

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE
AVRUPA BİRLİĞİ- TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE
GÖÇ OLGUSUNUN ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra VARDAR TUTAN

BURSA - 2018

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE
AVRUPA BİRLİĞİ- TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE
GÖÇ OLGUSUNUN ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Esra VARDAR TUTAN

**Danışman:
Prof. Dr. Barış ÖZDAL**

BURSA - 2018

TEZ ONAY SAYFASI

T. C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda 701416008 numaralı Esra VARDAR TUTAN'ın hazırladığı "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 13.06/2018 günü 13.30... - 14.30...saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının .....başarılı..... (başarılı/başarısız) olduğuna .....oybirliği..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Barış Özcan

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kader ÖZLER
L. ÖZLER

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi A. Burak Dincel
A. Burak Dincel

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

13.06/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
.....Uluslararası İlişkiler..... ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 18/04/18..

Tez Başlığı / Konusu: ....."Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği - Türkiye
İlişkilerinde Göç Algusunun Analizi".....

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 121.. sayfalık kısmına ilişkin, 18/04/18.. tarihinde şahsım tarafından ..... adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 1.5'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Ezra Vardar Tutcu

Öğrenci No: 701416008

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Programı: Uluslararası İlişkiler

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)

Prof. Dr. Barış Çirak

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

13.06.2018

Adı Soyadı: Esra VARDAR TUTAN
Öğrenci No: 701416008
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Programı: Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı
Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Esra VARDAR TUTAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı :
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XI +105
Mezuniyet Tarihi : .... / .... / 20.....
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Barış ÖZDAL

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE GÖÇ OLGUSUNUN ANALİZİ

Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de küreselleşen dünyada göç olgusu ve bu olgunun sebep olduğu sorunlar herhangi bir devletin tek başına etki edemediği bir karaktere bürünmüştür. Önemli göç güzergâhları arasında yer alan ve geçmişten günümüze göç olgusunun farklı boyutları ile karşılaşan Avrupa Birliği (AB) göçe yönelik politikalarını ve yaklaşımlarını zamanın koşullarına göre uyarlamak zorunda kalmıştır. AB’nin göç politikasının temellerinden biri olan üçüncü ülkelerle işbirliği kapsamında Türkiye gerek Birlik’e tam üyelik sürecinde olması gerekse de bölgeye geçişlerde sıkça kullanılan göç güzergâhlarından biri olması sebebiyle önemli bir aktör olarak görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda AB ve Türkiye’nin göç politikalarının gelişimi incelenerek, düzensiz göç sorununun AB ile Türkiye ilişkilerine etkisi analiz edilmiştir. Analizler yapılırken resmi belgeler, anlaşma metinleri ve söylemler kullanılırken aynı zamanda konuyla ilgili eserlere ve görüşlere de yer verilmiştir. Hipotezimize göre AB’nin sorumluluğu üçüncü ülkelere bırakan güvenlik odaklı göç politikası iki aktör arasında halihazırda var olan güvensizliğin derinleşmesine sebep olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Avrupa Birliği, Göç, Düzensiz Göç, Geri Kabul Anlaşması

ABSTRACT

Name and Surname : Esra VARDAR TUTAN
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : International Relations
Branch :
Degree Awarded : Master
Page Number : XI +105
Degree Date : .... / .... / 20.....

THE ANALYSIS OF MIGRATION FACT ON THE RELATIONS OF EUROPEAN UNION – TURKEY IN THE POST COLD WAR PERIOD

In the post-Cold War era, the phenomenon of migration in the globalizing world and the problems caused by this phenomenon have taken on a character that any state can not influence alone. The European Union (EU), which is among the major migration routes and faced with different dimensions of the migration phenomenon from past to present, has had to adapt its policies and approaches according to the circumstances of the time. Within the context of cooperation with third countries, which is one of the pillars of the EU's regular immigration policy, Turkey is in the process of full membership to the Union and is one of the migration routes frequently used in the transition to the region. Turkey is seen an important actor because of this reasons. In this context, the development of Turkey and the EU's migration policies by examining, analyzed the effects of irregular migration issues in relations between Turkey and the EU. In the analysis, official documents, treaty texts and discourses were used, while related works and views were also included. According to our hypothesis, the security-oriented immigration policy, which left the responsibility of the EU to the third countries, led to a deepening of the insecurity already existing between the two actors.

Keywords: Turkey, European Union, Migration, Irregular Migration, Readmission Agreement

ÖNSÖZ

Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de değişen güvenlik algısı ve bu algı etrafında şekillenen yeni tehditler, küreselleşen dünyada tek bir devletin çözüm getiremeyeceği bir karaktere bürünmüştür. Bu konjonktürde uluslararası göç hareketleri ve özellikle de düzensiz göçler karar alıcı aktörlerin işbirliği yapılmadan çözüm getiremeyeceği bir sorun alanı olarak görülmeye başlamıştır. Bu bağlamda konu ile ilgili literatürde göç ve güvenlik ilişkisini ele alan çokça eser olmasına rağmen AB – Türkiye ilişkilerinde göç olgusunu eleştirel güvenlik eksenli bakış açısı ile analiz eden kapsamlı çalışmalar azdır. Özellikle AB – Türkiye ilişkilerinde göç olgusunu analiz eden son dönem çalışmalarına baktığımızda, bunların konuya daha çok “Geri Kabul Anlaşması” ve “Vize Muafiyeti” odaklı hukuksal yorumlar getirdiğini söyleyebiliriz. Göç olgusu ile ilgili çalışmaların yeni yeni önemsenmeye başladığı Türkiye’de ise konu ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok Arap Baharı sonrası tarihinin en büyük göç akını ile karşılaşan Türkiye’nin göç politikalarına odaklanmaktadır.

Bu bağlamda tarafımdan yazılan “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi” adlı tezde, göç olgusunun iki önemli aktör olan AB – Türkiye ilişkilerine ve ilişkilerin geleceğine olan etkisi analiz edilmiştir. Analizde daha çok AB ve Türkiye’nin yayımladığı resmi dokümanlar, politikalar ve anlaşma metinlerine yer verilirken bunların yorumlanmasında ikinci elden kaynaklardan ve sayısal verilerden de faydalanılmıştır.

Tez çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen, yol gösteren ve her koşulda destek olan tez danışmanım Prof. Dr. Barış Özdal hocama teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca bu süreçte benden manevi desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve eşime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Esra VARDAR TUTAN

BURSA 2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK ARKA PLAN

1. Güvenliğin Tanımı ve Güvenlik Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi	4
1.1. Tehdit Tanımı	9
1.2. Risk Tanımı	12
2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kopenhag Okulu ile Güvenlik Çalışmalarına Farklı Bir Yaklaşım	13
2.1. Güvenikleştirme Yaklaşımı	15
2.2. Güvenlik Dışlaştırma Yaklaşımı	18
2.3. Güvenlik Sektörleri: Toplumsal Güvenlik	19
2.3.1. Toplumsal Güvenlik Kavramının Analizi	20
2.3.2. Toplumsal Güvenlik Sektörünün Gündem Maddeleri	21
2.4. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Yaklaşımı	22
3. Kopenhag Okulu Bağlamında Göç-Güvenlik İlişkisinin Analizi ve Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yeniden Tanımlanan Göç Terimleri	23
3.1. Göç Olgusu ve Göç Olgusu ile İlgili Temel Kavramlar	25
3.1.1. Düzenli Göç	27
3.1.2. Düzensiz Göç	28

3.1.3. Göçmen	28
3.1.4. Sığınmacı.....	29
3.1.5. Mülteci	31
3.1.6. Göçmen ve Mülteci Statülerinin Farklılıkları	32
3.1.7. Geçici Koruma	33
3.1.8. Geri Gönderme.....	33
3.1.9. Geri Göndermeme	34
3.1.10. Entegrasyon.....	34
3.1.11. Asimilasyon.....	35
3.1.12. Adaptasyon.....	35
3.1.13. Ortaklık.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARININ ANALİZİ

1. Avrupa Birliği Göç Politikalarının “Avrupalılaşma” Süreci.....	37
2. Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği’nin Göç İkilemi	48
3. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Güvenikleştirme Yaklaşımı Üzerinden İncelenmesi....	55
4. Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSUNUN AVRUPA BİRLİĞİ- TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

1. Soğuk Savaş Dönemi’nde Avrupa Toplulukları- Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi	69
2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi	72
3. Arap Baharı Sonrası Dönemde Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi	78
3.1. Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Ana Hatları	85

3.2. Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Sürecinin İki Aktör Arasındaki İlişkilere Etkisi	87
SONUÇ	91
KAYNAKLAR	94

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABİA	Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma
AHIG	Ad Hoc Immigration Group of Senior Officials (Ad Hoc Göç Grubu)
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AT	Avrupa Toplulukları
ATS	Avrupa Tek Senedi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BİLGESAM	Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEPS	Centre for European Policy Studies (Avrupa Politika Çalışmaları Merkezi)
çev.	Çeviren
DCAF	The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces
der.	Derleyen
Dr.	Doktor
EC	European Commission
Ed.	Editör
ENP	European Neighbourhood Policy (Avrupa Komşuluk Politikası)
e.t.	Erişim Tarihi
EU	European Union (Avrupa Birliği)
Eurodac	European Dactyloscopy (Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi)
EUROPOL	European Police Office (Avrupa Polis Teşkilatı)
Eurostat	AB İstatistik Kurumu
Frontex	Frontières extérieures (Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı)
GAMM	Global Approach to Migration and Mobilty (Göç ve Hareketliliğe İlişkin Küresel Yaklaşım)
HDR	Human Development Report (İnsani Gelişme Raporu)
Ibid.	Ibidem (aynı yerde)
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
loc.cit.	Loco Citato (bahsedilmiş eserde)
Md.	Madde
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
op. cit.	Opere citato (adı geçen yapıt)
ORSAM	Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

Prof.	Profesör
s.	Sayfa
SDE	Stratejik Düşünce Enstitüsü
SIS	Schengen Information System (Schengen Bilgi Sistemi)
ss.	Sayfadan sayfaya
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWD	Staff Working Document
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TESAM	Türkiye Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi
UfM	Union for the Mediterranean (Akdeniz İçin Birlik)
USAK	Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi
YÖBİS	Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
Vol.	Volume (Cilt)

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte uluslararası sistem dönüşüme uğramış ve yeni bir sürece girmiştir. Soğuk Savaş sonrası genel konjonktür ve bu konjonktür etrafından şekillenen güvenlik algısı, Soğuk Savaş Dönemi'nden çok daha karmaşık özellikler taşımaktadır. Bu durum devletlerin tehdit algılamalarını da farklılaştırmış, Soğuk Savaş Dönemi'nin hakim bakış açısı realizmin sadece sınır ötesini kapsayan tehdit tanımlaması küreselleşmenin etkisi ile bulanıklaşmıştır. İç tehdit – dış tehdit ayrımının ortadan kalktığı bu konjonktürde güvenliğin doğası ve nasıl tesis edileceğine yönelik konular uluslararası ilişkilerde temel tartışma konusu olmaya devam etmekle birlikte askeri meseleleri ön plana alan klasik (geleneksel) güvenlik anlayışının çok daha geniş bir perspektiften yorumlanması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu anlamda Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de değişen güvenlik algısı ve zamanın koşullarına uyma zorunluluğu eleştirel güvenlik anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bunun en önemli temsilcilerinden sayılan Kopenhag Okulu güvenliği ve güvenliğe yönelik tehditleri askeri, ekonomik, politik, toplumsal ve çevresel olmak üzere kategorilere ayırmıştır. Soğuk Savaş Dönemi'nde geri planda kalan ve Soğuk Savaş Sonrası Dönem'in değişen koşullarında güvenlik çalışmalarının “yeni tehdidi” olarak görülen/gösterilen göç olgusu kimlik, kültür, din ve ekonominin yanı sıra hedef ülke vatandaşlarının günlük yaşantılarına da tehdit olarak sunulmuş hızla çözülmesi gereken bir mesele olarak gösterilmiştir. Soğuk Savaş Sonrası Dönem'e kadar sadece insani müdahale gerektirecek bir konu olarak görülen göç olgusu bu dönemden sonra yüksek politika alanına alınarak güncel meselelerin odak noktasını oluşturmuştur.

Soğuk Savaş Dönemi'nde çatışmacı olan devletler Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de değişen güvenlik algısı sebebiyle işbirliğine daha yatkın olmuş ve salt ulusal güvenliklerini önemsemek yerine komşularının da güvenliklerini göz önüne almak durumunda kalmışlardır. Ortak sorunlar devletleri ortak paydada buluşturmuş, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de sınır aşan yapısı itibarıyla tek bir devletin kendi başına çözüm getiremeyeceği bir sorun alanı olarak görülen uluslararası göç hareketleri –özellikle düzensiz göçler- devletler arası işbirliğini kaçınılmaz kılmıştır. Bu çerçevede önemli göç güzergahları arasında bulunan ve Arap Baharı Sonrası Dönem'de tarihlerinin en büyük göç akını ile karşılaşan AB ile önemli göç güzergahlarından biri olan Türkiye ilişkilerinde göç olgusunun analizi değişen güvenlik algısı göz önüne alınarak incelenmiştir.

Çalışmada AB'nin ve Türkiye'nin izlediği göç politikalarının değişimi tarihsel süreç içerisinde ele alınmıştır. AB'nin izlediği göç politikası çoğunlukla eleştirilere hedef olan

Kopenhag Okulu'nun öne sürdüğü güvenikleştirme yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Türkiye'nin göç politikası ise öncelikle ulusal düzeyde ele alınmış, daha sonra da AB düzeyinde incelenerek Arap Baharı sonrası yaşanan güncel gelişmeler ile Türkiye'nin göç politikalarını kapsamlı ve sürdürülebilir hale getirmesi süreci analiz edilmiştir. Analizler yapılırken çoğunlukla raporlar, anlaşma metinleri ve resmi açıklamalar gibi birinci elden kaynaklara yer verilmeye çalışılırken, konuların yorumlanması sürecinde ikinci elden kaynaklar da kullanılmıştır.

Akademik literatürde göç ve güvenlik ilişkisini analiz eden çalışmalar olmasına rağmen, AB'nin izlediği güvenlik odaklı göç politikasının Türkiye'ye etkisi ve bunun iki aktör arasındaki diğer ilişkilere etkisini analiz eden çalışmalar çoğunlukla hukuksal zeminde yazılmıştır. Çalışmada bu anlamda hukuksal zemin tamamen dışlanmamakla beraber güncel gelişmeler ve söylemler göz önüne alınarak AB – Türkiye ilişkilerinin geleceği ve göç olgusunun bu duruma etkisine dair analizler yapılmıştır. Tez çalışmamızın amacı Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de AB – Türkiye ilişkilerinde göç olgusunun iki aktör arasındaki ilişkilere etkisini incelemektir. Çalışmanın temel hipotezi ise AB'nin izlediği güvenlik odaklı göç politikasının iki aktör arasında var olan güvensizliği derinleştirmiş olmasıdır. Çalışmanın zaman sınırlılığı Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Mart 2018'de Varna'da yapılan AB – Türkiye Zirvesi olarak belirtilmiş olsa bile etkileri günümüze kadar süren ve göç olgusunun iki aktör arasındaki ilişkileri ilk kez etkilemeye başladığı İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem de analize dahil edilmiştir. Çalışmamızın alan sınırlılığını AB üyesi devletler ve Türkiye oluştururken konu sınırlılığını düzensiz göçün güvenikleştirilmesi oluşturmuştur.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümü üç kısım üzerinden yapılandırılmıştır. Birinci kısımda öncelikle güvenlik tanımına ve tarihsel süreç içerisinde güvenlik gündeminin genişlemesine yer verilirken, değişen güvenlik gündemi ile bağlantılı olarak tehdit ve risk kavramlarının da tanımları yapılmıştır. İkinci kısımda eleştirel güvenlik yaklaşımının önemli temsilcilerinden olan ve göç ve güvenlik ilişkisinin açıklanmasında sıkça kullanılan Kopenhag Okulu'nun değişen güvenlik gündemine yönelik analizleri, güvenikleştirme yaklaşımı ön plana alınarak incelenmiştir. Üçüncü ve son kısımda ise göç ve güvenlik arasındaki ilişki Kopenhag Okulu bağlamında ele alınarak göç olgusu ve ilgili kavramların uluslararası literatürde, AB resmi belgelerinde ve Türkiye'de nasıl tanımlandıkları analiz edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de AB ve Türkiye'nin göç politikalarının analizi dört kısım üzerinden yapılmıştır. Birinci kısımda AB'nin göç politikalarının Birlik çatısı altına alınma süreci tarihsel olarak analiz edilmiş ve

AB'nin neden bu konuda ortak bir politika oluşturamadığı üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda Arap Baharı sonrası gelişen süreçte tarihinin en büyük göç akını ile karşılaşan AB'nin yaşadığı göç ikilemi analiz edilmiştir. Üçüncü kısımda AB'nin göç politikalarının analizinde ve eleştirisinde kullanılan yaklaşımlardan biri olan güvenikleştirme yaklaşımı, uygulanan politikalar ve söylemler ile örneklendirilerek incelenmiştir. Dördüncü kısımda ise Türkiye'nin göç politikalarının tarihsel gelişimi özellikle AB ile müktesebat uyumu ve Arap Baharı sonrası göç yönetiminin kapsamlı ve sistematik hale gelmesi temel alınarak değerlendirilmiştir.

Tez çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde AB – Türkiye ilişkilerinde göç olgusunun analizi, üç ana döneme ayrılarak incelenmiştir. Birinci kısımda Soğuk Savaş Dönemi'nde Avrupa Toplulukları ve Türkiye ilişkilerinde göç olgusunun analizi, etkileri günümüze kadar devam eden ve göç olgusunun iki aktör arasındaki ilişkileri ilk kez etkilemeye başladığı işgücü göçü kapsamında ele alınmıştır. İkinci kısımda ise Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de AB – Türkiye ilişkilerinde göç olgusunun analizi, uyum çalışmaları açısından önem teşkil eden İlerleme Raporları temel alınarak tarafların beklentileri ve bu beklentilerin zaman içerisindeki değişimi vurgulanarak yapılmıştır. Üçüncü kısımda ise iki aktörün de doğrudan etkilendiği Arap Baharı sonrası artan göç baskısının ilişkilere olan etkisi, Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti süreci göz önüne alınarak bunların son dönemde yaşanan diplomatik krizlere etkisi analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK ARKA PLAN

Tez çalışmamızın birinci bölümü üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, güvenlik tanımı ve güvenlik çalışmalarının tarihsel süreçteki değişimleri incelenerek, tehdit ve risk tanımları yapılmaktadır. İkinci kısımda, Kopenhag Okulu'nun ana yaklaşımlarından olan “güvenlikleştirme”, “ters güvenlikleştirme”, “toplumsal güvenlik sektörü” ve “bölgesel güvenlik kompleksleri” açıklanmaktadır. Üçüncü kısımda ise göç ile ilgili tanımlar verilerek bunların güvenlik ile olan ilişkileri Kopenhag Okulu bağlamında incelenmektedir.

1. Güvenliğin Tanımı ve Güvenlik Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi

Güvenlik üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen güvenliğin herkes tarafından kabul görmüş evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Çünkü güvenlik zaman, mekan ve insandan bağımsız bir anlama sahip değildir. Temel ihtiyaçların ve fiziksel şiddetin gerektirdiği korunma ihtiyacı dışında zaman- mekan ve insanın etkisinde olmayan bir güvenlik tanımlaması geçerliliğini yitirebilmektedir. Bu sebeplerle güvenliği anlayabilmek için öncelikle kavramın nesnel değil türetilmiş bir kavram olduğunu kabul etmek gerekmektedir.¹ Hans Günter Brauch'ın da belirttiği gibi güvenlik, sosyal bilimlerde kişilere, konulara, adetlere, değişen tarihsel şartlara ve durumlara göre uyarlanan bir kavramdır.²

Bu yönleriyle muğlak, esnek ve subjektif bir kavram olan güvenliğin tek bir tanımı yapılamamaktadır fakat en genel anlamıyla güvenlik “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu ve emniyette olma hali”³dir. Kavramın genel kabul gören bir tanımının olmamasının yanında Bill Mcsweeney'e göre güvenlik; anlaşılması zor bir kavramdır ve tıpkı barış, onur, adalet gibi güvenliğin de tanımlanmaya direnen bir yapısı bulunmaktadır.⁴

¹ Tuncay Kardaş, “Güvenlik”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı, İstanbul, Küre Yayınları, 2014, s. 226.

² Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, çev. Zeynep Arkan, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18, 2008, s. 2.

³ Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2012, s. 875.

⁴ Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests A Sociology of International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, s. 13.

Güvenlik kavramının Türkçe kökenine baktığımızda ise kavramın, 8 ve 11. yüzyıllar arasında Orta Asya Türkçesinde itimat veya inanmak anlamında kullanılan güven (küven) kökünden türetilmiş olduğunu görmekteyiz. O dönemde “küve” ya da “kuv” kelimeleri ün, nam, iktidar, böbürlenmek ve mağrur olmak anlamlarına da geldiği için 19. yüzyıla kadar çoğunlukla olumsuz anlamda kullanılmıştır.⁵

Latince ise “securitas” olarak ifade edilen güvenlik kavramının etimolojik kökenine baktığımızda kavramın gelişiminin iki aşamadan geçtiğini söyleyebiliriz:⁶ İlk olarak Latince “se (olmaksızın)” ve “cura (endişe)” kelimelerinin birleşmesiyle oluşan güvenlik kavramı “endişesizlik, kaygısızlık, dinginlik ve emniyet hali”⁷ olarak tanımlanmış ve temel siyasi bir kavram olarak Romalılar tarafından kullanılmıştır.⁸ İkinci dönemde ise güvenlik, iç savaşları önleyebilmek adına çalışan otoriter devletin yani Thomas Hobbes’un deyişiyle Leviathan’ın ortaya çıkışı ile ilişkilendirilmiştir.⁹

Modern güvenlik kavramının gelişimi ise 17. yüzyıldan bu yana iç güvenliğin, dış güvenlikten ayrılması ile başlamıştır. Bu dönemde iç güvenlik, T. Hobbes tarafından egemen olanın halka karşı temel görevi; dış güvenlik ise uluslararası hukukun temel kavramlarından biri olarak tanımlanırken ABD Anayasası’nda güvenlik özgürlük ile ilişkilendirilmiş, İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi’nde ise güvenlik dört temel insan haklarından biri olarak gösterilmiştir.¹⁰ Güvenlik kavramı daha sonra “kolektif güvenlik” yaklaşımı ile Milletler Cemiyeti’nde ve Birleşmiş Milletler Kurucu Anlaşması’nda yer almış ve bu sayede uluslararası hukuki statüsü pekişmiştir.¹¹

18. ve 19. yüzyılda her alanda etkili olan liberalizm fikri güvenlik alanında da etkili olmuştur. Bu dönemde vatandaşların güvenliğinin artırılması devletlerin temel amacı haline gelmeye başlamıştır. Hane güvenliği, geçim güvenliği ve sosyal sigorta güvenliğini kapsayan “sosyal güvenlik” F. D. Roosevelt’in “yeni düzen” döneminde teknik terim haline gelmiştir.¹²

---

⁵ Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, İstanbul, 2009, s.219’den aktaran: Fikret Birdişi, *Teori ve Güvenlikte Uluslararası Güvenlik*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2014, s. 15.

⁶ J. Frederik M. Arends, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde ‘Güvenlik’ Kavramı”, *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, der. Mustafa Aydın, v.d., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 199.

⁷ Sina Kabağaç, Erdal Alova, *Latince- Türkçe Sözlük*, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1995, s. 544.

⁸ Brauch, *op.cit.*, s. 2.

⁹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, çev. Semih Lim, 14. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.133.

¹⁰ Brauch, *op.cit.*, s. 3.

¹¹ Kardeş, *op.cit.*, s. 226.

¹² Brauch, *op.cit.*, ss. 3-4.

Ayrıca sosyal güvenlik, 1941 Atlantik Şartı'nda ve 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir.

1952'de Uluslararası İlişkiler disiplinde güvenliğin kavramsallaştırılmasına yönelik ilk kapsamlı çalışmayı yapan Arnold Wolfers'a göre güvenlik; kazanılmış değerlere kasteden tehditlerin ya da bu tehditlerin varlığına dair korkuların bulunmaması hali olarak tanımlanmıştır. A. Wolfers, kavramı tanımlarken "hangi değerlere kasteden tehditlerin, hangi araçlarla, ne pahasına bertaraf edileceği" konularının da açıklanması gerektiğini belirtmiştir.¹³ A.Wolfers gibi David A. Baldwin de güvenlik tanımının şu 7 kritere göre değişiklik gösterdiğini savunmuştur:¹⁴

1.Güvenlik tanımının aktöre göre değişmesi:

Baldwin'e göre referans nesnesi olarak birey, devlet veya uluslararası sistem ele alınabilir, güvenliğin tanımı seçilen referans nesnesine göre değişim göstermektedir.

2.Güvenliğin tanımının tehdit altındaki değere göre değişmesi:

Birey, devlet ve diğer sosyal aktörler birçok değere sahiptir. Bu değerler fiziksel güvenlik, ekonomik refah, bağımsızlık vb. değerlerdir. Hangi değerlerin güvenliğinin sağlanacağı ise yine seçilen referans nesnesine göre değişim göstermektedir.

3.Güvenlik tanımının güvenliğin ölçütüne göre değişmesi:

Güvenliğin ne ölçüde sağlanabiliyor olduğu ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Barry Buzan'a göre güvenliğin derecelendirilmesi mümkün değildir. Çünkü güvenliğin derecelendirilmesi halinde 'ne kadar güvenliğin yeterli olabileceği' gibi cevaplanması mümkün olmayan bir soru ortaya çıkar. Fakat A. Wolfers'a göre güvenlik nispeten sahip olunması gereken bir değerdir. A. Wolfers gibi Herbert Simon da güvenliğin bir ölçütü olması gerektiğini savunmaktadır.

4.Güvenliğin tanımının algılanan tehdide göre değişmesi:

Güvenliğin inşası karşı karşıya kalınan tehdide göre değişiklik göstermektedir. Örneğin ev güvenlik sistemleri potansiyel hırsız tehdidine yönelik, ulusal güvenlik sistemleri ise diğer devletlerden gelebilecek tehditlere yönelik olarak oluşturulmaktadır.Örneklere

¹³ Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 8, Sayı: 30, 2011, s. 44.

¹⁴ Bkz.; David A. Baldwin, "The Concept of Security", *Review of International Studies*, Cilt 23, 1997, ss. 13-17.

olduğu gibi kazanılmış değerlere farklı kaynaklardan gelen tehditler açık bir şekilde belirlendiğinde bunlara yönelik tedbirler daha net bir şekilde belirlenebilmektedir.

5. Güvenliğin tanımının güvenliğin sağlanmasına yönelik araçlara, ödenen bedellere ve zamana göre değişmesi:

Güvenliğin sağlanmasına yönelik kullanılan araçlar, güvenliği sağlayan aktörün politikasına göre değişim göstermektedir. Uluslararası sistemdeki dönüşüm ile beraber güvenlik sorunlarının czmnde askeri araçların kullanılmasına yönelik önyargılar artmış ve askeri olmayan araçların kullanımı ön plana cıkmıştır.

Güvenliğin sağlanması için kimi zaman diğer başka amaçlardan feragat etmek gerekmektedir. Baldwin'e göre kıt kaynaklara sahip olmak için yarış içinde olunan dünyada güvenlik veya diğer politik amaçlar için de belli bir bedel ödenmelidir.

Güvenliğin ne kadar sürede sağlanacağına yönelik uzun ve kısa vadeli rasyonel politikalar birbirlerinden farklı tedbirler içermektedir. Kısa vadede sert askeri önlemler alınırken uzun vadede daha yumuşak politikalar izlenmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak 1970'lere kadar yapılan güvenlik calışmalarında "yüksek politika" olarak da ifade edilen askeri konular ön plana cıkmış ve devletler ulusal bazlı güvenlik politikaları izlemişlerdir. 1970 ve 1980'lere doğru uluslararası alanda ekonomik, cvresel ve sosyal konuların askeri gündemin yerini almaya başlaması ile birlikte güvenlik calışmalarının gündeminin genişletilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de güvenlik calışmalarının nasıl bir düzleme oturtulması gerektiği tartışmaları devam ederken BM, 1994 yılında yayımladığı İnsani Kalkınma Raporu (Human Development Report- HDR)'nda "insan odaklı" güvenlik yaklaşımını ön plana cıkar mıştır.¹⁵ BM, Rapor'da insan güvenliğini tehdit eden 7 farklı sorun alanından bahsetmiştir. Bunlar:¹⁶

1. Ekonomik Güvenlik
2. Sağlık Güvenliği
3. Gıda Güvenliği
4. Kişisel Güvenlik
5. Toplumsal Güvenlik

¹⁵ Birdişli, op.cit., s. 83.

¹⁶ Human Development Report 1994, New York, Oxford University Press, 1994, ss. 24-25.

6. Çevresel Güvenlik

7. Politik Güvenlik

Askeri tehditlerin tespiti ve bu tehditlerin bertaraf edilmesine odaklı geleneksel güvenlik anlayışının Soğuk Savaş Sonrası Dönem'in yapısına uygun olmaması ve geleneksel yöntemlerin güvenliği sağlamada yetersiz olması sonucu “*eleştirel güvenlik anlayışı*” daha geniş anlamda “*yeni güvenlik*” anlayışı ortaya çıkmıştır.¹⁷

Eleştirel Güvenlik Çalışmaları'nın güvenliğin yeniden tanımlanmasına yönelik yaptığı en önemli katkı ise güvenliğin sosyal anlamda fikirler, normlar ve değerler temelinde aktörler tarafından inşa edilen, tanımlanan ve uygulanan bir olgu olduğunun vurgulanması olmuştur.¹⁸

Devlet-merkezli olmayan ve post-pozitivist metodolojik yaklaşımı temel alan Eleştirel Güvenlik Anlayışı temsilcilerinden Ken Booth, Barry Buzan ve Ole Waever gibi isimler güvenlik tanımına ve çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmişlerdir.

Barry Buzan'a göre güvenlik, özgürlüğü tehditlerden korumaktır. Güvenlik aynı zamanda devletlerin ve toplumların tehditlerden kurtulma arayışları, rakip güçlere karşı bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini muhafaza etme yeteneği olarak değerlendirilmektedir, güvenliğin en alt seviyesi ise hayatta kalmaktır.¹⁹

Ken Booth, güvenliği tanımlarken “özgürlük” üzerinden tanımlamaktadır. Güvenliği ve özgürlüğü aynı madalyonun iki yüzü şeklinde tasvir eden K. Booth'a göre özgürlük, insanların birey veya grup olarak özgürce yapmayı tercih ettikleri herhangi bir şeyi yapmalarını engelleyen fiziki veya insani engellerden kurtulmaları anlamına gelmektedir. Yazara göre özgürlük, güç veya zorlama olmadan gerçek güvenliği meydana getirmektedir ve teorik olarak güvenlik olarak adlandırdığımız şey de yine özgürlüktür.²⁰ Tehditlerin olmaması durumu, insan veya toplum güvenliğinin tanımlanmasında yetersiz kalmaktadır bunun için aynı zamanda insanın veya toplumun özgür olması da gerekmektedir.

Ole Waever'a göre güvenlik, bir konuyu kendi özelliğine göre çerçeveleyen bir pratiktir. Güvenlik söylemi, çerçevesi oluşturulan konunun önceliğine göre karakterize

---

¹⁷ Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *SAREM*, Cilt: 8, Sayı: 14, Ocak 2010, s. 72.

¹⁸ Bakan, *op.cit.*, s. 42.

¹⁹ Barry Buzan, “New Patterns of Global Security in the Twenty- First Century”, *International Affairs*, Vol: 67, No: 3, July 1991, s. 432.

²⁰ Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, Vol: 17, No: 4, October 1991, s. 319.

edilmektedir. Bir konu eğer varoluşsal bir tehdit olarak sunulursa, konunun üstesinden gelebilecek olan aktör olağanüstü önlemlere başvurmaktadır. Bu sebeple güvenlik aslında özgönderimsel (self-referential) bir pratiktir. Güvenlik özgönderimsel olduğu için de hangi konunun ne zaman tehdit olarak sunulacağını belirleyen de aktördür. Çünkü aktör, diskur (söylem) yoluyla konuyu güvenlik meselesi haline getirmiştir. Güvenlik bu yönüyle de söz edimseldir.²¹

O. Waever güvenliği hayatta kalmak ile ilişkilendirerek hayatta kalma eyleminin de her referans nesnesi için farklı anlamlara geldiğini şu şekilde açıklamıştır:²² Örneğin *devlet* için hayatta kalmak bağımsızlık ve egemenlik demektir. Çünkü eğer bir devlet bağımsızlığını ve egemenliğini kaybederse uluslararası sistemdeki yerini de kaybedecektir. *Toplum* için hayatta kalmak, toplumun kimliği ile ilgilidir. Kimliğini kaybeden toplum, hayatta kalamamaktadır. *Ekonomik* alanda ise herhangi bir firma için hayatta kalmanın yolu iflastan kaçınmaktır. Son olarak özellikle son zamanlarda güvenlik çalışmalarına farklı bir bakış açısı getiren *çevresel* felaketlere baktığımızda ise çevresel tehditlerin en az askeri tehditler kadar önem kazandığını söyleyebiliriz. Hatta ilerleyen zamanlarda devletler arasındaki askeri çatışmaların çevresel ve doğal kaynaklar sebebiyle yaşanacağı düşünülmektedir.

1.1. Tehdit Olgusu

Güvenlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için üzerinde durulması gereken temel kavramlardan biri tehdit kavramıdır. Tehdit kavramı, tam anlamıyla güvenliğin karşıt anlamlısı olmasa da güvenliğin anlaşılmasında bir dikotomi* olarak kabul edilmektedir. Çünkü tehditler tanımlanmadan güvenlik de tanımlanamamaktadır ve benzer şekilde tehditler bertaraf edilmeden güvenlik sağlanamamaktadır.²³ Güvenlik ve tehdit arasındaki bu doğrudan ilişki güvenlik tanımlarında da görünmektedir. Çünkü genel olarak güvenlik tanımlamalarının ortak yönü tehditlerin olmaması üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin, Arnold Wolfers “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol” adlı makalesinde güvenliği; nesnel anlamda, kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin olmaması; öznel anlamda ise bu değerlere saldırılacağı yönünde

---

²¹ Ole Waever, “European Security Identities”, *Journal of Common Market Studies*, Vol:34, No:1, March 1996, ss. 106-107.

²² *Ibid.*, ss. 108-109.

* **Dikomoti:** Birbirinin zıttı olan ancak biri olmadan diğersinin anlam ifade edemeyeceği şeyleri anlatan sosyal ve siyasal bilim terimidir.

²³ Birdişli, *op.cit.*, ss. 17-18.

korkuların bulunmaması durumu olarak tanımlamıştır.²⁴ Richard H. Ullman'a göre de tehdit ve güvenlik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu yönüyle tehdit; bir devletin sınırları içinde ikamet eden bireylerin yaşam kalitesini aniden veya belli bir zaman sürecinde düşüren veya bireyin, devletin, devlet dışı aktörlerin politik tercihlerini kısıtlayan olgudur.²⁵

Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de küreselleşme sürecinin etkisi ile beraber, güvenlik anlayışındaki derinleşme ve genişlemeye paralel olarak tehdit algılamalarında da değişim olmuştur. Salt askeri odaklı geleneksel tehditler -tamamen yok sayılmamakla birlikte- yerini geleneksel olmayan tehditlere bırakmıştır. Yeni güvenlik anlayışında askeri tehditlerin yanı sıra ekonomik eşitsizlik, doğal kaynakların yok olması, çevre kirliliği, etnik anlaşmazlıklar ve çatışmalar, uluslararası göç, uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık gibi Soğuk Savaş Dönemi'nde geri planda olan yeni tehdit unsurları, ön plana çıkmaya başlamıştır.²⁶

Bu özelliği itibariyle yeni güvenlik anlayışı sadece güvenlik gündeminin genişletilmesinden ve tehditlerin çeşitlenip farklılaşmasından ibaret görülmemelidir. Yeni güvenlik gündeminde güvenlik yaklaşımları, sadece askeri tehditleri içeren “*sert güvenlik (hard security)*” konularını değil “*yumuşak güvenlik (soft security)*” de denilen ve merkezinde insan olan yeni güvenlik yaklaşımlarını da içerir hale gelmiştir.²⁷

Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de güvenlik gündemine etki eden yeni tehditler, devletlerin karşı karşıya kaldığı tehditleri de farklılaşmıştır. Barry Buzan'a göre bu dönemde devletler sadece askeri tehditlerle değil aynı zamanda ulus devletin ideolojik varlığına yönelik tehditlerle, devletin fiziki varlığına yani vatandaşlarına ve doğal kaynaklarına yönelik tehditlerle ve devletlerin kurumsal kimliği yani siyasi sistemine yönelik tehditler ile de mücadele etmektedir.²⁸

B. Buzan, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de güvenlik analizinin askeri, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel olmak üzere beş farklı sektörde yapıldığı gibi tehditlerin de bu sektörlere göre incelenmesi gerektiği üzerinde durmuştur: ²⁹

Askeri tehditler, geleneksel anlamdaki güvenlik endişelerinin başında gelmektedir. Çünkü askeri eylemler devletin tüm unsurlarını aynı anda tehdit edebilmektedir ve aynı

²⁴ Arnold Wolfers, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No: 4, December 1952, s. 485.

²⁵ Richard H. Ullman, “Redefining Security”, *International Security*, Vol. 8, No. 1, Summer 1983, s. 133.

²⁶ Bilgin, *op.cit.*, s. 79.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Barry Buzan, *People, States And Fear*, 2. Baskı, Brighton, Wheat sheaf Books, 1983, s. 65.

²⁹ Bkz.; *Ibid.*, ss. 75-83.

zamanda devletin temel idari fonksiyonlarına zarar verdikleri gibi sosyal yapıya da zarar vermektedirler. Devletin fiziksel bir varlık olmasından ziyade sosyal bir varlık olduğu düşünüldüğünde bu sosyal yapının bozulması kalıcı zararlara sebep olabilmektedir.

Politik güvenliği sağlamak için de devletler kurumsal istikrarlarını ve mevcut hükümet sistemlerini korumak ve bunlara yönelik tehditlerin bertaraf edilmesini sağlamak zorundadırlar. Bu bağlamda tehditleri kolayca bertaraf edebilmek için devlete meşruluk kazandıran ideolojinin de sağlam olması gerekmektedir. Zira devletin politik güvenliği iç istikrarsızlık, terör, insan hakları ihlalleri, etnik veya dini çatışmalar gibi tehditlerle bozulabilmektedir.

Ekonomik tehditlerin güvenlik ile olan ilişkisini belirlemek askeri ve politik tehditlere oranla daha zordur. Çünkü ekonomik tehditlerin nereden ve ne zaman geleceği daha belirsizdir. Ekonomik anlamda güvenliğini sağlamak isteyen devlet, gerekli kaynakları, finansmanı ve yerel ürünlerin pazarlara aktarılabilmesi için gerekli koşulları sağlamak zorundadır. Devletlerin karşılaştığı ekonomik tehditlerin bazıları şu şekildedir: Yoksulluk, gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki uçurumun büyümesi, ekonomik durgunluk, ekonomik istikrara sahip olmayan komşu devletlerin sebep olabileceği olumsuz etkiler ve yasadışı ticaret.

Toplumsal güvenlik daha çok devletin ulusal kimliğine, geleneğine, kültürüne, diline ve dini yapısına yönelik tehditler var olduğu zaman bozulmuş kabul edilmektedir. Toplumsal güvenliğe tehdit olarak görülen başlıca konu ise göçtür. Göç sebebiyle devletlerin kendi dillerini, kültürlerini, yaşam şekillerini ve kimliklerini kaybedecekleri düşünülmektedir.³⁰ Bunun yanında etnik ve dini mezheplere bağlı çatışmalar, aşırı nüfus artışı ve örgütlü suçlar da toplum güvenliğine yönelik temel tehditlerden birkaçıdır.

Son olarak çevresel güvenlik sektörü, diğer sektörlerin arka planında kalsa da hava kirliliğinin artması, sera gazlarının havayı ve tarımı olumsuz yönde etkilemesi, buzulların erimesi ve çölleşme gibi etkiler sonucu meydana gelen ekosistemdeki bozukluklar sadece bölgesel değil küresel çapta tehdit unsurları içermektedir.

Görüldüğü gibi Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de eleştirel güvenlik çalışmaları güvenliği hem aktörleri hem boyutları hem de seviyeleri bakımından genişleyen bir kavram

---

³⁰ Ole Waever, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 5, Sayı: 18 (Yaz 2008), s. 158.

olarak ele almış ve askeri tehditlerin yanı sıra ekonomik, politik, toplumsal ve çevresel sektörlere yönelik tehditleri de kategorilere ayırmıştır.³¹

1.2. Risk Olgusu³²

Fransızca kökenli olan risk kelimesi “zarara uğrama tehlikesi, istenmeyen sonuçlarla karşılaşma olasılığı” olarak tanımlanmaktadır. Riskin temelinde, herhangi bir konu ile ilgili karar verildiği anda gelecekteki olaylarla ilgili kesin bilgiye sahip olunmaması vardır.³³

Güvenlik ve tehdit tanımlamalarında olduğu gibi risk kavramının da tanımlanması güçtür. Fakat genel anlamda sosyal bilimlerde risk; kişinin değer atfettiği fakat tehlikede olan bir durum ya da olayın kesin olmayan sonuçları olarak tanımlanmaktadır.

Ortwin Renn’in tanımına göre risk; “*bireyin gerçekleştirdiği kimi eylemler ya da olaylar neticesinde insanın değer atfettiği şeyleri olumsuz etkileyecek sonuçlara sebep olma ihtimali*”dir.³⁴ Tanıma göre risklerin ortaya çıkmasında bireyin kendisi, eylemleri, düşüncesi ve riske ilişkin aldığı kararlar etkili olmaktadır. Bireyin geleceğinin ve kararlarının önceden verili olarak, bireyin davranışları dışında şekillendiğini varsaydığımızda herhangi bir riskten bahsetmek mümkün olmamaktadır. Fakat bireyler henüz gerçekleşmemiş olaylara yönelik, bu olaylar meydana gelmiş gibi kararlar aldığında ancak bu kararların sebebiyet vereceği sonuçlar üzerinden riskin varlığı tartışılabilmektedir.

Genel ve soyut olarak aktardığımız bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere risk; olasılıklar üzerinden tanımlanan, geleceğe dair belirsizlikleri belirli hale getirmek amacıyla araçsallaştırılan, muhtemel sonuçları tahmin edilemeyen, sonuçları öngörülemediği için de kontrol altına alınamayan ve toplumsal algı ile inşa edilebilen potansiyel tehlikeleri ifade eden senaryolardır. Bu özellikleri itibariyle risk tamamen ortadan kaldırılamaz bu sebeple riski minimize etmek, karşı karşıya kalınan sorunun çözümü için en akılcı yol olarak gözükmektedir.³⁵

---

³¹ Bakan, *op.cit.*, s. 42.

³² Bkz.; Elmas, *op.cit.*, ss. 76-79.

³³ İzzet Gökhan Özbilgin, “Risk ve Risk Çeşitleri”, *Bilişim Kültürü Dergisi*, Yıl:40, Sayı:145, Ankara, s. 88.

³⁴ Ortwin Renn, “Three Decades of Risk Research: Accomplishment sand New Challenges”, *Journal of Risk Research*, Vol.1, No.1, 1998, s. 51’den aktaran Elmas, *loc.cit.*

³⁵ Özbilgin, *op.cit.*, s. 88.

Tehdit ve risk kavramları üzerinden yapılan analizlere göre bu kavramlar arasında bir takım farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar şu şekildedir:

- Temelde her ikisinde de bir tehlike tanımlaması yapılırsa da tehdit somut verilere; risk ise soyut verilere ve senaryolara dayanmaktadır.³⁶
- Tehdit, sonuçları itibariyle daha tahmin edilebilirken riskin öngörülmezliği ve belirsizliği daha fazladır.
- Tehdit, tek bir aktörün eylemleri veya kabiliyetleri üzerinden inşa edilebilirken, risk olarak değerlendirilebilecek durumlar, riskin olasılıklara dayalı karakteri sebebiyle sayısızdır.
- Soğuk Savaş Dönemi'nde güvenlik politikaları, sadece “tehditler” ve bu tehditlere karşı geliştirilen askeri savunma mekanizmalarına göre oluşturulurken; Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de güvenlik politikaları terörizm, ekonomik kriz ve belirsizlikler, göç, göçmen kaçakçılığı, sınır aşan suçlar, salgın hastalıklar, nükleer patlamalar ve ekolojik dengesizlikler gibi “risk unsurları” üzerinden oluşturulmaya çalışılmıştır.³⁷ Kısaca Soğuk Savaş Dönemi'nde tehditler üzerinden yürütülen güvenlik politikaları Soğuk Savaş Sonrası Dönem'in risk odaklı belirsiz problemlerinin çözümünde yetersiz kalmıştır.

2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kopenhag Okulu ile Güvenlik Çalışmalarına Farklı Bir Yaklaşım

Uluslararası İlişkiler disiplinin temelini oluşturan ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin güç ve güvenlik kavramlarına bakışı, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'in güvenlik ortamını açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu durum ana akım yaklaşımların eleştirilmesine ve zamanın koşullarına uygun olabilecek yeni çalışmaların geliştirilmesine ön ayak olmuştur.³⁸

Güvenlik çalışmalarının geliştirilmesine katkı sağlayan en önemli eserler, 1980'li yılların ortalarında Kopenhag Barış Çalışmaları Merkezi'ne bağlı olarak çalışmalarını sürdüren başta Barry Buzan ve Ole Waever olmak üzere, Jaap de Wilde, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre ve Elzbieta Tromer gibi bilim insanları tarafından yapılmıştır.

---

³⁶ Elmas, *op.cit.*, s. 74.

³⁷ *Ibid.*, s. 71.

³⁸ Bezen Balamir Coşkun, “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar”, *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, (Der: Tayyar Arı), Dora Yayıncılık, 2014, Bursa, s. 179.

Daha sonra Kopenhag Okulu olarak adlandırılan bu yaklaşım, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte güvenlik çalışmalarının devlet ve askeri konulara odaklanan geleneksel çizgisinde kalması gerektiğini savunanlar ile çalışmaların odaklandığı konuların genişletilmesini savunanlar arasında “üçüncü yol” olarak ortaya çıkmıştır.³⁹ Kopenhag Okulu bu anlamda hem Soğuk Savaş Dönemi'nin salt askeri odaklı, devlet temelli yaklaşımlarının yeni sorunlara çözüm getiremeyeceğini savunanlar arasında hem de güvenlik gündeminin genişletilmesinin sorunların çözümünü zorlaştıracaklarını düşünenler arasında yer almıştır.

Kopenhag Okulu'nun geleneksel- realist bakış açısına başlıca eleştirileri ise geleneksel anlayışın devleti yegâne güvenlik aktörü olarak kabul ederek bu aktörün de salt askeri tehditlerden etkilendiğini düşünmesi ve tehditlerin bertaraf edilmesinde gücün dengelenmesini savunması üzerine yoğunlaşmıştır.⁴⁰ Bu bağlamda Kopenhag Okulu güvenlik çalışmalarına tarihsel, etik-politik ve kuramsal olmak üzere üç farklı alanda katkı sağlamıştır.⁴¹

Tarihsel argüman, II. Dünya Savaşı'na kadar savaşlarla anılan Avrupa'daki krizlerin, II. Dünya Savaşı sonrası yürütülen güvenlik dışına çıkarma çalışmaları ile nasıl aşıldığını açıklamaktadır. Avrupa'nın birleştirilmesi projesi, askeri yöntemlere başvurulmadan barışın sağlanabildiği bir güvenlik projesi olarak karşımıza çıkmıştır. O. Waever Avrupa'da oluşturulan bu güvenlik topluluğunun, devletler arasındaki sorunların güvenlik dışına çıkarılması sayesinde gerçekleştirildiğini savunmaktadır.

Etik-politik argüman, güvenlik sorunlarının çözümü için sorunların güvenlik dışına çıkarılmasını savunmaktadır. Okul'a göre devletin bekasına yönelik sorunlar dışında diğer sorunlar güvenikleştirilmeyerek normal siyasi süreçler içinde çözümlenmelidir. Bunun sebebi ise Kopenhag Okulu'nun güvenlik gündeminin genişlemesine karşı olan duruşudur. Ayrıca her sorunun güvenlik gündemine alınarak güvenikleştirilmesi, karar alıcıların çözüm için demokratik olmayan yöntemlere başvurmasının önünü açabilmektedir.

Kuramsal argümanda diskur (söylem) kavramı ön plana çıkmaktadır. Yaklaşımına göre sosyal ve siyasal gelişmeler, söylemlerin eylemlere dönüşmesi ile birlikte kurgulanmaktadır. Yani güvenliğe yönelik tehditler öznenin bilgisi ve tespiti olmasa da var olabilir fakat sorunlar ancak öznenin bilgisi ve tespiti dahilinde “güvenlik sorunu” olarak

---

³⁹ Buzan, Waever, Wilde, *op.cit.*, ss. 4-5.

⁴⁰ Açıkmeşe, *op.cit.*, s. 46.

⁴¹ Bilgin, *op.cit.*, ss. 82-83.

ortaya çıkmaktadır. Öznenin bilgisi ve tespiti olmadan bu sorun ya çok az önemsenmekte ya da sorun olarak bile görülmemektedir. Kopenhag Okulu'na göre aktörün belirlediği her konu güvenlik meselesi olarak sunulabilmektedir. Bu sebeple güvenlik çalışmalarının temelinde; güvenlik meselesi olarak ortaya konulan konunun, bu konuyu kimlerin ifade ettiğinin, bu işlemi hangi ortamda gerçekleştirdiğinin ve ne gibi kurum, kişi ve amaçlara hizmet ettiğinin ortaya çıkarılması vardır.⁴²

Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarında başta güvenlikleştirme olmak üzere ters güvenlikleştirme (güvenlik dışına çıkarma), güvenlik sektörleri ve bölgesel güvenlik kompleksleri gibi kavram ve analizleri kullanarak bunları uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırmıştır.

2.1. Güvenlikleştirme (Securitization) Yaklaşımı

Güvenlikleştirme yaklaşımı, büyük ölçüde Kopenhag Okulu temsilcilerinden Barry Buzan ve Ole Waever tarafından geliştirilmiş ve Okul'un önde gelen yaklaşımlarından biri haline gelmiştir. Her ne kadar Uluslararası İlişkiler disiplinde, uluslararası güvenliğe yönelik geliştirilen bir yaklaşım olarak ele alınsa da güvenlikleştirme, linguistik teoriler ve sosyoloji disiplinini de içine alan disiplinlerarası bir özellik taşımaktadır.⁴³

Okul'un önde gelen temsilcilerinden olan B. Buzan ve O. Waever'ın tanımına göre güvenlikleştirme:

*“Siyasi bir toplulukta herhangi bir şeyin, değerli bir özneye –diğer bir ifade ile referans nesnesine- karşı varoluşsal tehdit olarak kabul edilerek, bu tehdide karşı acil ve olağan dışı önlemler alınması çağrısında bulunmayı sağlayan öznel arası bir anlayış ile inşa edilen başarılı bir söylemdir”.*⁴⁴

Yaklaşım özünde Carl Schmitt'in politik kavramını, Kenneth Waltz'ın uluslararası güvenliği devletlerin hayatta kalma dürtüleriyle açıkladığı argümanı, John L. Austin'in söz edimi argümanını ve J. Derrida'nın metnin dışında gerçeklik yoktur savını barındırmaktadır.⁴⁵

Güvenlik çalışmalarının alt disiplininin kapsam olarak genişlemesi gerektiğini savunanlar ile geleneksel anlamını koruması gerektiğini savunanlar arasında üçüncü bir yol olan Kopenhag Okulu'nun bu özelliğini güvenlikleştirme yaklaşımında da bulmak

⁴² Aras, Toktamış, Kurt, *op.cit.*, s. 28.

⁴³ Coşkun, *op.cit.*, s.183.

⁴⁴ Barry Buzan, Ole Waever, *Regions and Power: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003, New York, s. 491.

⁴⁵ Coşkun, *loc.cit.*

mümkündür.⁴⁶ Okul, askeri sorunları kapsayan fakat bununla sınırlı kalmayıp politik, ekonomik, çevresel ve toplumsal olmak üzere güvenlik alanlarını beş farklı sektöre ayırmıştır.

Güvenliğin beş sektörünün kapsamlı yapısı göz önüne alındığında güvenlik gündeminin genişletilmesini savunanlarla benzer doğrultuda olan Okul, geleneksel güvenlik anlayışında olduğu gibi “*her şeyin*” güvenlik tehdidi olarak görülmesine de karşı çıkmaktadır. Çünkü Kopenhag Okulu’na göre söylemde dile getirilmeyen hiçbir şey tehdit olarak kabul edilmemektedir.⁴⁷ Burada Okul’un en önemli kurumsal argümanlarından biri olan diskur kuramı vurgulanmaktadır. Kurama göre bilgi, kaçınılmaz olarak bir söylem üzerinden inşa edilmektedir.⁴⁸ O. Waever’a göre bir eylem konuşulduğu ve ifade edildiği anda gerçekliğe dönüşebilmektedir.⁴⁹ Çünkü sorunlar kendiliklerinden güvenliğe tehdit teşkil etmemektedirler. Aktörler onları güvenlikleştirmeyi seçerse sorunlar “*güvenlik sorunu*” olarak görülmektedir. Yani burada üzerinde durulması gereken şey “*seçim*”dir.⁵⁰

Aktardığımız bilgilerden de anlaşıldığı üzere Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme yaklaşımı söz edimi kuramı üzerine kurulmuştur.⁵¹ Okul, güvenlikleştirme yaklaşımında kullandığı söz edimi varsayımını temel olarak dil teorisi yaklaşımlarından alsa da bu varsayıma siyaset teorisi ve sosyal inşacılık anlayışını da ekleyerek kendine özgü bir söz edimi anlayışı oluşturmuştur.⁵² Söz edimi özetle, “*bir şeyi söylemek, bir şeyi yapmaktır*” anlamına gelmektedir.⁵³ Buna göre güvenlikleştirmede söylemler bir şeyin doğru veya yanlış olduğunu söylemezler, yeni bir gerçeklik inşa ederler.⁵⁴

Kopenhag Okulu güvenlikleştirmenin, aktörün seçimi ile politizasyonun uç noktası⁵⁵ haline geldiğini savunarak bu iki kavramı birbirinden ayırmaktadır. Bir konu güvenlikleştirilirken, normal siyasi süreçlerin dışına çıkarılıp varoluşsal bir tehdit olarak sunulmaktadır. Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme ve politizasyon süreci arasında benzerlik kursa da bir yönüyle güvenlikleştirmeyi ve politizasyonu birbirinden ayırmaktadır.⁵⁶ Zira bir

---

⁴⁶ Açıkmese, *op.cit.*, s. 57.

⁴⁷ *Ibid.*, s.59.

⁴⁸ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8. Baskı, MKM Yayıncılık, 2013, Bursa, s. 497.

⁴⁹ Ole Waever, “Securitization and Desecuritization”, *On Security*, (Ed: Ronnie D. Lipzchutz), Columbia University Press, 1998, New York, ss. 44-45.

⁵⁰ Bilgin, *op.cit.*, s. 83.

⁵¹ Coşkun, *op.cit.*, s. 185.

⁵² Açıkmese, *op.cit.*,s. 60.

⁵³ Coşkun, *loc.cit.*

⁵⁴ Buzan, Waever, Wilde, *op.cit.* s. 26.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 23.

⁵⁶ Coşkun, *op.cit.*, s.185.

konunun politize olması kamuoyunun tercihidir ve normal siyasetin bir parçası olarak görünmektedir. Güvenlikleştirme ise siyasi ve askeri elitin yönlendirmesi ile oluşan bir süreçtir ve burada kamuoyunun doğrudan bir tercihi yoktur, kamuoyu söz edimini kabul ederek sürece dahil olabilmektedir. Okul'a göre normal siyasetin dışında gerçekleşen ve olağan üstü önlemler almayı gerektiren güvenlikleştirme süreci, kamuoyunda “*eğer bu problem çözülmezse her şey düzensizleşir*” algısı oluşturarak karar alıcı aktöre, sorunu düzeltmek adına normal siyasetin kurallarını çiğneyebilme hakkı verebilmektedir.⁵⁷

Güvenlikleştirmenin genel mantığı açık olmakla beraber “*başarılı*” bir güvenlikleştirmeden bahsedebilmemiz için varoluşsal tehditler, acil - olağan üstü önlemler ve son olarak dinleyici kitlenin -yani kamuoyunun- varoluşsal tehdit iddialarını kabul ederek acil önlemleri onaylaması gerekmektedir. B. Buzan, O. Waever ve J. Wilde, “Security A Framework For Analysis” adlı çalışmalarında başarılı bir güvenlikleştirme için şu 3 adımın izlendiğini açıklamışlardır:⁵⁸

- İlk olarak güvenlikleştirme sürecini başlatan aktör, söylem yoluyla herhangi bir konuyu ya da olguyu, herhangi bir referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit olarak kurgular ve bunu kamuoyuna sunar. Konunun gerçekten varoluşsal bir tehdit olması gerekli değildir, bunun güvenlikleştirici aktör tarafından böyle sunulması yeterli olmaktadır. Buraya kadar gerçekleştirilen süreç güvenlikleştirmenin başlangıcıdır.
- İkinci olarak kamuoyuna sunulan varoluşsal tehdidin, normal siyasi süreçler dahilinde çözülemeyen, acil ve olağan dışı önlemlerin alınmasını gerekli kılan tedbirleri içermesi gerekmektedir. Varlığa yönelik tehditlerin üstesinden gelebilmek için alınan olağan ve kural dışı önlemler de bu şekilde meşrulaşmış olacaktır. Çünkü güvenlik söyleminde aktör, konuyu dramatize ederek öncelikli hale getirir ve sorunun ancak olağan üstü önlemlerle çözülebileceğini vurgular.
- Üçüncü ve son olarak kamuoyunun, kendisine sunulan varlığa dair tehditlere ilişkin söylemi kabul etmesi gerekmektedir. Güvenlikleştirici aktör tarafından olağanüstü tedbirlerin alınmasını gerekli kılan varoluşsal tehdide yönelik alınacak önlemlerin kamuoyu tarafından meşru görülerek kabul edilmesi sonucu başarılı bir güvenlikleştirmeden bahsedilebilmektedir. Üçüncü adım güvenlikleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için şarttır, sunulan varoluşsal tehdidin kamuoyunda kabul

⁵⁷ Buzan, Waever, Wilde, *op.cit.*, s. 24.

⁵⁸ Bkz.; *Ibid.*, ss. 24-26.

edildiğine dair bir işaret olmazsa güvenlikleştirmeden söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere bir konunun güvenlikleştirilmesine bireysel algılamalarla karar vermek mümkün değildir, güvenlikleştirme öznel bir süreç değil özneler arası bir süreç sayesinde gerçekleşebilmektedir.⁵⁹

2.2. Güvenlik Dışlaştırma (Desecuritization) Yaklaşımı

O. Waever öncülüğünde Kopenhag Okulu tarafından güvenlik çalışmaları terminolojisine kazandırılan “güvenlik dışlaştırma”ya da diğer bir ifade ile “*ters güvenlikleştirme*” yaklaşımı, güvenlikleştirmenin anti-tezi olarak ifade edilebilir.⁶⁰ B. Buzan’ın tanımına göre güvenlik dışlaştırma; daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin artık tehdit olarak inşa edilmemesidir.⁶¹ B. Buzan, güvenlik dışlaştırmaya örnek olarak Soğuk Savaş’ın bitişini verse de yaklaşımın temelinde Avrupa örneği yatmaktadır.⁶²

Daha önceden savaşlarla özdeşleşen Avrupa’nın bir barış projesi olarak ortaya çıkmasının ardında yatan dinamikler, İkinci Dünya Savaşı sonrası AB’nin kurulmasına öncülük eden devlet adamlarının yürüttükleri faaliyetlerle Avrupalı devletler arasındaki tehdit unsurlarının ortadan kaldırılarak güvenlik dışına çıkarılması ile açıklanmaktadır.

Kopenhag Okulu güvenlik dışlaştırma için 3 yol önermektedir:

1. Konuları güvenlik söylemine hiç dahil etmemek gerekmektedir,
2. Eğer konu güvenlikleştirilmiş ise bir güvenlik paradoksu haline getirilmemelidir,
3. Sorunu normal siyasetin konusu haline geri getirmek için söylem değiştirilmeli ve konu güvenlik söylemi olmaktan çıkarılmalıdır.⁶³

Kopenhag Okulu’na göre güvenlikleştirilen konular, güvenlik dışlaştırma ile güvenlik gündeminden çıkartılır veya yönetilebilir hale gelir. Bir güvenlik konusunun yönetilebiliyor olması onun normalleştiğini göstermekteyse de konunun güvenlik dışına çıkarılması daha zor

---

⁵⁹ Açıkmese, *op.cit.*, s. 63.

⁶⁰ Atilla Sandıklı, Bilgehan Emekler, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, (Ed: Atilla Sandıklı), İstanbul, BİLGESAM Yayınları, 2012, s. 54.

⁶¹ Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, çev. Burcu Yavuz, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, s. 108.

⁶² Coşkun, *op.cit.*, s. 187.

⁶³ Ole Waever, “Security, Insecurity and A security in West- European Non- War Community”, *Security Communities*, (Der: Emmanuel Adler, Michael Barnett), Cambridge, Cambridge University Press, 1998, ss. 69-118 ‘den aktaran *Ibid.*

bir süreç gerektirmektedir.⁶⁴ Kopenhag Okulu tarafından verilen AB örneğinde olduğu gibi devletlerin aralarındaki güvenlik ortamının sağlanması için, güvenlik sorunlarının güvenlik dışına çıkarılarak çözülmesi önerilse de Okul, bu alandaki kavramsal ve analitik çerçeveyi yüzeysel olarak incelemiştir.

2.3. Güvenlik Sektörleri: Toplumsal Güvenlik (Societal Security)

Geleneksel anlamda askeri ve politik olarak değerlendirilen güvenlik, Kopenhag Okulu'nun Avrupa güvenliğinin askeri olmayan yönüne odaklanması fikri ile daha geniş bir alana yayılmıştır. Güvenliğin alanını genişletmek ve zamanın güvenlik ihtiyaçlarına karşılık vermek adına askeri sektöre ek olarak politik, ekonomik, çevresel ve toplumsal sektörler B. Buzan, O. Waever ve J. Wilde tarafından güvenlik çalışmalarına eklenmiştir. Onlara göre güvenliğin sektörlere ayrılması bir bütün halinde olan analize seçici olarak bakılarak, gerçeğin sadece belli bir boyutuna odaklanmayı sağlamaktadır.⁶⁵ Sektörler, farklı boyutlara ayrılıp incelenmeler bile karmaşık bütünün ayrılmaz parçaları olmaya devam etmektedirler.⁶⁶

Buzan, Waever ve Wilde'a göre beş farklı güvenlik sektöründeki ilişki modelleri şunlardır:⁶⁷

- Askeri sektör kuvvete dayalı baskı ilişkilerini;
- Politik sektör yetki, yönetim statüsü ve tanınmaya dair ilişkileri;
- Ekonomik sektör ticaret, üretim ve finans ilişkilerini;
- Toplumsal sektör kolektif kimlik ilişkilerini;
- Çevresel sektör ise insan faaliyetleri ile biyosfer arasındaki ilişkileri ifade etmektedir.

Sektörler tek tek incelendiğinde askeri sektörün, devlet içi ayrılıkçı hareketleri, terör eylemlerini ve klasik anlamda dışarıdan gelen güvenlik tehditlerini içerdiği; politik sektörün, ideolojik tehditler ve diplomatik tanınamama sorunlarını içerdiği; ekonomik sektörün, dış kaynaklara ulaşımın engellenmesi gibi sorunları içerdiği; toplumsal sektörün, göç, entegrasyon, dil ve kültür değişimi gibi toplumların “biz” duygusuna zarar verebilecek

---

⁶⁴ *Ibid.*, s.188.

⁶⁵ Buzan, Waever, Wilde, *op.cit.*, s.8.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Bkz.; *Ibid.*, ss.49-141.

sorunları içerdiği; son olarak çevresel sektörün, doğal afetler ve insanların sebep olduğu çevresel sorunları içerdiği görülmektedir.⁶⁸

Sektörlerin birbirleri ile olan bütüncül ve bir o kadar da farklı yapıları arasındaki ilişki incelendikten sonra göç olgusu ile yakından ilişkisi olan “toplumsal güvenlik sektörü” ayrıca incelenmeye alınmalıdır.

2.3.1. Toplumsal Güvenlik Kavramının Analizi⁶⁹

Ole Waever’in tanımına göre toplumsal güvenlik, kimliğin algılanan bir tehdide karşı savunulmasıdır. Güvenlik gündeminin odak noktası olan “ulusal güvenlik” ile yakından ilişkili olan “*toplumsal güvenlik*”, Soğuk Savaş Dönemi’nde siyasi güvenliğin arkasında kalmış fakat Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de etnik çatışmaların artması ve bu sebeple güvenlik çalışmalarının kimlik, kültür ve inşacı yaklaşımlara yönelmesi ile yükselişe geçmiştir. Siyasi güvenlikle yakından ilişkili olmasına rağmen toplumsal güvenliğin kimliğe; siyasi güvenliğin ise devlete odaklanması bakımından birbirlerinden farklı özellikler taşımaktadırlar. Bütün bu sebeplerin yanında Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de toplumsal güvenliğe ayrı bir önem verilmesinin daha başka sebepleri de bulunmaktadır. Bunlar:

- Devletin sınırları ile toplumun sınırları nadiren birbiriyle uyumaktadır ve sadece devlet güvenliğine vurgu yapıldığı takdirde, devletsiz halklar ve azınlıklar üzerinde güvenlik endişesi oluşabilmektedir.
- “*Aynı halkların*” devletinin ve toplumunun iki farklı şey olabilmesi durumu karışıklık yaratabilmektedir. Buna örnek olarak “*Sırp güvenliği*” kavramı verilebilir. Söz konusu kavram, “*Sırp devletinin güvenliği*”, “*Sırp ulusunun güvenliği*” veya daha geniş bir şekilde farklı ülkelerde bulunan hakları ve tarihsel bağlantıları ifade ediyor olabilmektedir.
- Uluslara ve ulus benzeri topluluklara benzemeyen, diğer kimliğe dayalı gruplar varlıklarını sürdürmelerine yönelik tehditler olduğunu iddia edip buna göre hareket edebilmektedirler.
- Son olarak kimlik grupları başlangıçta başka amaçlarla – örneğin grup, kimliği değil dini savunmak amacıyla oluşmuş olabilir- oluşturulan güvenlik endişelerinin sonucunda meydana gelmiş olabilmektedir. Toplumsal güvenliğin bu dördüncü yolu,

⁶⁸ Açıkmese, *op.cit.*, s. 59.

⁶⁹ Bkz.; Ole Waever, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, ss. 153- 155.

sektörün dışında başlasa da daha sonradan toplumsal güvenlik dinamiği kazanmaktadır.

Toplumsal güvenlik sektörünün ana kavramı olan kimlik, toplulukların kendi kendilerini kavramsallaştırmalarıyla ve bireylerin kendilerini bir topluluğun üyesi olarak görmeleriyle ilgili bir durumdur. Herhangi bir topluluğun, bir durumu kendi varlığına yönelik tehdit olarak görmesi sonucunda toplumsal güvensizlikten bahsedilebilmektedir. Yani toplumsal güvenlik, kavram olarak ne ulus ne de devlet üzerinden tanımlanmaktadır.

2.3.2. Toplumsal Güvenlik Sektörünün Gündem Maddeleri⁷⁰

Toplumsal güvenliğe yönelik tehdit unsuru olduğu varsayılan konular şunlardır:

- **Göç Olgusu:** Üzerinde durulması gereken en önemli “*tehdit unsuru*” göç olgusu olarak görülmektedir. O. Waever’ın örneğine göre: X halkı, Y halkı tarafından istila edilmekte veya Y halkı yüzünden özelliklerini kaybetmektedir. X topluluğu eskisi gibi var olamayacaktır, çünkü artık nüfusun çoğunluğunu Y halkı oluşturmaktadır. Sonuç itibariyle de X kimliği yapısındaki değişim sebebiyle farklılaşmaktadır.
- **Yatay Rekabet:** Bu durumun çevre kültürlerle de etkisi bulunmaktadır. Y halkının baskın gelen kültürü ve dili komşu kültürleri de etkileyerek yaşam şeklini değiştirebilecektir.
- **Dikey Rekabet:** Dikey Rekabette bir entegrasyon projesi veya ayrılıkçı- bölgeselci bir proje ile kişiler kendilerini X olarak görmeyi bırakacaklardır. Çünkü bu projeler onları zamanla ya daha dar ya da daha geniş kimliklere doğru çekmeye başlayacaktır.
- Güvenlik tehdidi olarak görülen son konu olası bir savaş, salgın hastalık, açlık, doğal felaket veya yok etme politikaları sonucu nüfusun azalmasıdır. Fakat kimliği veya bir grubu yok etme arzusu ile gerçekleştirilen yok etme politikaları dışında nüfusun azalması, toplumsal güvenliğin kimlik mantığının bir parçası değildir. İlk üç maddedeki gibi eğer başka bir kimlik ile rekabetin sonucu olarak kimlik kaybı gerçekleşirse burada toplumsal güvenliğin kimlik mantığı ile paralel bir mantık oluşur.

Bazı toplulukların yok olması bu dört tehditten bağımsız bir şekilde dilin yok olması veya dışı göç gibi etkenlerle de gerçekleşebilmektedir. Eğer bu gelişme, belli bir aktör veya

---

⁷⁰ Bkz.; *Ibid.*, ss. 158- 162.

sosyal süreçten bağımsız gerçekleşmişse, yok olma durumu güvenlikleştirme olmadan meydana gelebilmektedir. Kimliğin verili bir şey olarak kabul edilmemesinin, tehdit edilmemesinin ve savunulmamasının esas sebebi budur.

Toplum, bu tehditler ile mücadelede ya kendi yöntemlerini kullanır ya da tehdidin devlet gündemine getirilmesini sağlayarak konuyu siyasi hatta askeri sektöre taşımaya çalışır. Örneğin siyasi sektöre taşınan göç meselesi devlet eliyle konulan yasalar ve sınır kontrolleri ile önlenilmekte; kimlik kaybına neden olabilecek küreselleşmenin etkilerinden kurtulabilmek için de toplum, kültürel çabaları arttırma, kültüre yoğunlaşma ve ulusal dilin korunmasına özen gösterme gibi faaliyetlerde bulunabilmektedir. Toplum, bu şekilde kendi kimliğini güç veya dışlama olmadan, “*kültürel kendini savunma*” politikası ile koruyabilmektedir.

2.4. Bölgesel Güvenlik Kompleksi (Regional Security Context) Yaklaşımı⁷¹

Kopenhag Okulu'nun temel yaklaşımlarından biri olan bölgesel güvenlik kompleksi yaklaşımı ilk defa B. Buzan'ın “People States and Fear” adlı çalışmasında ortaya atılmıştır. B. Buzan'a göre güvenlik kompleksi, aynı güvenlik önceliklerine sahip devletler arasında kurulabilmektedir. Eserde, güvenlik kompleksi; “*güvenlik algıları ve güvenlik kaygıları birbirinden bağımsız düşünilemeyen devletler grubu*” olarak tanımlanmaktayken; B. Buzan, O. Waever ve J. Wilde'ın “Security A Framework For Analysis” adlı çalışmalarında bölgesel güvenlik; “*güvenlikleştirme ve güvenlik dışlaştırma süreçleri birbirinden bağımsız olarak düşünilemeyen birimler*” olarak tanımlanmıştır.⁷² Uluslararası sistemde birçok güvenlik kompleksi bulunmaktaysa da yapıları birbirlerinden farklıdır. Bu yapılar kimi zaman sadece bir yönleri ile ortak olurken kimi zaman tamamıyla iç içe geçmiş bir görünüm sergilemektedirler.

Dünya çapında tüm devletler, güvenlik konusunda birbirlerine bağımlıdırlar. Ancak coğrafi yakınlık bu bağımlılık üzerinde doğrudan etki yaratmaktadır. Tehdit ve güvensizliklerin yakınlık ile doğrudan ilgisi bulunduğu için de birbirlerine yakın olan devletler ile birbirlerine uzak olan devletler arasındaki bağımlılık seviyesi farklılık göstermektedir. Güvenlik yapıları bu sebeple bölgesel güvenlik kompleksi içinde bulunan

⁷¹ Bkz.; Buzan, *People, State and Fear*, ss. 105-115.

⁷² Buzan, Waever, Wilde, *op.cit.*, s.201'den aktaran; Başar Baysal, Çağla Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 11, Sayı 22, Ekim 2015, s.74.

aktörler arasında daha yoğundur. Aynı zamanda bölgesel güvenlik yapılanmasında gerçek bir tehdit bulunuyor ise de aktörler arasındaki karşılıklı bağımlılık bir o kadar artış göstermektedir. Yaklaşımına göre güvenlik alanında bulunan bir devletin güvenliği kaçınılmaz olarak diğer devletleri de yakından ilgilendirmektedir.

B. Buzan'a göre güvenlik kompleksleri, anarşik uluslararası yapının tipik bir ürünüdür. Bu sebeple B. Buzan, bölgesel güvenlik bağımlılığının iki temel unsuru olduğunu belirtmiştir:

Öncelikli olan unsur, anarşik uluslararası yapının herhangi bir bölgesinde bulunan güç dengesidir. Devletler arası ilişkilerde oldukça belirleyici olan askeri, siyasi, toplumsal ve çevresel güç dağılımı modeli sayesinde, bölge devletleri güvenlik ile ilgili meselelerde ortaklaşa düşünüp karar alabilmektedirler. Diğer bir unsur ise devletlerin aralarındaki dostluk-düşmanlık algısıdır. Tarihsel dostluk veya düşmanlık devletler arası ilişkilerde oldukça etkili olabilmekte ve çoğu zaman devletlerin güvenlik politikalarını da yönlendirebilmektedir.

3. Kopenhag Okulu Bağlamında Göç-Güvenlik İlişkisinin Analizi ve Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yeniden Tanımlanan Göç Terimleri

Daha önce de vurguladığımız üzere Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de devlet merkezli güvenlikten, birey merkezli güvenlik algısına geçilmiş ve güvenliğin gündemi genişlemiştir. Kopenhag Okulu'na göre güvenlik gündeminin genişlemesi ile paralel olarak çok daha fazla konu ve olgunun güvenikleştirilebilmesi mümkün olmuştur.⁷³ Güvenlik gündeminin genişlemesi sonucu daha önceden dış kaynaklı tehditlere önem verilmesi ile güvenlik gündeminin geri planında kalan çevre güvenliği, etnik- ulusal kimlik güvenliği ve göç olgusu ile ilgili konular 1990'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır.⁷⁴

Güvenlik çalışmalarında, Kopenhag Okulu çerçevesinde yapılan çalışmalarla Soğuk Savaş Sonrası Dönem'in yeni güvenlik tehditleri ve bunların nasıl tehdit haline geldiği –veya getirildiği- incelemeye alınmıştır. Kopenhag Okulu'nun sektörleştirdiği toplumsal güvenliğe göre; güvenliğin en alt seviyesi olarak ifade edilen hayatta kalma durumu, devletler için olduğu kadar ulusal kimlikler için de önemlidir. Devletlerin güvenlikleri bağımsızlıklarına bağlıyken; toplumsal güvenliğin sağlanması için de kimlik güvenliği hayati önem

⁷³ Ole Waever, "European Security Identities", s. 106.

⁷⁴ *Ibid.*, ss. 112-113.

taşımaktadır.⁷⁵ Kısacası toplumsal güvenlik, toplumun kimliğine yönelik tehdit algılandığı durumlarla ilgilenmektedir.⁷⁶

Bu bağlamda toplumsal güvenlik sektöründe, toplum güvenliğine yani kimliğe yönelik en ciddi tehdit olarak göç olgusu gösterilmektedir. Çünkü göç –özellikle de düzensiz göç-, toplumların yapısının ve kimliğinin yeniden tanımlanmasını gerektiren, bazen de toplum kimliğinin yok olmasına sebebiyet veren bir olgu olarak görülmektedir. O. Waever’ın “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi” isimli çalışmasında yer alan ifadeyi tekrar düşündüğümüzde toplumsal güvenlik sektörünün yeni gündem maddesi olan göç olgusunun şu şekilde tehdiye dönüştüğü vurgulanmaktadır:⁷⁷ “*X halkı Y halkının akınlarıyla istila edilmekte ve zayıflatılmaktadır. Bu sebeple X halkı aynı şekilde kalamayacak ve bir dönüşüm yaşayacaktır, çünkü diğerleri toplumu yeniden şekillendirecektir. Bu şekilde gelişen bir yapı ile X kimliği farklılaşacaktır*”. Kopenhag Okulu’nun göç ve güvenlik ilişkisinin şekillendirildiğini düşündükleri bu kalıba göre “*istila*”, “*öteki*”, “*akın*” ve “*kimlik*” gibi vurgular ile göçün güvenlik söylemlerine yerleştirildiğini görebiliriz.

Genel anlamda temel değerlere yönelik bir tehdidin olmaması durumu olarak ifade edilen güvenliğin bir “öteki” veya “tehdit” olmadan anlamsız olacağı düşünüldüğünde Soğuk Savaş Sonrası Dönem’in değişen koşullarında göç olgusunun, güvenlik çalışmalarının “yeni tehdidi” olarak görülmesi hızla yaygınlaşan bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç olgusu toplumsal güvenliğe olduğu kadar, ekonomik güvenliğe de tehdit olarak gösterilmektedir. Ulusal seviyede mevcut bulunan veya olası ekonomik problemlerin kaynağı olarak göçmenlerin gösterilmesi, göç karşıtı söylemlerin önemli bir parçasıdır.⁷⁸ Esasen ekonomik konuların ve üretim ilişkilerinin göç karşıtı söylemlerde kendine yer bulması şaşırtıcı değildir.⁷⁹ Çünkü Robert Miles; “öteki” kavramının, Ortaçağ’da Avrupalı yazarlar tarafından, Avrupalı olmayan insanlarla ilgili deneyimsel gözlemlerine dayalı olarak üretildiğini ve 17. yüzyıldan itibaren de Avrupa’da üretim ilişkileri, kuvvet uygulama ve farklı kültürlerin çatışmasına sebep olan farklı nüfuslarla temasın sürekli olarak “öteki” kavramını güçlendirdiğini savunmaktadır. Bu ifadeye göre üretim biçimleri ile ekonomik

---

⁷⁵ Ole Waever, “Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in E.U. Studies”, *Journal of International Affairs*, Winter 1995, Vol: 48, No: 2, s. 405.

⁷⁶ Waever, “European Security Identities”, s. 113.

⁷⁷ Waever, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, s. 158.

⁷⁸ Nazif Mandacı, Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:10, Sayı:39, Güz 2013, s. 115.

⁷⁹ *Ibid.*, s. 119.

güvenlik arasında kurulan ilişkiyi, sanayi sonrası dönemde göçmenlerin Avrupa’da belirli bir kesim tarafından ötekileştirilmesi meselesinde de görebiliriz.⁸⁰

Göç olgusu ve güvenlik arasındaki bağı en fazla kuvvetlendirildiği yer terörizm üzerine olmuştur. Göç olgusunun kimlik, kültür, din ve ekonominin yanı sıra hedef ülke vatandaşlarının günlük yaşantılarını da tehdit ettiği sıkça vurgulanmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra göç olgusu açık bir şekilde güvenlikleştirilmiş, göçmenlere yönelik politikalar katılaştırılmış ve göçmenler terörle bağlantılı suçlarla daha fazla yan yana getirilmeye başlamıştır.⁸¹

Bunların yanında göç olgusu ve göç karşıtlığı, radikal sağ partilerin yoğun olarak kullandığı seçim söylemlerinden biri haline gelmiştir. Radikal sağ partiler göçü güvenlikleştirmekte ve bu güvenlikleştirme sürecinin sonunda toplumun homojen halde korunmasını, daha sıkı göç ve vatandaşlık politikalarının hayata geçirilmesini, entegrasyon politikaları yerine asimilasyon politikalarının gerçekleştirilmesini, göçmenlere sadece geçici ikamet izni verilmesini ve göçmenlerin siyasal haklarının sınırlandırılmasını amaçlamaktadırlar.⁸²

Göç hareketinin çevre baskısı, ekonomik fırsatlar elde etme arzusu ve dini gerekçeler sebebiyle yapısal olarak gerçekleştirilmesinin yanı sıra insanların kasıtlı, programlı veya siyasi olarak bir devlet tarafından, diğer bir devletin topraklarına o devletin nüfusunu homojenleştirme amacıyla gönderilmesi ile de gerçekleştirilebilmektedir.⁸³ Aynı zamanda göç olgusu başka devletlere tesir edebilmek amacıyla da zaman zaman bir dış politika aracı olarak da kullanılabilir.⁸⁴

Genel olarak değerlendirdiğimizde Soğuk Savaş Sonrası Dönem’e kadar sadece insani müdahale gerektirecek bir konu olarak görülen göç olgusunun bu dönemden sonra güvenlik çalışmalarında sıkça kullanılan bir yüksek politika örneği olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

---

⁸⁰ Robert Miles, *Irkcılık*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 2000, s.28’den aktaran: *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*, s.123.

⁸² *Ibid.*, s. 114.

⁸³ Waever, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, s.160.

⁸⁴ İbrahim Erdoğan, “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6 Sayı 12, Yaz 2013, s. 282.

3.1. Göç Olgusu ve Göç Olgusu ile İlgili Temel Kavramlar

İnsanlık tarihinin bütün evrelerinde var olan dinamik bir süreci ifade eden göç olgusuna yönelik –tıpkı güvenlik tanımında olduğu gibi- genel bir tanım yapılamamaktadır. Farklı bilimsel disiplinlerin ortak nesnesi olan göç olgusunun her disipline göre farklı bir tanımı bulunduğu gibi ulusal mevzuatlar ve toplumsal yapılar dikkate alınarak yapılan göç tanımlamaları da farklılıklar içermektedir.⁸⁵

Örneğin International Organization for Migration (IOM)'ın tanımına göre:⁸⁶

“İnsanların grup halinde veya bireysel olarak uluslararası bir sınırı geçmeleri veya yaşadıkları ülke içinde yer değiştirmeleri hareketi göç olarak tanımlanmaktadır. Göç süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Bu nüfus hareketlerine mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik ve diğer farklı amaçlarla göç eden kişiler de dahil edilmektedir.”

AB'nin Göç Portalı (Immigration Portal)'na göre göç olgusu:⁸⁷

“AB üyesi olmayan bir devletten gelen kişinin veya kişilerin, AB üyesi devletlerin topraklarında belli bir süre ikamet etmesi hareketi olarak tanımlanmıştır, ayrıca AB şartlarına göre bu ikamet süresinin 12 ayı geçmemesi gerekmektedir.”

Türkiye Cumhuriyeti'nin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'nda ifade edildiği üzere göç olgusu:

“Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasadışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı içermektedir.”⁸⁸

Genel bir göç tanımının bulunmadığı ve ulusal mevzuatlar ve toplumsal yapıların farklılıklarına göre de farklı tanımlar yapıldığı kabul edilmekle birlikte aynı zamanda düzenli-

⁸⁵ Barış Özdal, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Ders Notları*, Dora Yayıncılık, Bursa, 2017, s. 7.

⁸⁶ International Organization for Migration (IOM), *Key Migration Terms*, 2011, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>, (e.t. 01.02.2016).

⁸⁷ European Commission, *EU Immigration Portal*, 2015, http://ec.europa.eu/immigration/glossary_en#glosI, (e.t.01.02.2016).

⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti YUKK, Md. 3 (I).

düzensiz göç, iç-dış göç, göçmen, mülteci ve sığınmacı tanımlamaları yapılırken de yine yukarıda bahsedilen sebeplerle farklı tanımlar ortaya çıkmaktadır.

Kopenhag Okulu'na göre göç olgusu, özellikle Avrupa'da 1950'li ve 1960'lı yıllarda işgücü desteği olarak görülmesine rağmen 1970 ve 1980'lerde kamusal sorun olarak görülmeye başlanmıştır.⁸⁹ Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de güvenlik alanının genişlemesi ile kendine güvenlik çalışmalarında yer edinen göç olgusu, politik diskur yoluyla tehdit ve istikrarsızlık ile özdeşleştirilmiştir. Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de karar alıcılar tarafından politik düzenin meşrulaştırıcı unsuru olarak görülen göç olgusu, Kopenhag Okulu'na göre birçok problemin sebebi olarak metalaştırılmıştır.⁹⁰

3.1.1. Düzenli Göç

Düzenli (yasal- kayıtlı) göç, hedef ülkenin kurallarına uygun olarak yapılan göç hareketi olarak tanımlanmaktadır.⁹¹ IOM'un tanımına göre ise; tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleştirilen göçtür.⁹²

IOM'un tanımında olduğu gibi AB'ye göre de düzenli göç, yürürlükte olan yasal çerçeveye uygun hareket edilerek gerçekleştirilen göçtür.⁹³

YUKK'da düzenli göç olgusu yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade etmektedir.⁹⁴

Kopenhag Okulu'na göre göçmenler yasal yollardan göç etse bile, hedef ülkeye entegre olabilmeleri mümkün olamamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri de politik diskurun kurduğu göç ve istikrarsızlık arasındaki bağıdır.⁹⁵ Almanya ile Türkiye arasında 1961 yılında imzalanan İşgücü Göçü Anlaşması buna verilebilecek örneklerden biridir. Gelen işçiler topluma entegre edilmek yerine misafir işçi olarak değerlendirilmiş ve buna sebep olarak da yine emek piyasasındaki değişimler ve yerel işgücü haklarının korunması isteği gösterilmiştir.

⁸⁹ Jef Huysman, "The European Union and the Securitization of Migration", *Journal of Market Studies*, Vol: 38, No: 5, December 2000, s. 754.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 761.

⁹¹ Özdal, *op.cit.*, s. 14.

⁹² Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, (ed.) Richard Perruchoud, No 18, İsviçre, 2009, s. 14.

⁹³ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_1_en.htm#long-termmigration, (e.t. 01.02.2016).

⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti YUKK, Md. 3 (I).

⁹⁵ Huysman, *op.cit.*, s. 754.

3.1.2. Düzensiz Göç

IOM'un tanımına göre düzensiz göç menşe, transit ve hedef ülkelerin düzenleme normları dışında gerçekleşen hareketler olarak ifade edilmektedir.⁹⁶

AB'nin tanımına göre ise düzensiz göç IOM'un tanımında olduğu gibi kişilerin kaynak, hedef ve transit ülkelerin düzenleme normları dışında ikamet etmeleri veya bu ülkeleri geçiş güzergahı olarak kullanmaları sonucunda ortaya çıkan hareket olarak tanımlanmıştır.⁹⁷

YUKK'a göre düzensiz göç yabancıların yasadışı yollardan Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izni olmadan çalışmasını ifade etmektedir.⁹⁸

Kopenhag Okulu'na göre düzensiz göç, hedef ülkeler açısından tehdit olarak görülmektedir. Bu durumu göç olgusuna yönelik söylemlerde görmek mümkündür. Düzensiz göçlerin yasadışı göç, düzensiz göçmenlerin ise yasadışı göçmen olarak ifade edilmesi göç olgusunun güvenleştirilmesine dair bir örnek olarak gösterilebilir.

3.1.3. Göçmen

Genel bir göçmen tanımı bulunmama ile birlikte IOM'un tanımına göre göçmen, dışarıdan bir zorunluluk olmadan "kişisel rahatlık" amacıyla ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsamaktadır.⁹⁹ Dolayısıyla göçmen terimi hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek isteyenlerin hem de kendilerinin ya da ailelerinin gelecekte beklediklerini arttırmak amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.

---

⁹⁶ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 15.

⁹⁷ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_i_en.htm, (e.t. 01.02.2016).

⁹⁸ YUKK, Md. 3 (I).

⁹⁹ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 22.

AB'nin tanımına göre göçmen, vatandaşı olduğu yerin dışında istemli veya istemsiz bir şekilde bir yılı aşkın bir süre kalmak niyetiyle yer değiştiren kişi olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁰

Türk Hukuk sisteminde göç, 14.06.1934 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu, İskan Muafiyetleri ve Nizamnamesi ve İskanlı ve Serbest Göçmen Kabulüne Dair Esasları Muhtevi Talimatname ile düzenlenmiştir. Aynı zamanda 26 Eylül 2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 5543 Numaralı İskân Kanunu'nun 3. Maddesi'nde Türkiye'ye göçmen olarak kabul edilmek için aranan şartlar şu şekilde belirtilmiştir: ¹⁰¹

- a) Türk soyundan gelmek ve Türk kültürüne bağlı olmak,
- b) Yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelmek,
- c) Bu kanun gereğince göçmen olarak kabul edilmek.

Aynı Kanun'un 4.Maddesinde ise

- a) Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar,
- b) Türk soyundan ve kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler,
- c) Güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmemektedirler.

Türkiye'de de genel bir göçmen tanımı olmamakla birlikte göçmenler arasında; “gönüllü” olarak hareket eden kimseler, uzun veya kısa dönem için göç eden işçiler ile göç etmeye “zorlananlar” yani “sığınmacılar”, “mülteciler”, “ekonomik mülteciler” ve çevresel şartlardan ötürü göç etmek zorunda kalan “ekolojik göçmenler” olarak bir ayırım yapılmaktadır.¹⁰²

3.1.4.Sığınmacı

IOM'un tanımına göre ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde herhangi bir devlete “mülteci” olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilere sığınmacı denilmektedir.¹⁰³ Başvurudan olumsuz bir sonuç çıkması halinde bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar. Aynı zamanda bu kişilere

¹⁰⁰ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_m_en.htm, (e.t. 01.02.2016).

¹⁰¹ Resmi Gazete, Sayı: 26301, 26 Eylül 2006.

¹⁰² Özdal, *op.cit.*, s. 10.

¹⁰³ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 49.

insani ya da diğer gerekçeler sebebiyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilmektedirler.

AB'ye göre 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanarak mültecilik statüsü için başvuru yapan fakat henüz başvurularının sonucu nihai karara bağlanmayan kişiler sığınmacı olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁴

Türkiye'de ise uluslararası koruma (iltica) alanındaki ilk düzenleyici belge¹⁰⁵ olan ve 1994 yılında yayımlanan “*Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*”tir. Yönetmeliğin 3. Maddesi'ne göre sığınmacı: ¹⁰⁶

“İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı olarak tanımlamıştır.”

Anlaşıldığı üzere sığınmacılar, kaynak (orijin) ülkelerini terk ettikten sonra başka bir ülkede mülteci statüsü başvurusunda bulunan fakat başvuruları henüz sonuca bağlanmayan kişileri tanımlamaktadır.¹⁰⁷

Türkiye'de uluslararası koruma türleri 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uyumlu bir şekilde tanımlanmıştır. Sözleşmede yer alan “mülteci” tanımı, yabancıların Türkiye'ye girişlerini, Türkiye'de kalışlarını ve Türkiye'den çıkışlarını, Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın usul ve esaslarını düzenleyen ve aynı zamanda AB katılım sürecinde tek bir mülteci hukuku mevzuatı oluşturma çabalarının bir ürünü¹⁰⁸ olan YUKK'un 61. Maddesi'ne aktarılmıştır.¹⁰⁹ Fakat Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlama* sebebiyle Avrupa dışından gelen ve sığınma talep eden kişiler için

¹⁰⁴ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_a_en.htm, (e.t. 01.02.2016).

¹⁰⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Türkiye ve Göç*, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%c4%b1m_icler.pdf, (e.t. 02.02.2016), s.12.

¹⁰⁶ *Resmî Gazete*, Sayı: 22127, 30 Kasım 1994.

¹⁰⁷ Özdal, *op.cit.*, s. 10.

¹⁰⁸ Nasih Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 4, 2013, s. 1008.

¹⁰⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *op.cit.*, s. 23.

*1951 Cenevre Sözleşmesi'nde, sözleşmeye taraf olan devletlere coğrafi sınırlama doğrultusunda beyanda bulunma yetkisi tanınmıştır. Türkiye 22 Nisan 1954'te yürürlüğe giren Cenevre Sözleşmesi'ni, 29 Ağustos 1961

kullanılan “sığınmacı” tanımının yarattığı kavram kargaşası sebebiyle bu kişiler “şartlı mülteci” olarak adlandırılmışlardır.¹¹⁰

Türkiye'nin uyguladığı uluslararası koruma çeşitlerinden biri olan “şartlı mülteci” statüsü, mülteci statüsünden farklı olarak, Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü devletlere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişilere verilmektedir.¹¹¹ Bu kişiler üçüncü devlete yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalabilmektedirler.

3.1.5. Mülteci

1951 Cenevre Sözleşmesi Kısım A, Madde 1'de yapılan mülteci tanımında hem coğrafi olarak hem de tarih olarak sınırlandırmalar yapılmıştır. Maddeye göre mülteci statüsü elde etme şartları şu şekilde ifade edilmiştir:¹¹²

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucu ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu devletin dışında bulunan ve bu devletin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen; veya tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa mülteci statüsü verilir.”

Kısım B Madde 1'de ise “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar” ifadesi ya “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar” veya “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” anlamında anlaşılacak ve Sözleşmeye taraf olan devletler bu ifadenin kapsamını belirten beyanda bulunacaklardır. Sözleşme, coğrafya ve tarih olarak sınırlandırma içerdiği için kapsayıcı görülmemiştir.

Mültecilerin Hukuki Statüsü'ne İlişkin 1967 Protokolü'nde coğrafya ve tarih üzerinden yapılan sınırlandırmalar kaldırılmıştır. 1967 Protokolü'ndeki mülteci tanımına göre IOM da mülteci tanımını revize etmiştir. Tanıma göre “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal

---

tarihinde coğrafi sınırlama ile onaylamıştır. Türkiye'nin coğrafi sınırlaması 359 sayılı Onay Kanunu'nda yer almıştır. Buna göre Türkiye, “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar” ibaresini, “1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar” şeklinde uygulayacağını belirtmiştir.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Şartlı Mülteci”, http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-mul-teci_409_546_550, (e.t. 05.02.2016).

¹¹² BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%c4%b1ler%c4%b1nhukuk%c4%b1statusune%c4%b1l%c4%b1sk%c4%b1nsozlesme.pdf>, (e.t. 02.02.2016).

*gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” mülteci olarak tanımlanmaktadır.*¹¹³

AB’ye göre mülteci statüsü elde etme durumu şu şekilde ifade edilmiştir: ¹¹⁴

“Üçüncü bir ülke vatandaşlarından ırkı, dini, milliyeti, siyasi düşünceleri ve bir sosyal gruba mensubiyeti yüzünden haklı bir zulüm korkusu bulunan ve bu sebeple vatandaşı olduğu ülke topraklarının dışında yaşayan ve bu zulüm korkusu sebebiyle kendi ülkesi tarafından korunmak istemeyen kişiler ile yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunan ve söz konusu korku sebebiyle geri dönmek istemeyen kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir.”

Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Koruma Kanunu Madde 61’e göre mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişidir.”

3.1.6. Göçmen ve Mülteci Statülerinin Farkı¹¹⁵

Bu konuda iki temel ayırıcı özellik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kişinin uluslararası sınırı geçip geçmediği; ikincisi, kişinin uluslararası korumaya muhtaç olup olmadığıdır. Hem mülteciler hem de göçmenler uluslararası sınırı geçiyor olsalar da bunu yapma sebepleri farklıdır. Mülteciler, uğradıkları zulümden kaçmak amacı taşırken; göçmenler, kendi özgür iradelerine dayanarak uluslararası sınırı geçmektedirler. Mülteciler, ülkelerini terk etmelerinden itibaren, uyruğunu taşıdıkları devletin korumasından faydalanamazlar ve uluslararası korumaya muhtaçtırlar. Göçmenler ise uyruğunu taşıdıkları devletin diplomatik korumasından faydalanmaya devam etmekte olup ve sadece yardım gereksinimi duymaktadırlar.

¹¹³ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 43.

¹¹⁴ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_r_en.htm, (e.t. 02.02.2016).

¹¹⁵ Özdal, *op.cit.*, ss. 13-14.

3.1.7. Geçici Koruma

IOM'a göre menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü devlet kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ve koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin işletilememesi riski durumunda, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai prosedürdür.¹¹⁶ AB ve Türkiye'de de aynı durumdaki kişilere bu prosedür uygulanmaktadır.

3.1.8. Geri Gönderme

IOM'a göre geri gönderme şu şekilde tanımlanmıştır:¹¹⁷

“Bir devletin bir kişiyi, hayatı veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri yüzünden zulüm göre ihtimali veya işkence görme riskiyle karşı karşıya kalabileceği başka bir devletin topraklarına her hangi bir şekilde geri göndermesidir. Refulman, sınır dışı etme, zorla sınır dışı etme, iade etme, sınırda reddetme, ülke toprakları dışında durdurma ve fiziksel dönüş dahil olmak üzere, kişinin bir devlete geri dönmesiyle sonuçlanan herhangi bir eylemi kapsamaktadır.”

AB'ye göre geri gönderme süreci diğer ifade ile zorla geri gönderme süreci, gönüllü veya zorunlu olarak kişinin menşe ülkesine, AB'nin ya da iki taraflı geri kabul anlaşmaları veya düzenlemelerine uygun olarak transit bir ülkeye ya da diğer bir üçüncü devletin ilgili ulusal düzenlemesinin geri göndermeyi kabul etmesi ile gerçekleşebilmektedir.¹¹⁸

YUKK'a göre “geri gönderme yasağı” bulunmaktadır. YUKK Madde 4'te “hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya özgürlüğünün tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği” vurgulanmıştır.¹¹⁹

¹¹⁶ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 19.

¹¹⁷ *Ibid.*, 20.

¹¹⁸ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_f_en.htm#forcedreturn, (e.t. 10.05.2016).

¹¹⁹ YUKK, Md. 4 (I).

3.1.9. Geri Göndermeme

Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre “hiçbir taraf devlet, bir kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri sebebiyle hayatı ve özgürlüğünün tehlikeye gireceği toprakların sınırlarına söz konusu kişiyi hiçbir şekilde sınır dışı etmeyecek ve ya geri göndermeyecektir”.¹²⁰ Fakat Sözleşme’de içinde bulunduğu devletin güvenliği için tehlike arz ettiğine dair makul sebepler bulunan veya ciddi bir suç işlediğine dair hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunan ve bu sebeplerle ilgili devlet açısından tehlike oluşturan kişiler için geri göndermeme ilkesinin işletilmeyeceğinden bahsetmiştir.

Geri Göndermeme İlkesi, uluslararası hukukun bir teamülüdür ve bu sebeple tüm devletleri bağlamaktadır. Başlangıçta mültecileri korumaya yönelik olarak oluşturulan Geri Göndermeme İlkesi, küresel ve bölgesel düzeyde çeşitli yasal araçlarla geliştirilmiştir.¹²¹

3.1.10. Entegrasyon

Entegrasyon kelime anlamı itibariyle “bütünleşmek” ve “uyum sağlamak” demektir. Farklı parçaların özelliklerini kaybetmeden bir bütün oluşturması yani azınlık ve çoğunluğun birbirine uyum sağlaması anlamına gelmektedir.¹²²

IOM’a göre entegrasyon, göçmenlerin hem birey olarak hem de grup olarak toplumun bir parçası olarak kabul edildikleri bir süreci ifade etmektedir.¹²³ Entegrasyon sadece devletin veya belli bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin hem ev sahibi devletin hem de kurum ve kuruluşların entegrasyonu sağlamak adına üzerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır.

¹²⁰ Mültecilerin Hukuki Statüsüne Yönelik 1951 Cenevre Sözleşmesi, Md. 33 (1) ve (2).

¹²¹ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_n_en.htm, (e.t. 09.02.2016).

¹²² Özdal, *op.cit.*, s. 18.

¹²³ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 17.

AB bağlamında entegrasyon üye devletlerde bulunan tüm göçmenlerin ve üye devlet sakinlerinin dinamik ve iki yönlü bir süreç içinde birbirlerine uyum sağlamalarıdır.¹²⁴

Kopenhag Okulu'na göre entegrasyon, şekil verilen kimliğin güçlü bir formudur.¹²⁵ Entegrasyon, güvenlik ve kimlik dinamikleri ile yakından ilgilidir, çünkü güvenlik ve kimlik entegrasyonun önündeki başlıca engeller olarak görülmektedir.¹²⁶ Güvenlik diskurunun referans nesnesinin devletten ulusa doğru kaymasının sonucu olarak günümüzde entegrasyonun önündeki engel devlet değil, toplumdur.¹²⁷ Buna rağmen Okul'a göre entegrasyon, güvenliği ve kimliği dönüşüme uğratabilecek potansiyele de sahiptir.

3.1.11. Asimilasyon

IOM'a göre asimilasyon bir etnik veya sosyal bir grubun – genellikle azınlığın- diğer bir gruba uyumlu hale gelmesi olarak tanımlanmıştır.¹²⁸ Asimilasyon, dil, gelenek, değer ve davranışlarda ve hatta temel hayati çıkarılarda ve aidiyet duygusunda değişiklik olması anlamına gelmektedir.

AB bağlamında asimilasyon, bir azınlık grubun çoğunluk grubun davranışlarını benimsemesiyle başlayan ve sonucunda azınlık grubun, çoğunluk grup içinde erimesiyle sonuçlanan bir süreçtir. Entegrasyonu asimilasyondan farklı kılan en temel özellik, asimilasyonda azınlık mensubu birey veya grubun öz kimlik ve kültürünü kaybetme hedefinin olmasıdır.¹²⁹

3.1.12. Adaptasyon

Uyum veya alışma olarak ifade edilen adaptasyon, herhangi bir canlının yaşadığı alanın çevre koşullarına uyum sağlayarak yaşamını devam ettirmesi anlamına gelmektedir. Göç eden birey veya toplulukların, hedef ülkeye uyum sağlamalarının oldukça önemli görüldüğü düşünüldüğünde göç ve adaptasyon arasında doğrudan bağlantı kurmak

---

¹²⁴ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_en.htm, (e.t. 09.02.2016).

¹²⁵ Waever, "Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in E.U. Studies", s. 412.

¹²⁶ *Ibid.*, s. 392.

¹²⁷ *Ibid.*, s. 404.

¹²⁸ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 3.

¹²⁹ Özdal, *op.cit.*, s. 18.

mümkündür. Bireylerin yeni girdikleri topluma adapte olmaları uzun bir süreç gerektirmektedir. Bu adaptasyon sürecinin kısa ve sorunsuz geçmesini hedef ülkede uygulanan göç politikaları belirlemektedir. Hedef ülkede uygulanan katı ve dışlayıcı göç politikaları, göçmenlerin kimlik ve adaptasyon sorunu yaşamalarına sebep olabilirken; göçmenleri toplumla bütünleştirmeye yönelik göç politikaları ise adaptasyon sorununun daha kolay atlatılmasını sağlayabilmektedir.

AB'ye göre adaptasyon; kişinin inançlarından ve tutumlarından bazılarını veya tamamını yeni yaşam koşullarına uygun olarak değiştirme sürecidir.¹³⁰

Türkiye Cumhuriyeti YUKK Md. 96'ya göre adaptasyon yani uyum:¹³¹

“Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreci ifade etmektedir. YUKK çerçevesinde uyum, toplumun ve göçmenin karşılıklı ve aynı ölçüde çaba göstereceği iki yönlü dinamik bir ilişki olarak ve göçmenlerin kendileriyle ilgili konularda edilgen olmadığı aktif katılımcı bir süreç olarak planlanmakta, uyum programları ise isteğe bağlı faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.”

3.1.13. Ortaklık

Soğuk Savaş sonrası değişime uğrayan güvenlik algısı ile paralel olarak göç olgusuna yönelik algı da değişime uğramıştır. Dünyanın her hangi bir yerinden gelen tehlikenin neredeyse herkesi kolaylıkla etkileyebiliyor olması, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'in yeni tehditlerinden biri olan göç olgusunun –özellikle düzensiz göç olgusunun- ulus siyaseti yerine çok daha kapsamlı, devletlerarası işbirliği ile çözülmesini zorunlu kılmıştır. Bu anlamda gerek BM çatısı altında gerekse AB politikaları ile kurulan ortaklıklar ile düzensiz göçe yönelik kapsamlı işbirliği alanları oluşturulmaya başlanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nde göç konusuna yönelik Birlik bazında politikalar yürütmeye çalışan AB, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de sınır aşan yapısı gereği göç olgusuna (sorununa) yönelik yürüttüğü politikalarına, kaynak ve transit ülkeleri de ortak etmiştir.

¹³⁰ European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_a_en.htm, (e.t. 10.05.2016).

¹³¹ YUKK, Md. 96 (IV).

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM'DE AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARININ ANALİZİ

Tez çalışmamızın ikinci bölümünde ilk olarak; Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de AB'de ortak bir göç politikası oluşturulma süreci; ikinci kısımda ise Arap Baharı sonrası dönemde AB'nin yaşadığı göç ikilemi incelenecektir. Üçüncü kısımda ise AB'nin izlediği göç politikasının güvenlikleştirme yaklaşımı üzerinden analizi yapılacaktır. Son kısımda ise Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik göç hareketleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu göç hareketlerine yönelik geliştirdiği politikalar değerlendirilmektedir.

1. Avrupa Birliği'nin İzlediği Göç Politikalarının “Avrupalılaştırma” Süreci

AB'nin göç politikaları, AB Anlaşması'nın Adalet, İçişleri ve Vatandaşlık Hakları başlığı altında yer almaktadır ve Birliğe üye devlet vatandaşlarının yanı sıra üçüncü devlet vatandaşlarının Birliğe giriş, ikamet, çalışma izinleri ve yurttaşlık hakları ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Geçmişten günümüze göç olgusunun farklı boyutları ile karşılaşan ve göçmenlerin hedefi konumunda olan AB, bu durumun sonucu olarak göçe yönelik politikalarını ve yaklaşımlarını zamanın koşullarına göre uyarlamak durumunda kalmıştır. Her yıl çok sayıda göç alan Birlik'te serbest dolaşım üye devletlere birçok fırsat sunarken bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple AB dengeli, kapsamlı ve ortak bir göç politikası geliştirme amacı taşımaktadır.

Avrupa'da kapsamlı ve ortak bir göç politikası oluşturulmaya yönelik ilk adımlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren atılmaya başlamıştır. Avrupa, savaş sonrası dönemde zarar gören ekonomisini canlandırmak için dışarıdan yoğun bir şekilde işgücü göçü alımları yapmaya başlamıştır. Kolonyal bir geçmişe sahip Avrupa devletleri kendi kolonilerinden işgücü göçü alımı yapmayı tercih ederken, böyle bir geçmişi olmayan başta Almanya gibi devletler geçici olarak “*misafir işçi (gastarbeiter)*” alımı yapmışlardır.¹³²

İkinci Dünya Savaşı'na kadar kaynak ülke konumunda olan Avrupa devletleri, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hedef ülke konumuna gelmiştir. Bunda kıtanın ekonomik

---

¹³² Randall Hansen, “Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons”, *The Political Quarterly Publishing*, Volume 74, Issue s1, August 2003, s.25.

ve sosyal gelişmişlik seviyesi etkili olmakla birlikte Avrupa'yı dünyanın en önemli göç güzergahlarından biri yapan ayırt edici etken bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkili olan entegrasyon süreci olmuştur.¹³³ AB'nin göç politikalarının ve entegrasyon faaliyetlerinin birbiriyle iç içe olduğu düşünüldüğünde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında serbest dolaşımın önünün açılmasıyla AB hem ihtiyacı olan göçmenleri düzenli bir şekilde kabul etmiş hem de dış sınırlarını güçlendirme yoluyla düzensiz göçü engellemeyi amaçlamıştır.¹³⁴

1970'lerin başında Avrupa'da göçmen işçilerin sayısında sürekli bir artış olsa da genel ekonomik durgunluk ve 1973 sonunda patlak veren Petrol Krizi sebebiyle tüm Avrupa devletlerinde işçi göçü alımları durdurulmuştur.¹³⁵ Fakat bu süreç boyunca işgücü göçü alımları durdurulsa da kısa bir süre sonra aile birleşimi yoluyla Avrupa'ya göçler devam etmiştir.

Özetle, Avrupa devletlerinin savaş sonrası dönemde emek piyasasındaki ihtiyacı karşılamak adına işgücü göçü alımları yapması göçe yönelik kısa dönemli bir politikadır. Özellikle 1973-1974 yıllarında göçe yönelik daha korumacı bir yaklaşım sergileyen devletlerin göç politikalarında kısıtlama ve kontrol ön plana çıkmıştır.¹³⁶ Savaş Sonrası Dönem'den 1980'lerin ortalarına kadar geçen süreçte Avrupa devletleri göç politikalarını ulusal düzeyde oluşturarak bu alanda Topluluk dahilinde bir işbirliğine gerek duymamışlardır.

Avrupa'da 1973 Petrol Krizi sonrası dönemde işgücü göçlerinin ve mal, hizmet, sermaye ve emek dolaşımında serbestlik sağlayan “*ortak pazar*”ın tehdit olarak görülmesi, göçmenlere yönelik algı değişikliğine sebep olmuş, bu da göç olgusuna yönelik Avrupa devletlerini devletler-arası düzeyde işbirliği yapmaya zorlamıştır.¹³⁷ Devletler-arası düzeyde gerçekleşen ilk işbirliği örneği 1980'li yıllardan itibaren göç sorunları ve sınır kontrolleri ile ilgili konularda çalışmalar yürüten Trevi Grubu'nun kurulmasıyken; ikinci işbirliği örneği 1995 yılında hayata geçirilen Schengen Anlaşması'nın imzalanmasıdır.¹³⁸ Bilindiği üzere başlangıçta Fransa, Almanya ve Benelux ülkelerinin kabul ettiği Anlaşma ile Schengen'e bağlı devletler arasında iç sınır kontrollerinin kaldırılıp, dış sınır kontrollerinin

---

¹³³ Hasan Canpolat, Hakkı Onur Arner, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi”, *ORSAM*, Rapor No:113, Haziran 2012, s. 11.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Özdal, *op.cit.*, s.112.

¹³⁶ Fatma Yılmaz-Elmas, *Avrupa 'Kapı Duvar': Göç Yaklaşımında Söylem- Eylem Tutarsızlığı*, Ankara, USAK Yayınları, Nisan 2016, ss. 31-32.

¹³⁷ Canpolat, Arner, *op.cit.*, s. 12.

¹³⁸ Yılmaz-Elmas, *op.cit.*, ss. 32-33.

güçlendirilmesinin gerekliliği kabul edilmiştir. Bu anlamda Schengen Grubu'nun kurulması göçe yönelik dış sınırları ve kısıtlamaları arttıran bir girişim olarak görülmüştür.¹³⁹

AB göç hukukunun yasal dayanağı olarak kabul edilen ve 1986 yılında imzalanan “*Avrupa Tek Senedi (ATS)*” ile birlikte ortak pazarın 1992’de tek pazar haline gelerek dört temel serbestinin Topluluk dahilinde mümkün hale gelmesi Avrupa’da pozitif yönde bir entegrasyon sağlamış, bu gelişme göç ve sığınma konusuna da yansımıştır. Diğer bir deyişle AB’ye üye devletlerin vatandaşlarının serbest dolaşımını yine ortak bir göç politikası oluşturma gerekliliği getirmese de Schengen Anlaşması ve ATS temelinde devletler, göç ve sığınma konularında işbirliklerini yoğunlaştırmışlardır.

ATS sonrası dönemde göç ve sığınma konularında devletlerarası işbirliğini kolaylaştıran girişimlerden ilki 1986 yılında göç konusundan sorumlu bakanların oluşturduğu Ad Hoc Göç Grubu (Ad Hoc Immigration Group of Senior Officials- AHIG)’nin kurulması ve Göç Grubu’nun faaliyetleriyle iki temel uluslararası anlaşma ortaya çıkarılmıştır:¹⁴⁰

Bunlardan ilki 15 Haziran 1990’da kabul edilip 1 Eylül 1997’den itibaren yürürlüğe giren “*Dublin Konvansiyonu (Dublin I)*”dur.¹⁴¹ Konvansiyon sayesinde 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan boşluk doldurularak, AB içinde sığınma prosedürü oluşturulmuş ve sığınma başvurularında hangi devletin sorumlu olduğunun saptanması için kurallar belirlenmiştir. Ortak sınırlarda kontrollerin kaldırılması sonucu iltica başvurularının artacağı endişesi ile oluşturulan Dublin Konvansiyonu’na göre:¹⁴²

- a) *Başvuru sahibinin, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre daha önceden mülteci statüsü kazanmış ve burada yasal olarak ikamet eden aile bireylerinin olduğu üye devlet,*
- b) *Başvuru sahibine oturma izni vermiş üye devlet,*
- c) *Bazı istisnalar dışında başvuru sahibine vize vermiş üye devlet,*
- d) *Bir üye devlette yaşamakta olan ve altı ayı geçkin bir süre önce başvuru yapmış olmadıkça, başvuru sahibinin düzensiz olarak giriş yaptığı ilk üye devlet,*
- e) *Vize talep edilmeyen üçüncü ülke vatandaşı olmadıkça, başvuru sahibinin girişini kontrol etmekten sorumlu üye devlet,*

---

¹³⁹ Andrew Geddes, “International Migration and State Sovereignty in an Integrating Europe”, *International Migration*, Volume 39, Issue 6, February 2001, ss. 23-24.

¹⁴⁰ Yılmaz- Elmas, *op.cit.*, s. 33.

¹⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Official Journal of the European Communities, *Dublin Convention*, C 254/2, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819(01)&from=EN), (e.t. 23.03.2018).

¹⁴² Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, *Avrupa Birliği Hukuku*, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 358.

- f) Başvuru sahibinin transit havayolu geçişi yaptığı üye devlet,
g) Bir ihtimal olarak, başvurunun yapıldığı üye devlet iltica başvurularından sorumludur.

AB göç politikasına getirdiği yeniliklerin yanında Dublin Konvansiyonu, AB sisteminin zayıflığını da göstermiştir. Çünkü uluslararası hukuka göre Konvansiyon'un gerçekleştirilmesi için her üye devletin onayı gerekiyken, supranasyonel hukuka göre ulusal onayların önceliğinden ziyade Konsey'e bağlı üyelerin onayı gerekmektedir.¹⁴³ Fakat Dublin Konvansiyonu'nun tüm üye devletlerce onaylanması 7 yıllık bir zaman diliminde gerçekleşmiştir, yani sığınma konusu üye devletler arasında tartışma konusu olmaya devam etmiştir.¹⁴⁴

Göç Grubu'nun çalışmaları sonucu ortaya çıkan ikinci uluslararası anlaşma ise AB devletlerine yönelik asılsız iltica taleplerinin engellenmesini amaçlayan 1992 tarihli "Londra Çözümü (London Resolutions)"dür.¹⁴⁵ Londra Çözümü ile üye devletler, asılsız iltica taleplerinin hangi kriterlere göre belirleneceğinin yanı sıra güvenli ülkelerin özelliklerini belirlemişlerdir. Buna göre güvenli ülkeler:¹⁴⁶

- 1) İltica arayan kişinin yaşamına ve özgürlüğüne herhangi bir tehdidin olmadığı,
- 2) İşkence, kötü muamele ve alçaltıcı davranışlara maruz kalma tehdidinin olmadığı,
- 3) İltica için daha önceden yapılan bir başvuru ya da başvuru fırsatının olduğu,
- 4) Geri göndermeme prensibinin uygulandığı ülkeler olarak tanımlanmıştır.

Daha sonraki dönemlerde 1988 yılında Rodos'ta yapılan Konsey toplantısında serbest dolaşıma ilişkin çalışmalar yürüten grupların toplanması ile oluşturulan Koordinatörler Grubu'nun hazırladığı "Palma Belgesi (Palma Document)" Haziran 1989'da yapılan Madrid Zirvesi'nde kabul edilmiştir.¹⁴⁷ Belgede, düzensiz göçe yönelik mücadelede dış sınırların güçlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durulurken bu göçlerdeki artışın ekonomik istikrarsızlığı beraberinde getirdiği savunulmuştur.

---

¹⁴³ Geddes, *op.cit.*, s. 24.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Criteria for Rejecting Unfounded Applications for Asylum, 30.11.1992, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33102&from=EN>, (e.t. 23.03.2018).

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.; Presidency Conclusions European Council, Madrid, 26-27 June 1989, http://www.consilium.europa.eu/media/20589/1989_june_-_madrid_eng_.pdf, (e.t. 25.03.2018); <http://www.statewatch.org/semidoc/assets/files/keytexts/ktch1.pdf>, (e.t. 25.03.2018).

Göç olgusu konusunda çevre ülkelerle işbirliğinin arttığı Soğuk Savaş Dönemi'nin son zamanlarında başlatılan “Budapeşte Süreci”¹⁴⁸ hükümetler arası işbirliği örneklerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. 1991 yılında katılımcı devletlere düzenli ve düzensiz göç, iltica, vize, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve geri kabul koşulları gibi konularda kapsamlı ve sürdürülebilir bilgi paylaşımı sağlamayı amaçlayan forum, çalışmalarını günümüzde de devam ettirmektedir.* Bu anlamda dönemin son zamanlarında Avrupa devletleri, Avrupa’da istikrarı ve sınır kontrollerini sağlamak amacıyla ilk kez AB-dışı devletlerle işbirliği faaliyetlerine başlamışlardır. Avrupa’da, geleneksel anlamda yürütülen kontrol odaklı göç yaklaşımının düzensiz göçü daha da arttırdığının anlaşılması üzerine göç ve kalkınma arasındaki bağa dikkat çeken ve gönüllü veya gönülsüz olarak kişileri göçe iten sebeplere odaklanan “temel sebepler yaklaşımı (root causes approach)” gündeme gelmiştir.¹⁴⁹ İlk olarak 18 Eylül 1991 tarihli “Lüksemburg Konferansı”nda, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin yoğun göç alma sebebinin; dünyanın farklı yerlerinde görülen ekonomik ve sosyal dengesizliklerden kaynaklandığı öne sürülerek menşe ve hedef ülkeler arasında daha iyi bir ekonomik denge kurabilmek için çözüm önerileri oluşturulmuştur.¹⁵⁰

SSCB'nin dağılması, bölünmüş Almanya'nın birleşmesi ve yeni üyelerin katılımı doğal olarak Birliğin göç politikasını da etkilemiştir. Çünkü hâlihazırda devam eden düzensiz göç akımı ve iltica taleplerine, Doğu Avrupa'dan gelen göç akımları da eklenmiştir. Birlik içinde göç ve sığınma konusunda ortak çıkarların varlığı, ortak bir göç ve sığınma politikasını beraberinde getirmese de¹⁵¹ 1993'te yürürlüğe giren “Maastricht Antlaşması (AB Kurucu Antlaşması)” ile göç ve sığınma yönetimi AB'nin üçüncü sütunu olan Adalet ve İçişleri alanına alınmış ve böylelikle göç ve sığınma konusu AB müktesebatına girmiştir. Antlaşma ile ayrıca Avrupa devletleri arasında bilgi alışverişini sağlamak adına “Avrupa Polis Teşkilatı (European Police Office-EUROPOL)” kurulmuştur. 1994 yılında sınırlı alanlarda faaliyet gösteren EUROPOL, ilerleyen dönemlerde terörizm ve yasa dışı göç başta olmak üzere

¹⁴⁸ <https://www.budapestprocess.org/about>, (e.t. 10.03.2017).

* Budapeşte Süreci, kuruluşundan itibaren üç aşamadan geçmiştir: 1993-2003 yılları arasında kapsayan ilk aşamada Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri arasında işbirliğine odaklanılmıştır. 2003-2009 yılları arasında kapsayan ikinci aşamada Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri, Budapeşte Süreci işbirliği çerçevesinde bir araya gelmişlerdir. 2010 yılından günümüze kadar devam eden üçüncü aşamada ise Afganistan, Bangladeş, Çin, İran, Irak ve Pakistan'ı (İpek Yolu) kapsayan yeni bir bölgesel genişleme dalgası oluşturulmuştur. (Ayrıntılı bilgi için bkz.; *Ibid.*)

¹⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Conclusions and Resolutions adopted by the Conference, “Fourth Conference of European Ministers Responsible for Migration Affairs”, Luxembourg, MMG- 4, (91) 9 Final, 17-18 September, https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Ministerial_Conferences/4th_Conference_Luxembourg_1991_Conclusions_en.pdf, (e.t. 25.03.2018).

¹⁵⁰ *Ibid.*, ss. 3-4.

¹⁵¹ Geddes, *op.cit.*, s.25.

uyuşturucu kaçakçılığı, kara para aklama ve insan kaçakçılığı gibi daha geniş alanlarda faaliyet gösteren bir teşkilat haline gelmiştir.

Doğu Avrupa'dan gelen göç akınlarının yanı sıra Avrupa'ya yönelik Akdeniz Bölgesi'nden gelen göç akınlarına bir çözüm getirmeyi amaçlayan Birlik, Kasım 1995'te 15 AB üye devleti ve on iki Akdeniz devletinin katılımı ile “*Barselona Bildirgesi (Barcelona Declaration)*”¹⁵²ni ilan etmiştir. Bölgede yaşanan her siyasi veya ekonomik kriz sonrası Akdeniz Bölgesi devletlerinden AB'ye yönelen göçü engellemenin yolunun bölgenin ekonomik kalkınmasına ve siyasi istikrarına bağlı olduğundan hareketle Barselona Bildirgesi; Akdeniz havzasını bir barış, refah ve istikrar alanına dönüştürmeyi amaçlayan bir proje olarak ortaya atılmıştır.¹⁵³ Barselona Süreci'nde yapılan ortaklık anlaşmalarının çoğu sonuca ulaştırılamasa da 13 Temmuz 2008'de, Akdeniz'de işbirliğinin güçlendirilmesini amaçlayan hükümetler arası bölgesel bir örgüt niteliğinde olan “*Akdeniz İçin Birlik (Union for the Mediterranean- UfM)*” kurulmuştur.¹⁵⁴

Göç ve iltica politikalarının Avrupalılaştırılmasına dair atılan en önemli adım 1999'da yürürlüğe giren “*Amsterdam Antlaşması*” olmuştur. Zira Amsterdam Antlaşması ile göç ve iltica ile ilgili konular devletlerarası düzeyde faaliyet gösteren Adalet ve İçişleri alanından alınarak AB Antlaşması'na dahil edilmiştir.¹⁵⁵ Fakat tüm bu gelişmelere rağmen göç ve iltica ile ilgili konuların Amsterdam Antlaşması'ndan sonra tamamıyla supranasyonel bir yapıya büründüğü söylenemez. Çünkü Konsey bu konular ile ilgili olarak 2004 yılına kadar oybirliği ile karar almaya devam etmiş, Parlamento ise sadece tavsiye kararları veren danışman niteliğinde olmaya devam etmiştir.¹⁵⁶

Amsterdam Antlaşması ile Birlik gündemine taşınarak topluluklaştırılan göç ve sığınma konuları 15-16 Ekim 1999 “*Tampere Zirvesi*”nde tekrar ele alınmıştır. Tampere Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturulmasına yönelik gerekli 4 unsur şu şekilde belirtilmiştir:¹⁵⁷

---

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz.; Barcelona Declaration adopted at the Euro- Mediterranean Conference, 27-28 November 1995, https://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/policy/barcelona_declaration.pdf, (e.t. 25.03.2018).

¹⁵³ Bkz.; Ertuğrul Uzun, “Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003-2004, s.1.

¹⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; <http://ufmsecretariat.org/>, (e.t. 25.03.2018).

¹⁵⁵ Canpolat, Ariner, *op.cit.*, s. 12.

¹⁵⁶ Geddes, *op.cit.*, s. 26.

¹⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a, (e.t. 24.03.2017).

1. Menşe ülkelerle ortaklık başlığı altında AB'nin göç ile ilgili konularda kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğu ve ilgili üçüncü devletlerle olan ortaklığın; yoksullukla mücadele, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, çatışmaların önlenmesi, demokratik devletlerin desteklenmesi ve insan haklarına saygının sağlanması gibi konularda kilit rol oynadığı vurgulanmıştır.
2. Ortak bir Avrupa sığınma sistemi oluşturulması başlığı altında Avrupa'da Cenevre Sözleşmesi'ne ve geri göndermeme ilkesine bağlı kalınarak ortak bir sığınma sisteminin kurulmasına yönelik çalışmaların başlatılacağı belirtilmiştir. Bu sistem kısa vadede sığınma başvurusunu incelemekten sorumlu olan devletin kararlarının, sığınmacıların kabul edilmesine yönelik asgari koşullar olan adil ve verimli ortak sığınma prosedürünün ve mülteci statüsünün tanınması ve içeriği ile ilgili konuların uyumlaştırılmasının sağlanmasıdır. Uzun vadede ise bu sistem sayesinde Birlik genelinde sığınma hakkına sahip olanların ortak bir sığınma prosedürüne tabii olmasının sağlanması öngörülmektedir.
3. Üçüncü devlet vatandaşlarının adil muamelesi başlığı altında AB'nin üye devlet toprakları üzerinde yasal olarak ikamet eden üçüncü devlet vatandaşlarına yönelik muamelenin adil bir şekilde olmasını sağlama sorumluluğuna sahip olduğu belirtilmektedir.
4. Son olarak göç akışının yönetimi başlığı altında göçün etkin bir şekilde yönetilmesi için menşe ve transit ülkelerle yakın işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca düzensiz göç, insan ticareti, organize suç gibi sorunlarla mücadele edilmesinin ve bunlara yönelik ciddi yaptırımlar öngören yasanın kabul edilmesinin, göç akışının etkin bir şekilde yönetilmesini beraberinde getireceğinden bahsedilmiştir.

Maddelerden anlaşılacağı üzere, Tampere Zirvesi Sonuç Bildirgesi, Amsterdam Antlaşması'nda bahsedilen Birlik topraklarında özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulabilmesi için gelecekte AB'de oluşturulacak olan sığınma ve göç politikalarının başlıca yönelimlerini tespit etmiştir.¹⁵⁸

AB'de, ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturulmasına yönelik adımları 14-15 Aralık 2001'de gerçekleştirilen "*Laeken Zirvesi*" izlemiştir. Laeken Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde Tampere'de alınan kararların 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne bağlı kalınarak bir an önce gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna yönelik olarak Sonuç Bildirgesi'nde

---

¹⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BMMYK Türkiye, *İltica ve Göç Mevzuatı*, Başkent Matbaası, Ankara, 2005, s. 111.

ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturmak için gerekli olan araçlar şu şekilde sıralanmıştır: ¹⁵⁹

- Yabancı devletlerle, özellikle geri kabul anlaşmaları çerçevesinde uyum sağlanması,
- Sığınma konularında bilgi alışverişinin gerçekleştirilebilmesi için bir sistem geliştirilerek Dublin Konvansiyonu'nun etkin bir şekilde işletilmesi,
- Sığınma ve aile birleşimi ile ilgili ortak standartların belirlenmesi,
- Ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı mücadele için özel birimlerin kurulmasıdır.

Bildirge'de Avrupalı Mülteciler Fonu, Geçici Koruma Prosedürü ve “*Otomatik Parmak İzi Tanıma Sistemi (European Dactyloscopy - Eurodac)*”nin kurulması gibi çeşitli amaçların yerine getirilmesi konularının yanı sıra sığınmacıların başvuru şartlarının minimuma getirilmesi, sığınma başvurularından sorumlu devletin belirlenmesi ve “mülteci” tanımlamasının neye göre yapılacağına dair konular Komisyon tarafından ele alınmıştır. ¹⁶⁰

21-22 Haziran 2002 yılında gerçekleştirilen “*Seville Zirvesi*”nde ise: ¹⁶¹

- Yasa dışı göç ve insan ticaretiyle mücadeleye yönelik tedbirlerin alınması,
- Dış sınırlarda ortak operasyonlar düzenlenmesi,
- Ortak vize düzenlemesinin Mart 2003'e kadar gerçekleştirilmesi,
- Göç politikalarının AB'nin üçüncü devletlerle ilişkilerine entegre edilmesi,
- Son olarak geri kabul anlaşmalarının yaygınlaştırılması gibi konular üzerinde durulmuştur.

Dublin Sözleşmesi'nin etkili bir şekilde uygulanması, AB devletlerine sığınmak isteyen kişilerin bilgilerinin saklanması ve bu bilgilerin üye devletlerle paylaşımının sağlanması amacıyla *Eurodac*'ın faaliyete geçmesi 15 Şubat 2003'den itibaren mümkün olmuştur. *Eurodac* sistemi ile AB devletlerinden herhangi birine iltica başvurusu yapan 14 yaşın üzerindeki kişilerin ve üye bir devletin sınırlarını yasa dışı yollarla geçen tüm yabancı uyruklu kişilerin parmak izlerinin alınarak Komisyon içinde kurulan merkezi üniteye gönderilmesi tüm üye devletler için zorunlu bir uygulama olmuştur. ¹⁶² Yine Dublin Konvansiyonu'ndaki eksikliklerin tamamlanması amacıyla 18 Şubat 2003'te “*Dublin Tüzüğü*

¹⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Council Meeting in Laeken 14 and 15 December 2001, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/68827.pdf, 27.03.2001, ss. 11-13.

¹⁶⁰ Geddes, *op.cit.*, s.26.

¹⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Romano Prodi, The Seville Summit: Enlargement, Immigration and Reform, SPEECH/02/311, Strasbourg, 2 July 2002.

¹⁶² Bkz.; Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BMMYK Türkiye, *op.cit.*, s.269.

(*Dublin II*)¹⁶³ kabul edilmiştir. Bir üçüncü devlet vatandaşının, sığınma başvurusundan sorumlu olan üye devletin belirlenmesine ilişkin kriter ve mekanizmaların saptandığı Dublin II Tüzüğü'nde, genel anlamda Dublin Konvansiyonu'na bağlı kalınmıştır.

AB'nin ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturmak için attığı bir diğer adım Mart 2003'te gerçekleştirilen *Lahey Zirvesi*'dir. Zirve'de, Tampere'de alınan kararlara bağlı kalınacağı yenilenmiş ve 2010 senesine kadar bu hedeflere ulaşılması için bir plan oluşturulmuştur. Lahey Sonuç Bildirisi kararlarında kısaca: ¹⁶⁴

- Üçüncü devletlerin iltica sistemlerinin geliştirilmesi adına onlarla işbirliği sağlanması,
- Yasadışı göç ile mücadele edilmesi,
- Yeniden yerleştirme programlarının uygulanması,
- Yasadışı göçmenlerin iadelerine yönelik politikaların düzenlenmesi,
- Sınır güvenliğinde operasyonel işbirliği sağlamak amacıyla "*Frontex (Frontières extérieures)*"¹⁶⁵ için fon oluşturulmasının sağlanması gibi konular üzerinde durulmuştur.

2004 yılı itibariyle 10devletin Birliğe kabulünden sonra AB, hem topraklarına güneyden gelen göç akınlarına çözüm bulmak hem de sınırlarının güvenliğini sağlamak amacıyla¹⁶⁶ 12 Mayıs 2004'te "*Avrupa Komşuluk Politikası (European Neighbourhood Policy - ENP) Strateji Belgesi*"ni yayımlamıştır.¹⁶⁷ Komşuluk politikasının temel hedefi, yeni komşular arasındaki bağların güçlendirilmesi ve aralarındaki ortak değer ve çıkarlara göre, komşu ülkelerde gerçekleştirilen reformların AB tarafından desteklenerek istikrar ve güvenliği her iki taraf için de sağlamak olmuştur.

Lahey Programı ışığında yürütülen *Frontex*, AB üye devletlerinin dış sınırlarında operasyonel işbirliğini sağlamak amacıyla 3 Ekim 2005 tarihinde faaliyete geçmiştir. *Frontex*, genel anlamda sınır geçişlerinde Topluluk mevzuatının uygulandığı kara ve deniz sınırları, havaalanları ve deniz kapılarında mevzuatın getirdiği kuralları uygulama ve geliştirme amacı

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Dublin II Regulation, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33153&from=EN>, (e.t. 25.03.2018).

¹⁶⁴ Bkz.; Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BMMYK Türkiye, *op.cit.*, ss.119-126.

¹⁶⁵ Tam adı European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union / Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı.

¹⁶⁶ Emine Akçadağ Alagöz, "Avrupa Komşuluk Politikası", *BİLGESAM*, 26 Aralık 2009, <http://www.bilgesam.org/incele/800/-avrupa-komsuluk-politikasi/#.Wptwj8uKCP8>, (22.04.2017).

¹⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.; European Commission, "European Neighbourhood Policy", https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/overview_en, (e.t. 25.03.2018).

taşımaktadır. Bu anlamda Frontex'in en önemli görevlerinden biri göç akınlarının izlenerek, sınırlarda herhangi bir zorlukla karşılaşma ihtimaline karşı üye devletlerin güvenlik açıklarının değerlendirilmesi ve risk analizlerinin yapılmasıdır.¹⁶⁸

2000'li yılların başında göç olgusunun küresel boyutunun ağırlık kazanması ile AB, buna yönelik ilk politikasını 13 Aralık 2005'te kabul edilen “*Göçe Yönelik Küresel Yaklaşım (The Global Approach to Migration)*”¹⁶⁹ ile oluşturmuştur. Küresel yaklaşım, göç ile ilgili meselelerde kaynak ve transit ülkelerle kapsamlı ve dengeli bir ortaklık kurarak göç, dış ilişkiler ve kalkınma politikalarını bir araya getirmiştir. Küresel yaklaşımda ilk olarak Afrika ve Akdeniz Bölgesi devletlerine ağırlık veren AB, bunun daha sonra Birliğin diğer komşularını da içine alacak şekilde genişlemesinin AB göç yönetimine pozitif etki yaratacağını ileri sürmüştür. Yaklaşımda her ne kadar göç olgusunun insani boyutuna vurgu yapılırsa da bu yaklaşım, AB merkezli olmakla eleştirilmiştir.¹⁷⁰

Göçe Yönelik Küresel Yaklaşım fikrinde benimsenen maddeler, Eylül 2008 tarihli AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde imzalanan “*Avrupa Göç ve Sığınma Paktı (European Pact on Immigration and Asylum)*” ve Aralık 2009'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan “*Stockholm Programı (Stockholm Programme)*” vasıtasıyla geliştirilmiştir.¹⁷¹ Avrupa Göç ve Sığınma Paktı'nda, göç ve kalkınma arasındaki uyumun sağlanması için AB üyesi olmayan devletlerle kapsamlı bir ortaklığın kurulması ve düzensiz göçü kontrol altına almak için yine bu kaynak ve transit ülkelere gönüllü geri dönüşlerin teşvik edilmesi amaçlanmıştır.¹⁷² Stockholm Programı'nda ise AB'nin göç ve sığınma konularında 2010-2014 dönemi içindeki öncelikleri belirlenmiştir. Buna göre Program'da:¹⁷³

- AB üyesi devletlerin vatandaşlarının olduğu kadar göçmenlerin de güvenliklerinin sağlanması ve topluma entegre edilmeleri için entegrasyon politikalarının etkinliğinin artırılması,
- Yasal geçişlerin kolaylaştırılması fakat yasadışı geçişlerin önlenmesi için sınırların güçlendirilmesi ve böylelikle güvenliğin sağlanması,

¹⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Frontex, Mission and Tasks, <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, (30.03.2017).

¹⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Council of the European Union, *Global Approach to Migration: Priority Actions Focusing on Africa and Mediterranean*, 15744/05, Brussels, 13 December 2005.

¹⁷⁰ Yılmaz-Elmas, *op.cit.*, s. 39.

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² Bkz.; Council of European Union, *European Pact on Immigration and Asylum*, 13440/08 Limite, Brussels, 24 September 2008.

¹⁷³ Bkz.; Council of European Union, *The Stockholm Programme- An open and secure Europe serving and protecting the citizens*, 17024/09, Brussels, 2 December 2009.

- Ortak bir göç ve sığınma politikasının etkili ve sürdürülebilir bir geri dönüş politikası içermesi,
- Frontex'in rolünün güçlendirilmesi sağlaması gibi önceliklerin yanında Stockholm Programı, özellikle üçüncü devletlerle işbirliğini vurgulayarak AB'de küresel yaklaşıma sahip bir göç politikasının çerçevesini oluşturmuştur.

1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren “Lizbon Antlaşması” ile AB’de önemli dönüşümler yaşanmıştır. Üç sütunlu yapının birleştirilmesi ve Birliğin tüzel kişilik kazanmasının yanı sıra Lizbon Antlaşması, AB Antlaşması ile AT Antlaşması’nı tadil etmiş; AT Anlaşması başlığını Avrupa Birliği’nin İşleyişine İlişkin Antlaşma (ABİA) olarak değiştirmiştir. Kurumsal ve karar alma süreçlerinde yaşanan değişiklikler ile beraber AB’nin göç ve sığınmaya ilişkin politikalarında da farklılıklar oluşmuştur:

Göç ve sığınma politikaları ABİA¹⁷⁴ Başlık V’te özgürlük, güvenlik ve adalet alanı kapsamında yer alarak ortak yetki konusu olmuştur. Bu alanda Birliğin hedefleri: İç sınırlarda kişilerin uyruklarına bakılmaksızın kontrole tabi olmamalarının sağlanması fakat dış sınırlarda etkili bir kontrol sisteminin oluşturularak entegre yönetim sistemine aşamalı olarak geçilmesidir. Lizbon Antlaşması’nda bahsedilen bu husus, AB’nin göç ve sığınma konusunda kontrol mekanizmalarına önem vermeye devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca Madde 78’de Birliğin uluslararası korumaya muhtaç üçüncü devlet uyruklarına, onlara uygun düşen bir statü vermek ve geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlamak amacıyla iltica, ikincil koruma ve geçici korumaya ilişkin ortak bir politika geliştireceği belirtilmiştir. Madde 79’da ise Birliğin göç hareketlerinin etkin bir şekilde yönetilmesi, üye devletlerde yasal olarak ikamet eden üçüncü devlet uyruklarına adil muamelede bulunulması, yasa dışı göç ve insan ticaretinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi için ortak bir göç politikası geliştireceğinden bahsetmektedir. Aynı maddenin üçüncü paragrafında ise üçüncü devletler ile yasa dışı göçmenlere yönelik olarak geri kabul anlaşmalarını imzalama yetkisinin AB’de olduğu belirtilmiştir.

1957 Roma Antlaşması’ndan itibaren yapılan düzenleme ve anlaşmalar AB’nin göç konusundaki yetkinliğini arttırmış, bu süreçte kabul edilen Lizbon Antlaşması ile de bu

---

¹⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.; Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (e.t. 02.04.2017); Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri*, Alfa Aktüel Yayınları, I.Baskı, Mart 2010, Bursa, ss. 447- 452.

yetkinlik doruğa ulaşmıştır.¹⁷⁵ Fakat Lizbon Antlaşması da dahil olmak üzere yaşanan bu süreçte AB’de, üye devletlerin kendi yetki alanları içinde gördükleri göç konusunda ortak politikalar oluşturma ve ortak faaliyetler yürütme konusunda hala tam anlamıyla bir uzlaşımın söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu durum Arap Baharı ve sonrasında yaşanan yoğun göç akınları karşısında Birlik içinde yaşanan krizlerde daha net ortaya çıkmıştır.

2. Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği’nin Göç İkilemi

Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de AB’ye yönelen göçmen, mülteci ve sığınmacı sayısı artış göstermiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı ve Madrid Metro’suna yapılan saldırılar sonrasında göç olgusu; AB üyesi devletler tarafından hem artan işsizlik ve istihdam sorunlarının nedeni olarak görülmüş hem de uluslararası güvenliğe yönelik “ciddi” tehdit unsurlarından sayılmaya başlanmıştır.¹⁷⁶

Güvenlik meselesi haline getirilen göç olgusu konusunda Birlik içindeki fikir ayrılıkları 2011 yılında başlayan Arap Baharı ve sonrası süreçte ise derinleşmiştir. Bu sebeple “Avrupa değerleri” ve “güvenlik endişesi” ikilemi arasında kalan AB’de göç konusu Birlik gündeminin merkezinde yer almıştır.

Düzensiz göçlerin artması üzerine AB, ilk olarak 24 Mayıs 2011’de “*Güney Akdeniz ile Demokrasi ve Refah Paylaşımı İçin Ortaklık (A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean)*¹⁷⁷” adında bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride kısa ve uzun vadede Güney Akdeniz ülkeleri ile işbirliği planları yapılmış ve bu ülkelerle hareketlilik, göç ve sığınma konularını kapsayan karşılıklı taahhüt ve proje girişimleri üzerine AB ve ortaklık kurduğu devletler arasındaki ikili işbirliğinin en genel çerçevesini¹⁷⁸ oluşturan “*Hareketlilik Ortaklığı (Mobility Partnerships)*”nın bir an önce kurulmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır.¹⁷⁹ Bildiride ise özetle gerekli reformları hayata geçirmek için daha fazla çaba

¹⁷⁵ Erik Fribergh, Morten Kjaerum, *Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Birliği El Kitabı*, Avrupa Birliği Resmi Yayınlar Ofisi, 2014 Baskısı, s.20.

¹⁷⁶ Özdal, *op.cit.*, s.234.

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, COM (2011) 200 final, Brussels,08.03.2011.

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, “Mobility Partnerships, Visa Facilitation and Readmission Agreements”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/eastern-partnership/mobility-partnerships-visa-facilitation-and-readmission-agreements_en, (e.t. 27.11.2017).

¹⁷⁹ European Commission, *A Dialog for Migration, Mobility and security with the Southern Mediterranean Countries*, Brussels, 24.05.2011, s. 7.

gösteren devletlere daha fazla yardım yapılmasını (more for more) öngören bir anlayış hakim olmuştur.¹⁸⁰

Göç akışlarını düzenlemede komşu ülkelerle ortaklığın önemini farkında olan AB, 2005 yılında resmi altyapısının oluşturulduğu, 18 Kasım 2011 tarihinde ise yenilenen ve geliştirilen “Göç ve Hareketliliğe İlişkin Küresel Yaklaşım (*Global Approach to Migration and Mobility - GAMM*)¹⁸¹”ı başlatmıştır. AB’nin göç politikalarında başlattığı küresel yönelimin ikinci aşaması olarak sayılan GAMM genel anlamda şu 4 temel üzerine kurulmuştur:

1. Düzenli göç ve hareketliliği organize etmek ve kolaylaştırmak;
2. Düzensiz göç ve kaçakçılık ile mücadele etmek;
3. Uluslararası korumayı teşvik etmek ve sığınma politikasının dış boyutunu geliştirmek;
4. Göç ve hareketliliğin kalkınmaya olan etkisini en üst düzeye çıkarmak.

Bütün bunların yanında GAMM’ın göçmen merkezli olması gerektiği çünkü göç olgusunun rakamlardan ziyade insanlarla ilgili olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu ilkenin tüm analizlerde ve eylemlerin özünde yer aldığı, göçmenlerin haklarının da yukarıda bahsedilen dört temelin tümü ile ilgili olduğu vurgulanmıştır. Fakat daha sonra yaşanan gelişmeler GAMM’ın AB’nin göç yaklaşımında bir değişiklik yaratmadığını ve AB’nin kontrol odaklı politikalarına devam ettiğini göstermiştir.

AB’nin Yeni Küresel Yaklaşımı’nda, 2007’den itibaren küresel yaklaşımın bir parçası haline gelen Hareketlilik Ortaklığı önemli bir konumda olmuştur. Hareketlilik Ortaklığı, vize kolaylaştırma anlaşmaları yoluyla ortaklık kurulan devletin vatandaşlarının AB içinde güvenli bir şekilde dolaşmasını sağlarken; geri kabul anlaşmaları yoluyla da düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesini sağlayan kilit bir unsur olarak gösterilmiştir.¹⁸² Hareketlilik Ortaklığı’nın ana fikri ise düzensiz göçün önlenmesine ilişkin üçüncü devletlerle işbirliği karşılığında, AB’nin ortaklık kurduğu bu devletlere yasal göç olanakları teklif etmesi olsa da uygulamada AB bu politikayı daha çok düzensiz göçün önlenmesi amacıyla kullanmıştır.¹⁸³

2015 yılı itibariyle özellikle Akdeniz’de yaşanan göçmen facialarındaki artış sonucunda AB, yeni bir adım atma ihtiyacı duymuş ve 20 Nisan’da 10 maddelik Acil Eylem

¹⁸⁰ Yılmaz-Elmas, *op.cit.*, s. 192.

¹⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, “*Global Approach to Migration and Mobility*”, <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/global-approach-to-migration>.

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ Yılmaz-Elmas, *op.cit.*, s. 225.

Planı hazırlayarak yanı başında yaşanan göçmen facialarına karşı sorumluluk alma çabası içine girmiştir. 10 maddelik bu planda: ¹⁸⁴

- Akdeniz'deki ortak sınır operasyonlarının güçlendirilmesi,
- Frontex'in operasyon alanının genişletilmesi,
- İnsan kaçakçılığı yapan gemilere acil müdahale edilmesi,
- Tüm göçmenlerin parmak izlerinin alınması,
- Düzensiz göçmenlerin geri dönüş programı,
- Üçüncü devletlerle istihbarat alanında işbirliği kurulması gibi konular yer almıştır.

Acil Eylem Planı gibi kısa vadeli politikaların yanında AB, daha kalıcı ve sürdürülebilir politikalar üretmek amacıyla 13 Mayıs 2015 tarihinde “*Göçe İlişkin Avrupa Gündemi (A European Agenda on Migration)*”¹⁸⁵ adıyla yeni bir yaklaşım oluşturmuştur. Göç Gündemi'nde AB'nin, uzun vadede göç yönetimini daha iyi gerçekleştirebilmesi için gerekli olan 4 temel vurgulanmıştır:

1. Düzensiz göçe teşviklerin azaltılması,
2. Sınır yönetiminin geliştirilmesi,
3. Ortak sığınma politikasının güçlendirilmesi,
4. Düzenli göçe yönelik yeni bir politikanın oluşturulması

Göç Gündemi ile somutlaştırılan Acil Eylem Planı'nın uygulanması amacıyla 27 Mayıs 2015'te ilk uygulama planı açıklanmıştır. Acil Eylem Uygulama Planı'nda: ¹⁸⁶

- *İtalya ve Yunanistan'a ulaşan yaklaşık 40 bin göçmene “yeniden yerleştirme” yapılması,*
- *AB sınırları dışında koruma ihtiyacında olan 20 bin kişinin 2 yıl içinde AB üye devletlerine yerleştirilmesi,*
- *Göçmen kaçakçılığı ile mücadelede somut adımlar atılması,*
- *Parmak izlerinin alınması işleminin sistematik hale getirilmesi,*
- *Kalifiye göçmenler için AB genelinde çalışma ve oturma izni sağlayan Mavi Kart direktifinin etkin hale getirilmesi,*

---

¹⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan on Migration*, Luxembourg, 20 April 2015.

¹⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *A European Agenda on Migration*, COM (2015) 240 final, Brussels, 13.05.2015.

¹⁸⁶ Yılmaz-Elmas, *op.cit.*, ss. 257-258.

- AB'nin kurtarma operasyonları için oluşturduğu Triton operasyonunun daha geniş bir coğrafyada faaliyet göstermesi kararları alınmıştır.

İkinci Uygulama Planı'nı 9 Eylül 2015'te açıklayan AB:¹⁸⁷

- 120 bin mülteci için acil bir yerleştirme önerisi sunmuş,
- Güvenli kaynak ülkelere yönelik ortak bir liste hazırlanması kararını almış,
- Mülteci Krizi'nin dış boyutunu güçlendirmeye yönelik olarak geri kabul ve hareketlilik anlaşmalarının önemine vurgu yapmıştır.

Arap Baharı sonrası dönemde iç sınır kontrolleri ile ilgili de değişikliğe giden AB düzensiz göçlerin Schengen Sınırlar Tüzüğü'nün 23. Maddesi¹⁸⁸'nde belirtilen iç sınır kontrollerinin geçici olarak yeniden uygulanması ile ilgili şartların mevcut durum ile sağlandığını savunarak, 4 Mayıs 2016'da Tüzüğün 29. Maddesi¹⁸⁹'ni uygulamaya koymuştur. Bu Madde'ye dayanarak:¹⁹⁰

- Komisyon, son çare olarak kabul edilmekle beraber bir veya daha fazla üye devletin sınırlarının tümünde veya belirli bölümlerinde kontrollerin tekrar yürürlüğe konması fakat bu kontrollerin maksimum 2 yıl kadar olmak üzere ek 6 aylık dönemler için en fazla 3 defa uzatılması şartları ile Konsey'e öneri sunmuştur.
- 12 Mayıs 2016'da Konsey, düzensiz göçlerden en fazla etkilenen Avusturya, Almanya, Danimarka, İsveç ve Norveç'in geçici sınır kontrollerini en fazla 6 ay sürdürdüğünü belirtmiştir. 11 Kasım 2016'da ise bu üye devletlerin geçici sınır

¹⁸⁷ Bkz.; European Commission, "Refugee Crisis: European Commission Takes Decisive Action", https://ec.europa.eu/malta/news/refugee-crisis-european-commission-takes-decisive-action_en, 9 September 2015, (e.t. 27.11.2017).

¹⁸⁸ Schengen Sınırlar Tüzüğü'nün 23. Madde'si şu şekildedir: (1) Kamu düzenine ve güvenliğine ciddi bir tehdit olması halinde Üye devlet istisnai olarak 30 günü aşmayacak sınırlı bir dönem; veya tehdit 30 günlük süreyi aşarsa tehdidin öngörüldüğü süre boyunca 24. Madde'de belirtilen usullere göre; acil durumlarda ise 25. Madde'de belirlenen usullere göre iç sınırlarda sınır yönetimini geçici olarak yeniden uygulamaya koyabilir. Sınır yönetiminin geçici olarak yeniden uygulanmasının kapsam ve süresi ciddi tehdide karşılık gelmesi için gereken süreyi aşmamalıdır.

(2) Kamu düzeni ve güvenliğine yönelik ciddi tehdit 1. Fıkrafta belirtilen dönemin ötesinde devam ediyorsa üye devlet 1. Fıkrafta belirtilen gerekçeler temelinde ve yeni unsurları da göz önüne alarak sınır kontrollerini 26. Madde'de belirtilen usullere uygun olarak 30 günlük dönemler halinde uzatabilir. (Bkz.; Official Journal of the European Union, *Establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)*, Regulation (EC) No 562/2006, 15. 03.2006.)

¹⁸⁹ Schengen Sınırlar Tüzüğü'nün 29. Madde'si şu şekildedir: 23. Madde uyarınca sınır yönetimini yeniden uygulayan üye devlet, bu kontrollerin kaldırıldığı tarihi teyit etmeli ve aynı zamanda Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon'a iç sınırlarda sınır yönetiminin yeniden uygulanması hakkında özellikle sınır kontrollerinin icrası ve sınır yönetiminin etkinliği üzerine bir rapor sunmalıdır. (Bkz.; *Ibid.*)

¹⁹⁰ Bkz.; Council of the EU, "Schengen Area: Council Recommends up to Six Month Prolongation of Internal Border Controls", *Press Office- General Secretariat of the Council*, 11.05.2017, (27.11.2017).

kontrollerini üç ay daha uzatmaları önerisini sunmuş ve bu öneri 7 Şubat 2017'de kabul edilmiştir.

- Komisyon, 2 Mayıs 2017'de geçtiğimiz yılda yapılan uygulamaların altını çizerek son defa olarak bu beş üye devlete yönelik yapılan geçici iç sınır kontrollerini maksimum 6 ay kadar daha uzatılmasına dair öneriyi kabul etmiştir. Konsey, 11 Mayıs 2017'de istisnai durumlarda iç sınır kontrollerinin uzatılmasını bildiren bu kararı kabul etmiştir.
- Kararda son olarak buna benzer kontrolleri uzatmadan önce ilgili üye devletlerin geçici iç sınır kontrollerini diğer alternatiflerin işe yaramaması durumunda geri getirmeleri gerektiği belirtilmiştir.

İç sınır kontrollerinin geri getirilmesi ve eleştirilere rağmen uzatılması, AB'nin göç olgusuna güvenlik temelli bakışının somut göstergelerinden biri olmuştur. Serbest dolaşım özgürlüğünü kısıtlayan bu uygulama ile AB, Birlik mekanizmasının sorgulanmasına yol açmıştır.

AB 1990'lı yıllardan günümüze güvenikleştirdiği göç olgusuna yönelik insan hakları ve demokratik değerler ile güvenlik, milli egemenlik ve ekonomik konularının iç içe geçtiği bir süreçte denge arayışına gitmeye çalışsa da¹⁹¹ bu konuda başarılı bir politika yürütemeyerek savunduğu Avrupa değerleri ile çelişen politikalar yürütmüştür. Arap Baharı sonrası süreçte artan düzensiz göç baskısı ile daha da derinleşen ve kriz boyutuna ulaşan göç sorunsalı konusunda AB bazı ikilemler içerisinde kalmıştır.

AB'nin göç politikaları konusunda yaşadığı ilk ikilem üye devletlerin ulusal çıkarları ve Birlik çıkarları arasında yaşanmıştır. Devletlerin kendi yetki alanları içinde gördükleri ve doğrudan güvenlikleriyle bağdaştırdıkları göç olgusu konusunda İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yapılan tüm düzenlemelere ve ortaklık vurgusuna rağmen hala Birlik düzeyinde kararlar alınamamaktadır. Özellikle Arap Baharı sonrası dönemde artış gösteren düzensiz göçler sebebiyle ulusal çıkarlar ve Birlik çıkarları arasındaki çatışmalar daha da artmış, bu durum Birlik dayanışmasının bozulmasına ve hatta Birlik içi ayrışmalara sebep olmuştur.

2015 yılındaki göçmen artışı ile beraber kontrol odaklı politikalar hız kazanmış ilk olarak Macaristan, Sırbistan ile olan sınırına çit inşa edeceğini açıklamıştır.¹⁹² Hırvatistan'la olan sınırına da tel örgü çeken Macaristan, göçmenlerin Slovenya sınırına yönelmesi sebebiyle bu sınırdaki kontrollere başlamıştır. Aynı şekilde 2015 yılının sonlarına doğru

---

¹⁹¹ Özdal, *op.cit.*, s. 238.

¹⁹² "Macaristan'ın Sırbistan Sınırına Çit Örne Kararı Hoş Karşılanmadı", *Euronews*, 17.06.2015.

Avusturya da Slovenya ile olan sınırını tel örgülerle kapatmıştır.¹⁹³ Beklenilenin üzerinde olan düzensiz göç akışına yönelik olarak İsveç de Danimarka sınırına tel örgü çekmiş, Danimarka da Almanya ile olan sınırında kontrollere tekrardan başlamıştır. Fransa'nın Manş Tüneli yakınındaki sığınmacı kampını boşaltma kararından sonra ise Belçika, sığınmacıların Belçika'ya geçişini engellemek için 300 güvenlik gücünü sınıra yerleştirmiştir.¹⁹⁴ Macaristan'ın başlattığı bu sert kontrol politikasına İskandinav ülkeleri ve Balkan ülkeleri de katılınca Avrupa'ya ulaşan düzensiz göçmenler zor anlar yaşamışlardır.

AB üye devletleri iltica başvurusu yapanların değerlendirilme süreçlerini zorlaştıran ve düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya gelmeleri konusunda caydırıcı tedbirler alan yasa dışı politikalarıyla “*Kale Avrupası (Fortress Europe)*”nı daha da güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Fakat mevcut sert önlemlerin yetersiz görülmesi sonucunda üye devletler Kale Avrupası içinde kendilerine küçük kaleler inşa etmeye başlamışlardır.¹⁹⁵

Kendi yetki alanlarında gördükleri göçmen ve mülteci kabulüne yönelik ulusal kontrol mekanizmalarını devreye sokan Birlik üyelerinden bazıları yukarıda belirttiğimiz gibi sorunu sınırlarını duvar veya dikenli tellerle çevirerek aşmaya çalışırken bazı üye devletler iç sınır kontrollerini daha da sıkılaştırarak düzensiz göçmenleri dışarıda tutmaya çalışmaktadır. Çoğu AB üye devletinin sınır kontrollerini yeniden başlatması zaten aşırı sağ grupların eleştirilerine hedef olan Schengen Anlaşması'nın da sorgulanmasına sebep olmuştur. İlk olarak 2011 yılında İtalya ve Fransa liderleri, Birliğin diğer üyelerine Schengen Anlaşması'nda bir takım değişiklikler talep edeceklerini açıklamışlar, akabinde İtalya'nın AB'nin kendisine yardım etmediği gerekçesiyle göçmenlere 6 aylık Schengen vizesi vermesi sonucu Fransa Schengen'i geçici olarak askıya alabileceğini açıklamıştır.¹⁹⁶ Esasında siyasetçilerin Schengen Anlaşması'nı sorgulayan ve ortadan kaldırmaya yönelik bu söylemlerinin halk nezdinde de karşılığı bulunmaktadır. Avrupa'da yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre Schengen Anlaşması'nın iptalini isteyenlerin oranı Fransa'da yüzde 67, Almanya'da yüzde 53, Hollanda'da yüzde 59, İtalya'da yüzde 56'dır. Schengen Anlaşması'na taraf olmayan İngiltere'de ise bu oran yüzde 63'tür.¹⁹⁷ Konuyla ilgili olarak AB Konseyi Başkanı Donald Tusk'ın, AB'nin göçlere yönelik stratejilerinin başarısız olması durumunda Schengen Anlaşması'nın çökebileceği uyarısında bulunması¹⁹⁸ da AB'nin temel taşlarından biri olan

¹⁹³ “İki AB Ülkesi Arasında Tel Örgü”, *Euronews*, 07.12.2015.

¹⁹⁴ “Belçika da Sınır Kontrollerine Başladı”, *Euronews*, 24.02.2016.

¹⁹⁵ “Avrupa Kalesi: Göç Politikası Krizde”, *Deutsch Welle*, 27.08.2015.

¹⁹⁶ “Fransa Schengen'e Ayar İstiyor”, *Deutsche Welle*, 26.04.2011.

¹⁹⁷ “AB'de Schengen'e Bakış Değişiyor”, *Anadolu Ajansı*, 10.07.2015.

¹⁹⁸ “Tusk Uyardı: AB Hızlı Davranmazsa Schengen Anlaşması Çökebilir”, *Euronews*, 19.01.2016.

Schengen Anlaşması'nın düzensiz göçlerin artışı sebebiyle yok olabileceği gerçeğini gözler önüne sermiştir.

AB'nin karşı karşıya kaldığı bir diğer ikilem ise düzensiz göçü önlemek adına kontrol politikası izlerken, uzun vadede azalan ve yaşlanan nüfusuna yönelik olarak üçüncü devletlerden işçi alımları yapmaya devam etmesi olmuştur.

Düzenli göç özellikle de işgücü göçü alımları AB üyesi devletler tarafından İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem'den beri yapılmaktadır. Bu göçmenlerin “misafir işçi (gastarbeiter)” olarak tanımlanarak geçicilikleri vurgulansa da aile birleşimi yoluyla Avrupa'da yabancıların oranında sürekli bir artış görülmeye devam etmiştir.¹⁹⁹ Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de ise düzensiz göçler güvenlik meselesi olarak görülmesinin yanı sıra hem artan işsizlik oranının hem de istihdam açığının temel unsurlarından sayılmıştır.²⁰⁰ Avrupa kamuoyunda göçmenlere yönelik algının olumsuz bir hal alması, AB üye devletlerini işgücü göçü alımı konusunda daha temkinli davranmaya itmiştir.

Göçmenlere yönelik bu olumsuz algıya ve tereddütlere rağmen AB, uzun vadede azalan ve yaşlanan nüfusu sebebiyle ekonomik büyüme hızının yavaşlayacak olması ihtimali ile hareket ederek işgücü ihtiyacını üçüncü devletlerden karşılamaya devam etmektedir. Çünkü “*AB İstatistik Kurumu (Eurostat)*”nun verilerine göre AB içinde hâlihazırda 65 yaşının üzerindeki her bir kişi için çalışma çağında dört kişi bulunuyorken; 2060 yılında çalışma çağındaki kişi sayısının ikiye düşeceği tahmin edilmektedir.²⁰¹ Eurostat'ın bir başka raporuna göre de 2060 yılında AB içinde çalışan nüfus sayısının yaklaşık 50 milyon azalması beklenirken, aynı veriler ışığında hâlihazırda AB üye devletlerinde çalışan göçmen işgücü dikkate alınmadığında 2060 yılında çalışan nüfus sayısının bugünkü sayıya oranla 110 milyon kişi daha az olacağı belirtilmektedir. Nüfusun yaşlanması ve özellikle kimi spesifik sektörlerdeki istihdam açığının artmasının yanı sıra AB nüfusunun gittikçe azalıyor olması da uzun vadede AB'nin ekonomik büyümesini olumsuz etkileyen faktörlerden biri olarak görülmektedir. Göçmenler olmaksızın AB nüfusunun 2080 yılında 100 milyon kişi daha az olacağı tahmin edilmekte; hâlihazırdaki göçmen nüfusu hesaba katıldığında ise 2020 yılından 2080 yılına kadar demografik yapıda 10 milyon civarında bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Bu ciddi fark, AB ekonomisinde göçmenlerin rolünün anlaşılması açısından önemlidir. Zaten AB, 2020 Stratejisi'ne ulaşmak için göçmenlere ihtiyaç duyduğunu resmi

---

¹⁹⁹ Özdal, *op.cit.*, s. 114.

²⁰⁰ *Ibid.*, s. 229.

²⁰¹ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf, (e.t. 04.12.2017).

kaynaklarda da belirtmiştir.²⁰² İşgücü göçü üzerinde önemle duran bu belgede göçmenlerin özellikle AB'ye üye devlet vatandaşlarının çalışmak istemediği alanlarda değerlendirilmesinin, AB'nin ekonomik dinamizmine katkı sağlayacağı ve yeni iş imkânlarının doğmasına yardımcı olacağı vurgulanmıştır.

Tüm bu sebeplerle AB, düzenli göç –özellikle de işgücü göçü- politikasını zamanın koşullarına göre güncellemeye çalışmaktadır. AB, Mavi Kart²⁰³ uygulaması ile kalifiye işgücünü kendi topraklarına çekmeyi, mevsimlik işçiler için yaptığı düzenlemelerle emek açığını kapatmayı ve çalışanların Birlik içi transferlerini kolaylaştırarak da AB içi hareketliliği geliştirmeyi amaçlamaktadır.²⁰⁴

Düzenli göç yönetimini; düzenli göç geçişlerinde kolaylık sağlanması, entegrasyon faaliyetlerinin güçlendirilmesi, üçüncü devletlerle işbirliği sağlanması ve son olarak da düzensiz göçün önlenmesi gibi dört temel²⁰⁵ üzerinden sağlayan AB, son dönemde daha çok son iki temel madde üzerinde durmuştur. Birlik özellikle Geri Kabul Anlaşmaları mekanizması ile düzensiz göç geçişlerini düzenli hale getirmek amacıyla üçüncü devletlerle yaptığı işbirliği ile ihtiyaç duyduğu alanlardaki istihdam açığını kapatmayı amaçlamıştır. Bu anlamda AB'nin Arap Baharı Sonrası Dönem'de ekonomik göçmen ve mülteci-sığınmacı ayırımına vurgu yapması ve bu ayırmadan yola çıkarak bu kişilere verilecek statünün ve AB'nin yapacağı yardımların farklı olacağını belirtmesi²⁰⁶ AB'nin güvenlik odaklı kontrol politikası izlemesinin yanı sıra “seçici” bir göç politikası izlediğinin de göstergesi olmuştur.

3. Avrupa Birliği Göç Politikalarının Güvenikleştirme Yaklaşımı Üzerinden İncelenmesi

Soğuk Savaş Öncesi Dönem'de ekonomik ve sosyal olgular üzerinden değerlendirilen göç olgusu büyük ölçüde yerel halkın sosyo - ekonomik istikrarına tehdit olduğu söylemleri ile güvenikleştirilmiştir. 1990'ların sonuna doğru ekonomi ve işgücü politikalarının liberalizasyonu sonucunda çok kültürlülük daha kabul edilebilir hale gelmiş, entegrasyona yönelik faaliyetler arttırılmış ve Avrupa'da artan işgücü ihtiyacının yabancı işçilere olan

²⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *Communication on Migration*, COM (2011) 248 Final, s.4.

²⁰³ 2009 yılında başlatılan “Mavi Kart” uygulaması ile AB, emek ve kabiliyet sıkıntısı çektiği belirli sektörlerde yüksek nitelikli işçilerin emek piyasasına girişini kolaylaştıran, çalışma izinlerini hızlı bir prosedürle veren, işçilere sosyo-ekonomik haklar sunan ve aile birleşimi için kolaylıklar sağlayan bir düzenli göç politikası amaçlamaktadır.

²⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, “Work”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/work_en, (e.t. 04.12.2017).

²⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, “Legal Migration and Integration”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration_en, (e.t. 04.12.2017)

²⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *Communication on Migration*, COM (2011) 248 Final, s.5.

ihtiyacı arttırması, ekonomik göç politikalarını dönüştürmüş; fakat 2000'lerin başında ABD'de, Madrid'de ve Londra'da gerçekleşen terör saldırıları ve ekonomik globalleşme ile yabancı veya tehdit edici unsurların mobilizasyonu Avrupa'da göç algısının tekrar değişime uğramasına sebep olmuştur.²⁰⁷ Göç ve iltica konuları artık sadece istihdam veya göç ile ilgili konularda politika üreten bakanlıkların değil aksine savunma, uluslararası güvenlik ve dış ilişkiler gibi "yüksek politika" alanlarını ilgilendiren bir alana taşınmıştır.²⁰⁸

Bu konjonktür içerisinde Avrupa'da önce ulusal düzeyde siyasallaştırılan göç olgusu, daha sonra Birlik düzeyinde siyasallaştırılarak güvenlikleştirilmiştir. AB göç olgusunu güvenlikleştirirken göçmenlere yönelik söylemleri ile söz edimsel; göçün güvenlikleştirilmesine aracı olan kurumların veya görevlilerin davranışları sebebiyle de söylem dışı tavırlar ve önlemler vasıtasıyla göç olgusuna yönelik güvenlikleştirmeyi güçlendirmiştir.²⁰⁹

Avrupa'da hem toplumsal güvenliğe hem de ekonomik güvenliğe tehdit olarak gösterilen ve güvenlikleştirilen göç olgusuna yönelik yürütülen politikaları destekleyen ilk gelişme 1995 yılında Schengen Anlaşması'nın hayata geçirilmesi olmuştur. Schengen Anlaşması'nda, Anlaşma'ya taraf devletlerarasında iç sınır kontrolleri kaldırılırken; dış sınırların daha da korunaklı olması gereği vurgulanmıştır. Anlaşma'da özellikle "yasadışı" göç ile mücadele edilmesine yönelik önlemlerin yanında taraf devletlerin göç ve iç güvenlik konusunda yaşanabilecek olumsuzluklara karşı Anlaşma'da belirtilen vizesiz geçişlere ve kişilerin hareketi ile ilgili ortak politikalara en kısa sürede uyum göstermeleri gerektiği belirtilmiştir. Anlaşma'nın temel mantığından anlaşılacağı üzere Birlik, dış sınırlarını kuvvetlendirme eğilimini Schengen Anlaşması ile başlatmış, Kale Avrupası veya diğer bir ifade ile "*Schengenland*" AB'nin göç olgusunu güvenlikleştirdiğinin ilk somut göstergelerinden biri olmuştur.

1990'lı yılların ortalarında Schengen devletlerinin güvenliklerini arttırmak adına ortak veri bankası olarak kullanılan "*Schengen Bilgi Sistemi (Schengen Information System-SIS)*"²¹⁰'nin 2013 yılında yenilenmesi ile ulusal emniyet teşkilatlarının veri paylaşımlarının tek

---

²⁰⁷ Amir Heinitz, "Migration and Security in the Eastern Mediterranean", *DCAF*, September 2013, Brussels, s. 10.

²⁰⁸ Peter Seeberg, "The Arab Uprising and the EU's Migration Policies- The Cases of Egypt, Libya and Syria", *Democracy and Security*, 9:1-2, 11 March 2013, s. 158.

²⁰⁹ Denislava Simeonova, "The Negative Effects of Securitizing Immigration: the Case of Bulgarian Migrants to the EU", Multicultural Center Prague, ss. 1-2'den aktaran: Elmas, *op.cit.*, s.166.

²¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, "Schengen Information System", https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en, (e.t. 25.03.2018).

bir merkezde toplanarak güvenlik birimlerinin bu verilere ulaşımı kolay hale getirilmiştir.²¹¹ Buna benzer bir şekilde mültecilerin birden fazla AB üye devletine iltica talebinde bulunmasının önlenmesi amacıyla 2000 yılında “Eurodac (European Dactyloscopy)” adlı veri bankası kurulmuş ve 2003 yılında faaliyete geçmiştir. Fakat AB üyesi devletlere gelen göçmen sayısının artması ile birlikte Eurodac’ın AB Komisyonu’nun talebiyle güvenlik birimlerinin kullanımına açılması söz konusu olmuştur.²¹² Dublin Anlaşması’nı uygulayan devletler arasında kullanılan Eurodac veri bankası ile göçmenlerin sadece bir devlete sığınma başvurusu yapması sağlanmak istenmekte bu ise bazı istismlara sebep olabilmektedir. Dublin Anlaşması’nın ve Anlaşma’nın yürütülmesini kolaylaştıran Eurodac Sistemi’nin sığınma hakkını garanti etmediğini belirten Brüksel’deki Avrupa Politika Çalışmaları Merkezi (Centre for European Policy Studies - CEPS) uzmanlarından Sergio Carrera’ya göre: “Örneğin Yunanistan’da bir mülteci sığınma başvurusunda bulundu ve Yunanistan bu kişiyi sığınmacı olarak tanımadı. Bu kadın veya erkek Almanya’ya gittiğinde Alman yetkililer bu sığınmacının talebini yeniden incelemeye alamaz. Sığınmacı olmadığını kabul etmek zorundalar. Bu gerçek anlamda büyük bir sorun.”²¹³

AB, bu tür veri bankaları ve kontrol sistemleri sayesinde coğrafi sınırlarını korumanın ötesinde ileride AB devletlerine yönelme ihtimali olan göçmenleri de kayıt altına alarak kendine dijital sınırlar da çizmiştir.²¹⁴ Göç olgusunun güvenleştirilmesine yönelik eğilim ilerleyen zamanlarda düzensiz göç ile mücadeleyi de içine alacak şekilde genişletilen ve 1976 yılından beri faaliyet gösteren Trevi Grubu’nun kurulması ile devam etmiştir.²¹⁵ Aynı şekilde 1999 yılında tam olarak faaliyete geçen EUROPOL de Birliğin tehdit olarak gösterip güvenleştirdiği düzensiz göç ile mücadelede kullandığı mekanizmalardan biri olmuştur.²¹⁶

Avrupa’da anlaşmalar veya kurumlar vasıtası ile göç olgusunun güvenleştirilmesi eğilimi 2005 yılında Frontex’in kurulması ile de devam etmiştir. Frontex’i kuran yönetmeliğe göre Avrupa sınır yönetimini koordine etmek ve geliştirmekle sorumlu olan Frontex’in 6 temel görevi bulunmaktadır. Bunlar:²¹⁷

²¹¹ “Schengen Bilgi Sistemi Merkezi Nasıl İşliyor?”, *Deutsche Welle*, 20.02.2015.

²¹² “Mülteciler Damgalanıyor”, *T24*, 19.12.2012.

²¹³ “Mülteciler Fakir Avrupa Ülkelerinde Kayıt Olmak İstemiyor”, *Euronews*, 10.09.2015.

²¹⁴ Reyhan Atasü Topçuoğlu, “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 34, 2016, s. 11.

²¹⁵ Canpolat, Ariner, *op.cit.*, s. 12.

²¹⁶ Cansu Güleç, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Temmuz 2015, s. 90.

²¹⁷ Sarah Leonard, “EU Border Security and Migration into the European Union: FRONTEX and Securitisation Through Practices”, *European Security*, 19:2, 18 January 2011, s. 239.

1. Dış sınırların yönetimi ile ilgili üye devletler arasındaki operasyonel işbirliğini koordine etmek;
2. Ortak eğitim standartları da dahil olmak üzere ulusal sınır muhafızlarının eğitiminde üye devletlere yardım etmek;
3. Risk analizleri yapmak;
4. Dış sınırların denetimi ve gözetimi ile ilgili gelişmeleri izlemek;
5. Dış sınırlarda teknik ve operasyonel yardıma ihtiyaç duyulduğunda üye devletlere yardımcı olmak;
6. Ortak iade işlemlerini düzenlemede üye devletlere yardımcı olmak.

Güvenikleştirme yaklaşımı kapsamında Frontex'in temel görevinin referans nesnesi olarak kabul edilen AB sınırlarına ve dolayısıyla AB üye devletlerine karşı varoluşsal tehdit olarak görülen göçmenlerin düzensiz geçişlerini önlemek olduğu söylenebilir. Varoluşsal tehditler olarak güvenlik sorunu haline getirilen düzensiz geçişler ile baş etmek için oluşturulmuş bu yapısı ile Frontex, AB üye devlet sınırlarının ve dolayısıyla AB üye devletlerinin güvende olmadıkları algısının oluşmasına katkı sağlayarak göç olgusunun güvenikleştirilmesinin bir diğer somut göstergesi olmuştur.

AB'nin 2015 yılında yaptığı bir düzenleme ile görev alanı genişletilen Frontex yeniden yapılandırılarak "Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı" ismini almıştır.²¹⁸ Yeniden yapılandırma ile Frontex bünyesinde çalışan sınır muhafızları kadrolu hale getirilmiş ve sayıları arttırılmıştır. Ayrıca iltica talepleri reddedilenlerin menşe ülkelerine geri gönderilmelerinin kolaylaştırılması adına Frontex'e sınır dışı etme inisiyatifi de verilmiştir.²¹⁹

AB, sınır güvenliğini korumak adına güçlendirdiği Frontex'i Kale Avrupası'nı sağlamlaştırmak için bir göç kontrol mekanizması olarak kullanmaktadır. Fakat hem Frontex'in yaratılma sürecinde hem de Frontex'in görev gücünün arttırılması sürecinde göçmenlerin ve mültecilerin hakları ile ilgili konular göz ardı edilmeye devam etmiştir. Çünkü yeni düzenleme ile Frontex sınır muhafızlarının, Kuzey Afrika devletleri gibi AB'ye komşu devletlerde de görev yapması öngörülmektedir. Fakat bu gibi sınır kontrolleri gerçekleştirildiği takdirde ülkesini terk edip AB devletlerine yönelen bir kişinin, daha AB

---

²¹⁸ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.; European Commission, *Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Border and Coast Guard*, COM (2015) 671 final, Strasbourg, 15.12.2015.

²¹⁹ "10 Soruda AB Sınırlarının Korunması", *Deutsche Welle*, 07.10.2016.

sınırlarına girmeden “yasadışı göçmen” olarak etiketlenmesi ve bu kişilerin sığınmacı olabilecekleri gerçeğinin göz ardı edilmesi riski mevcuttur.²²⁰

Daha önce vurguladığımız üzere güvenikleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan unsurların en başında söylem (diskur) gelmektedir. Söz edimsel bir eylem olan güvenikleştirmede eğer karar alıcı aktör bir olguyu veya olayı söylemleri yolu ile güvenlik meselesi olarak sunabilirse güvenikleştirme eylemi başlatılmış olmaktadır. Bu yönüyle göç olgusu, AB karar alıcıları tarafından sıklıkla kullanılan kelimeler veya cümleler vasıtasıyla dinleyici kitleye yani AB kamuoyuna güvenlik sorunu olarak sunulmaktadır.

Uluslararası alanda konuyla ilgili kullanılan yasadışı göç, yasadışı göçmen, kaçak göçmenler, mülteci akını, mülteci krizi ve göç dalgası gibi güvenlik söylemleri kaçınılmaz olarak kamuoyunda bir algı oluşturarak göç olgusunun güvenikleştirilmesinde kullanılmaktadır. Çünkü “yasadışı göç” kavramı, “yasadışı göçmen” kavramını da beraberinde getirmektedir.²²¹ Bu anlamda “yasadışı göç”, “yasadışı göçmen”, “yasadıslılık”, “belgesiz göçmen” ve onu çağrıştıran tüm güvenlik ifadeleri göçmenlerin bir özelliği olarak düşünölmeye başlanmıştır.²²²

Resmi belgelerde ve AB üye devletlerinin hükümetlerince yapılan söylemlerde yasadışı göç/göçmen veya belgesiz göç/göçmen terimleri daha sık kullanılmakla birlikte,2000’li yılların başında AB kurumları uzun vadede göçmenlere ihtiyaç duyacaklarının bilinci ile hareket etmeye başlamışlardır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 14 Eylül 2006 yılında yaptığı toplantıda bu konunun altını çizerek şu ifadelerde bulunmuştur: “*Meclis, yasadışı göçmen veya belgesiz göçmen terimleri yerine düzensiz göçmen terimini tercih etmektedir. Çünkü bu terim daha nötrdür ve ‘yasadışı’ damgasını taşımamaktadır. Ayrıca bu terim göç olgusu üzerine çalışan uluslararası kuruluşlarca da daha fazla tercih edilmektedir.*”²²³ Meclis’in üzerinde durduğu bu konu, 14 Ocak 2009’daki “*AB’de Temel Hakların Durumu 2004-2008 (Situation of fundamental rights in the European Union 2004-2008)*”²²⁴ başlıklı Avrupa Parlamentosu kararında onaylansa da AB kurumları ve üye devlet hükümetleri, yasadışı göç/göçmen ifadelerini kullanmaya devam etmişlerdir.

²²⁰ Arif Köktaş, “Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları”, *SDE Analiz*, Temmuz 2011, s.14.

²²¹ Topçuoğlu, *op.cit.*, s.8.

²²² *Ibid.*, 10.

²²³ Commissioner for Human Rights, *Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications*, Issue Paper, 2009, s. 4.

²²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Parliament, *Situation of fundamental rights in the European Union 2004-2008*, Strasbourg, 14.01.2009, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0019+0+DOC+XML+V0//EN>, (e.t. 25.03.2018).

AB üyesi devletler, dikenli tellerin ve yüksek duvarların yanı sıra Arap Baharı sonrası Avrupa'ya yönelen göçmen ve mültecilerin artması üzerine kullandıkları sert söylemler ve uygulamalar ile göç olgusunu güvenlikleştirmeyi sürdürmüşlerdir. Almanya Başbakanı Angela Merkel, canlı yayında oturma izni talep eden Filistinli bir kıza “*Siyaset bazen zor olabiliyor. Sen harika birisin ama sen de biliyorsun Lübnan’daki Filistin kamplarında binlerce kişi var. Göçmenlerin hepsi Almanya’da kalamaz, bazıları evlerine dönmek zorunda. Hepsi buraya yerleşmek isterse Almanya bunu idare edemez*”²²⁵ sözleriyle ve özellikle yaptığı “mülteci” değil “göçmen” vurgusu ile AB’nin savunduğu, savaştan kaçan milyonlarca kişinin sadece ekonomik amaçlar ile Avrupa’ya yöneldikleri vurgusunu yinelemiştir. Ayrıca Almanya’nın binlerce kişiyi idare edemeyeceğini savunarak da bu kişileri varoluşsal tehdit olarak göstermiştir.

Söylemler ile birlikte yapılan uygulamalar ile de güvenlikleştirilen göç olgusuna yönelik Almanya’da kabul edilen ve sığınmacıların menşe ülkelerine geri dönmelerini teşvik eden yardım programına göre iltica başvuruları kabul edilmeyen sığınmacılara ülkelerine geri dönmeleri şartı ile 3 bin Avroluk aynı yardımda bulunulması kararı alınmıştır.²²⁶ Bu uygulama ile Almanya hükümeti, göçmenlerin kendi ülkelerinde yaşadıkları güvenlik problemlerini görmezden gelerek, göçmenleri sınırları dışında tutmayı kolaylaştırmayı amaçlamıştır.

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Ağustos 2017’de Paris’te gerçekleştirilen Göç Zirvesi’nde yasadışı geçişlerin kontrol edilmesi amacıyla Çad ve Nijer’e göçmen kabul merkezi kurulmasına yönelik bir projelerinin olduğunu dile getirerek “*Güvenlik ve adaletin sağlanması için işbirliği yapacaklarını, taşkınlıkların ve Libya’ya sızıntıların önlenmesi için göçmen kabul merkezlerinde askerlerin de görev alacağını*” açıklamıştır.²²⁷ Bu söylemlerden de anlaşılacağı üzere E. Macron yasadışı olarak ifade ettiği göçmenleri bir güvenlik meselesi olarak göstererek, bu tehdide yönelik kuvvet kullanma aracını da meşrulaştırmaya çalışmıştır.

AB üyesi devletlerin arasında en sert açıklamalarla gündeme gelen Macaristan’da ise Başbakan Viktor Orban “*sığınmacılar Avrupa’ya karışıklık, kaos, korku, suç ve terör eylemleri getiriyor. Tüm bunlar olurken Avrupa korunmasız ve zayıf, açık bir şekilde görülüyor ki Brüksel’in göçmen krizini çözüm politikası iflas etmiş durumda*”²²⁸ ifadelerinin yanında “*göç zehirdir*”²²⁹, “*göç, terörizmin Truva atıdır*”²³⁰ gibi sert ve aşırı açıklamalarıyla

²²⁵ “Filistinli Mülteci Kızı Ağlatan Merkel’e Eleştiri”, *BBC Türkçe*, 17.07.2015.

²²⁶ “Almanya’dan Sığınmacılara Geri Dönüş Teşviki”, *Deutsche Welle*, 03.12.2017.

²²⁷ “Fransa, Afrika’da Göçmen Geçiş Noktaları Kuracak”, *Mepa News*, 29.08.2017.

²²⁸ “Macaristan Başbakanı: Brüksel’in Göçmen Politikası İflas Etti”, *Sputnik Türkiye*, 15.02.2016.

²²⁹ “Orban: Göç Zehirdir”, *Deutsche Welle*, 27.07.2016.

açık bir şekilde göçmen ve sığınmacıları terör eylemleri ile kaostan sorumlu tutarak Macaristan'ın iç güvenliğine varoluşsal tehdit olarak sunmuştur.

Macaristan'da göçmen karşıtı söylemlerin yanında Parlamento'da da göç olgusunu güvenleştiren yasalar onaylanmaya devam etmektedir. Macaristan'a gelen sığınmacıların gözaltına alınmasına yönelik olarak Mart 2017'de onaylanan yasaya göre yalnızca ülkeye gelen sığınmacıların değil ülkede bulunan ve sığınma başvuruları henüz sonuçlanmayan kişilerin de gözaltına alınarak sınır bölgelerine kurulacak olan konteyner kamplarda tutulacakları ve başvuruları sonuçlanana kadar da bu kamplardan dışarı çıkmamaları kararı alınmıştır.²³¹

Hollanda'da da benzer söylemleri görmek mümkündür. Hollanda Başbakanı Mark Rutte'un 2016 yılındaki *"mülteci krizi Birlik için varoluşsal bir krizdir"* ve *"büyük mülteci göçlerinin gelmesiyle ortaya büyük de bir soru çıkıyor: Hollanda, Hollanda olarak kalmaya devam edecek mi?"*²³² söylemlerinden anlaşılacağı üzere diğer AB devletleriyle benzer bir bakış açısına sahiptir. Yani göç olgusu hem Birlik için hem de Hollanda'nın toplumsal güvenliği için varoluşsal bir tehdit olarak görülüp güvenleştirmektedir.

Sınırlarına asker sevk edilmesini öngören yasa tasarısını 20 Ekim 2015'te kabul eden Slovenya'da İçişleri Bakanı Vesna Gyorkos Znidar: *"Slovenya'ya gelen göç akınıyla başa çıkabilmek için diğer AB üye devletlerinden polis gücü desteği talep edildiğini"*²³³ belirterek göçmen ve sığınmacıları kuvvet kullanılarak baş edilmesi gereken varoluşsal tehditler olarak göstermiştir.

Avrupa'nın geneline yayılan göçmen karşıtlığı örneklerinden biri de Danimarka'da yaşanmıştır. Daha önce mülteci statüsü verdiği kişilere sağlanan kamu fonlarını kısıtlayan Danimarka, mültecilerin gelişini önlemek amacıyla iltica başvurusu yapmak isteyenlerin taşıdıkları değerli eşyalara el konulabilmesini sağlayan yasal bir düzenlemeyi gündemine taşımıştır.²³⁴ Söz konusu yasal düzenleme, Ocak 2016'da kabul edilerek ilk kez uygulanmış ve ülkeye sahte kimlikle girmeye çalışan göçmenlerin üzerlerinden çıkan 11 bin Avroya polis tarafından el konulmuştur.²³⁵

Aktardığımız bütün bu söylem ve uygulamalar, AB üye devletlerinin göç olgusunu güvenleştirme çabalarının bir sonucudur. Fakat güvenleştirme sadece karar alıcı

---

²³⁰ "Macaristan: Göç, Terörizmin Truva Atıdır", *Sputnik Türkiye*, 08.03.2017.

²³¹ "Macaristan'a Giren Tüm Sığınmacılar Gözaltına Alınacak", *BBC Türkçe*, 07.03.2017.

²³² "Hollandalı Siyasetçilerin Nefret Söylemleri", *SETA*, <https://www.setav.org/hollandali-siyasetcilerin-nefret-soylemleri/>, (e.t. 08.12.2017).

²³³ "Slovenya'ya Göçmen Akını", *BBC Türkçe*, 22.11.2015.

²³⁴ "Danimarka Mültecilerin Mücevherlerine El Koyabilir" *BBC Türkçe*, 18.12.2015.

²³⁵ "Danimarka Göçmenlerin Paralarına El Koydu" *Euronews*, 30.06.2016.

aktörlerin söylem ve uygulamaları ile gerçekleşmemektedir. Karar alıcı aktörlerin tehdit olarak seçtiği olgu veya olaylar, normal siyasal sürecin dışına çıkarılarak varoluşsal tehdit olarak sunulmaktadır. Bu tehditlerin bertaraf edilmesine yönelik kullanılan acil ve olağandışı önlemler ise dinleyici kitlenin yani kamuoyunun bu iddiaları onaylaması ile meşrulaştırılmaktadır. Avrupa’da aşırı sağın yükselişi durumuna da bu bakış açısı ile bakmak yerinde olacaktır.

Zira gerek ekonomik krizin etkisi gerekse de Avrupa’ya yönelen göçmen ve mülteci sayısındaki artış Avrupa genelinde milliyetçi siyasi dalganın yükselmesine sebep olmuştur.²³⁶ Fakat asıl sorun aşırı sağ partilerin oy oranlarındaki artıştan ziyade; merkez partilerin oy kaybetme korkusu ile bu kesimin oylarını alabilmek adına aşırı sağcı söylemleri merkeze kaydırması olmuştur.²³⁷ Bu anlamda göçmenlere yönelik söylemlerin daha da katılaşması hatta karar alıcıların bu kesimi etkilemek adına söylem değişikliğine gitmesi de aynı mantıkta düşünülebilir. AB üye devletleri oy kaybetme deneyimlerine dayalı olarak göç olgusunu güvenlikleştirme eğilimi içindedirler ve bu sebeple Birlik çatısı altında alınan kararlara riayet etme konusunda daha temkinlidirler.²³⁸

Genel olarak bakıldığında ise krizlere neden olan söylemler vasıtası ile kültür erozyonuna uğrayacağını düşünen toplumlar göçmen karşıtı söylemde birleşen aşırı sağ partileri destekleme eğilimindedirler.²³⁹ Avrupa’da göçmenleri toplumsal ve ekonomik güvenliğe tehdit olarak gören halk kitlesinin artış göstermesi ise güvenlikleştirmeyi başlatan aktörün varoluşsal tehdit olarak sunduğu göç olgusunun, kitlenin çoğunluğu tarafından da kabul edildiğini ve güvenlikleştirme sürecinin tamamlandığını göstermektedir.

4. Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi

Geçmişten günümüze Türkiye Cumhuriyeti kimi zaman kaynak ülke olarak, kimi zaman transit ülke olarak kimi zaman ise hedef ülke olarak düzenli veya düzensiz göç hareketlerinin neredeyse tümüne sahne olmuştur. Aynı zamanda Türkiye, Cumhuriyet tarihimizin ilk yıllarından itibaren günümüze kadar geçen sürede gerek coğrafi konumu itibarıyla gerekse de zamanın koşullarına göre farklı göç dalgaları ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye’ye yönelen göç hareketlerinin karakteristik özelliklerine baktığımızda ikili bir

---

²³⁶ Fatma Yılmaz Elmas, Mustafa Kutlay, “Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi”, *USAK Analiz*, No:11, Temmuz 2011, s. 3.

²³⁷ *Ibid.*, s. 4.

²³⁸ Peter Seeberg, “The Arab Uprisings And The EU”, *Center for Mellemoststudier Analyse*, December 2011, s.7.

²³⁹ “Avrupa’da Aşırı Sağ Nasıl Yükseldi?”, *Aljazeera Türk*, 19.03.2017.

sınıflandırma görülmektedir²⁴⁰: Bunlardan ilki, Türkiye'ye çalışma ya da eğitim amaçlı gelenlerin veya oturma ve çalışma izni bulunanların ailelerinin oluşturduğu düzenli göç hareketleridir. Diğerleri ise daha çok transit göç, sığınmacı ve mülteci hareketlerini de kapsayan ve kayıt dışı göç hareketlerine vurgu yapan düzensiz göç hareketleridir. 1920'lerin başında dil, din, soy ve akrabalık ilişkilerinin bulunduğu coğrafyalardan gelenlere ev sahipliği yapan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem'de ikili anlaşmalar yoluyla kaynak ülke konumuna gelmiştir. Özellikle son dönemde yaşanan göç dalgaları ile beraber önemli göç güzergahlarından biri olan Türkiye'de, göç politikalarının dönüşümü kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye'de tarihsel süreç içinde göç politikalarını şekillendiren ilk unsur olarak Cumhuriyet döneminde ulus-devlet kurma amacıyla milli kimlik ve aidiyetin oluşturulmasına ilişkin yürütülen politikalar gösterilebilir.²⁴¹ 1923-1950 yılları arası dönemde Türkiye'de ulus-devlet inşa sürecinde Müslüman olmayan nüfusun yurtdışına göçü gerçekleşirken; özellikle Balkanlarda bulunan Türk ve Müslüman nüfus da Türkiye'ye göç etmiş bu göçler ulus-devletin nüfus yapısının homojenleşmesine sebep olmuştur.²⁴² 1934 yılında 2510 sayılı İskân Kanunu'nda Türk topraklarına geçme hakkının sadece Türk soyundan gelen kişilere verilmesi de bu politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Göç politikalarını şekillendiren bir diğer gelişme Soğuk Savaş Dönemi'nde yaşanmıştır. Türkiye'nin bu dönemde NATO'ya girmesi ile birlikte bir cephe ülkesi haline gelmesi, göç politikalarını da şekillendirmiştir. Sınır kapılarının önemli bir kısmını resmen ya da fiili olarak kapatan Türkiye'nin bu dönem boyunca güvenlik eksikli bir göç politikası yürüttüğü hatta bu konudaki politikaların inisiyatifini de güvenlik kurumlarına bıraktığı söylenebilir.²⁴³

Türkiye'nin göç politikalarını şekillendiren bir diğer kırılma noktası, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin çekince konularak imzalanması olmuştur. Cenevre Sözleşmesi, Sözleşme'ye taraf olan devletlere coğrafi ve zamansal ölçütlerde çekince koyma yetkisi tanımıştır. Coğrafi ve zamansal kısıtlamanın 1967 New York Protokolü ile kaldırılmasına karşın, taraf devletlere çekince koyma hakkının saklı tutulmasından yola çıkarak Türkiye, zamansal kısıtlamayı

---

²⁴⁰ Ahmet İçduygu, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya, "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", *Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi*, İstanbul, Ocak 2014, s. 223.

²⁴¹ Canpolat, Arner, *op.cit.*, s. 15.

²⁴² Ahmet İçduygu, "Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka planı: Küreselleşen Dünyada 'Ulus- Devleti İnşa Etmek ve Korumak", *Türkiye'ye Uluslararası Göç*, (Ed: Barbara Pusch, Tomas Wilkoszewski), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, ss. 25-26.

²⁴³ Canpolat, Arner, *loc.cit.*

kaldırır da coğrafi kısıtlamayı uygulamaya devam etmiş ve Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermemiştir.

Türkiye'nin göç politikalarını şekillendiren bir diğer gelişme ikili anlaşmalar vasıtasıyla işgücü göçlerinin gerçekleştirilmesidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası başta (Federal) Almanya olmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi göçü alması sonucu Türkiye'den (F.)Almanya'ya doğru bir işgücü akışı yaşanmıştır. Başlangıçta yasal olmayan koşullarda gerçekleşen göç akınlarını düzenli hale getirmek amacıyla 31 Ekim 1961 tarihinde Türkiye ve (F.)Almanya arasında “*Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması*” imzalanmıştır. 1973 Petrol Krizi'ne kadar sistemli bir şekilde artarak devam eden işçi göçleri, Petrol Krizi sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılar sebebiyle durdurulsa da Avrupa'nın yürüttüğü entegrasyon politikalarının bir sonucu olarak görebileceğimiz Aile Birleşimi yolu ile Türkiye'den (F.) Almanya'ya göçler devam etmiştir.²⁴⁴

Türkiye'nin ulusal göç politikası, 1980'lere kadar kısa süreli ve geçici olmuş, Türkiye büyük ölçüde BMMYK veya IOM ile geliştirilen işbirliği çalışmaları ile politikalarına yön vermiştir.²⁴⁵ 1980'lerden itibaren Türkiye'ye sınırı olan bölgelerde gerçekleşen iç karışıklıklar sebebiyle geniş çapta düzensiz göç hareketlerine maruz kalan Türkiye, göç politikalarını uluslararası kuruluşların düzenlediği genel metinlerin yanında iç düzenlemeler yolu ile de yürütmeye başlamıştır. 1994 yılında çıkarılan “*İltica Yönetmeliği*” ile Türkiye'nin coğrafi çekince koyması dolayısıyla Avrupa dışından gelenler için uygulanacak olan şartlar belirlenmiş, Türkiye ve BMMYK arasında yapılan mutabakat ile de Türkiye, Avrupa dışından gelen kişilerin mülteci statüsü elde etme taleplerini kendilerine başka bir ülke bulana kadar kabul etmiştir. 1998 ve 2006 yıllarında da çıkarılan İltica Yönetmelikleri ile göç yönetimini sağlayan Türkiye 2013 yılında kabul edilen YUKK'a kadar kapsamlı bir göç politikası oluşturulmasına dair yeterli adımlar atmamıştır.

Türkiye'nin göç politikaları; Avrupa'ya yönelen göçün geçiş güzergahında bulunması bakımından da değişime uğramış, AB tam üyelik süreci ile beraber de Birliğin göç politikalarının etkisinde şekillenmiştir.²⁴⁶ Göç ve iltica alanında AB mevzuatı ile uyum sağlama amacı güden Türkiye, göç olgusu konusunda AB ile işbirliği kuracağına dair ilk taahhüdünü 2001 yılında “*Katılım Ortaklığı Belgesi*” ile yapmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Türkiye; kısa vadede düzensiz göç ile mücadeleyi etkin bir şekilde sürdürmeyi ve

---

²⁴⁴ Özdal, *op.cit.*, s. 112.

²⁴⁵ Güleç, *op.cit.*, s. 92.

²⁴⁶ *Ibid.*, s.93.

Avrupa Komisyonu ile bir geri kabul anlaşması müzakere etmeyi taahhüt ederken; orta vadede sığınma alanında AB'ye uyum sağlanması, coğrafi kısıtlamanın kaldırılması, sığınmacılar ve mülteciler için konaklama ve sosyal destek faaliyetlerinin artırılması konularında taahhüt vermiştir.²⁴⁷ Fakat uyum çalışmaları kapsamında 24 Mart 2002 tarihinde yayınlanan “*Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*”nda coğrafi kısıtlamanın ancak AB ile külfet paylaşımı söz konusu olduğunda yani Türkiye'nin AB'ye üye olacağı tarihe kadar tamamlanması kararı alınmıştır.²⁴⁸

2001 Katılım Ortaklığı belgesi ile ayrıca Türkiye ve AB'nin müktesebat uyumunun gerçekleştirilmesi için farklı devlet kurumlarının bir araya getirilmesi ile göç konusunda özel bir görev gücü oluşturulmuştur. Sınırlar, göç ve iltica alanında faaliyet yürütmek amacıyla oluşturulan çalışma grupları 2002 yılında göreve başlamıştır. Bu kapsamda özel görev gücünün görevlerini ve yapılacakları belirleyen strateji belgeleri de hazırlanarak faaliyete geçilmiştir. Bu belgeler şöyledir:

- Nisan 2003'te hazırlanan “*Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi*”,
- Ekim 2003'te hazırlanan “*Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi)*”,
- Ekim 2003'te hazırlanan “*Türkiye'de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi*”dir.

Göç konusunda AB müktesebatına uyumlu politikalar üretmek amacıyla 25 Mart 2005 tarihinde “*İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı*”²⁴⁹ kabul edilmiştir. Ulusal Eylem Planı ile iltica ve göç alanlarındaki kurumsal yapılanmanın güçlendirilmesi, bu alanda çalışacak personele eğitim verilmesi ve personelin istihdamlarının sağlanması, iltica ve göç alanlarına ilişkin proje ve yatırımların desteklenmesi gibi amaçlar sıralanmıştır. Bunun yanı sıra düzenli göç ile ilgili olarak Eylem Planı'nda;

- Aile birleşimi ile ilgili düzenlemeler,
- Uzun süreli ikamet izinleri,
- İnsan ticareti mağdurları,
- Göç işlemleri ile ilgili idari yargı yolu konuları yer almıştır.

²⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Kamuran Reçber, *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri*, Alfa Akademi Aktüel Yayınları, Bursa, Kasım 2004, ss.5-7; Yücel Acer, İbrahim Kaya, Mahir Gümüş, *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, USAK Yayınları, Ankara 2010, s.83.

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”, [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf), (e.t. 01.05.2017).

Ulusal Eylem Planı'ndan sonra 22 Haziran 2006 tarihli “İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı” ile de mülteci ve sığınmacıların hakları ve yükümlülükleri ile ilgili düzenlemeler yapılmış, AB'ye tam üyelik gerçekleşene kadar ulusal programdaki düzenlemelerin yapılması ve iltica sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi konusundaki düzenlemelerin yerine getirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir.²⁵⁰

2008 yılında yenilenen Ulusal Program'da²⁵¹ ise Ulusal Eylem Planı'nın uygulanması konusunda yol haritasının oluşturulmasını da içeren çabaların devam ettirilmesi, AB müktesebatına uyumlu bir iltica otoritesinin kurulması ve düzensiz göç ile mücadelede uluslararası standartlarla uyumlu olarak kapasitenin artırılması gibi konular yer almıştır. Ayrıca Ulusal Program'da yer alan göç ve iltica alanında gerekli hukuki ve kurumsal altyapıyı oluşturmak adına 15 Ekim 2008'de “İltica ve Göç Bürosu” kurulmuştur.²⁵² Bunların yanı sıra düzensiz göç ile mücadelede daha kapsamlı ve koordineli hareket edebilmek amacıyla “Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu” kurulmuştur.

AB'nin göç politikalarına uyum sağlamak amacıyla Türkiye sığınma başvuruları, düzensiz göç, insan kaçakçılığı ve bunların getirdiği olumsuz sonuçları önlemek adına göç politikalarını şu 4 uluslararası standarda uygun hale getirmeyi amaçlamıştır²⁵³:

1. “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi”nin getirdiği yasal değişiklikler kabul edilmiş ve insan ticaretinin suç teşkil ettiği belirtilerek, suçu işleyenler için beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilmesi kabul edilmiştir.
2. “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına İlişkin Protokol”ün ve “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol”ün imzalanmasıdır.
3. “Yabancıların Çalışma İzinlerini Düzenleyen Kanun”un çıkarılmasıdır. TBMM, bu yasayı yabancıların çalışma izinlerinin tek bir otoriteden alınmasını sağlamak için çıkarmıştır. Yasanın bir diğer amacı ise yasadışı çalışanlara yönelik yaptırım uygulanmasının sağlanması ve böylelikle de düzensiz göçün önlenmesine ilişkindir. Ayrıca yasa sayesinde yabancı çalışanların tüm mesleklerde çalışabilmesinin de yolu açılmıştır.

²⁵⁰ Canpolat, Ariner, *op.cit.*, s. 21.

²⁵¹ *Ibid.*, s. 22.

²⁵² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Türkiye ve Göç”, <http://www.goc.gov.tr/files/files/trkiye.pdf>, s.21, (e.t. 01.05.2017).

²⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İçduygu, Erder, Gençkaya, *op.cit.*, ss. 244-246.

4. 2003 yılında “*Vatandaşlık Kanunu*”nda yapılan değişikliktir. Düzensiz göçü engellemek ve göçmen haklarını korumak adına yapılan düzenleme ile bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancının Türk vatandaşlığı kazanabilmesi için bu Türk vatandaşı ile üç sene boyunca evli olması şart koşulmuştur.

AB ile uyum ve düzensiz göç ile mücadele edilmesi amacıyla Temmuz 2010’da Türk Ceza Yasası’nın 79. Maddesi’nde değişikliğe gidilmiştir. Değişiklik ile insan kaçakçılarına yönelik verilen ceza daha caydırıcı hale getirilmiş; Büro tarafından hazırlanan çalışma ile de iltica ve düzensiz göç ile mücadele konusunda mevzuat değişikliğine gerek duyulmadan idari işlemlerle çözümler üretilmesini amaçlayan “*İltica Genelgesi*” ve “*Yasadışı Göç Genelgesi*” hazırlanmıştır.²⁵⁴

Düzensiz göç hareketlerinin 2011 yılı itibariyle Suriye’den Türkiye’ye yönelik kitlesel göçler ile artışa geçmesi göç ve iltica alanında yapılan düzenlemelere duyulan ihtiyacı daha da artmıştır. Tarihinin en yoğun düzensiz göç akışı ile karşı karşıya kalan Türkiye, göçmenlere yönelik açık kapı politikası izlemiş ve 30 Mart 2012 tarihinde “*Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*”yi kabul etmiştir.²⁵⁵ Yönerge’nin kabulü ile bu kişiler, mevcut mevzuatımızda kanuni düzeyde yer almayan “*Geçici Koruma*” rejimi kapsamına alınmıştır.

Göç ve uluslararası koruma alanlarını düzenleyen hukuki, fiziki ve kurumsal altyapının günün koşullarına uyum sağlama zorunluluğu ve aynı zamanda AB uygulamalarına uyum sağlamayı amaçlayan Türkiye’nin bu konulardaki eksikliklerini giderme isteği sonucunda 2014 yılında “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*”²⁵⁶ yürürlüğe girmiştir. YUKK, göç olgusuna yönelik olarak genel anlamda şu düzenlemeleri içermektedir:

- Yabancıların Türkiye’ye giriş ve çıkış hükümleri,
- Vizelere ilişkin hükümler,
- İkamet izinleri ve çeşitlerine yönelik hükümler,
- Çalışma izinlerine yönelik hükümler,
- Göçmenlerin uyumu ile ilgili hükümler,
- Sınır dışı etme ile ilgili hükümler,
- Uluslararası korumaya ilişkin hükümler.

²⁵⁴ Canpolat, Arner, *loc.cit.*

²⁵⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Türkiye’de Geçici Koruma”, 22.12.2015, http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097, (e.t. 01.05.2017).

²⁵⁶ Tam metni için bkz.; T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (e.t. 01.05.2017).

Ayrıca, göç politika ve stratejilerinin uygulanması amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bağlı sivil bir otorite olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de bu kanun ile kurulmuştur.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin haklarının hukuki anlamda açıklığa kavuşturulmasını amaçlayan Türkiye, YUKK'a dayanarak Ekim 2014'te "*Geçici Koruma Yönetmeliği*"²⁵⁷ni çıkarmıştır. Yönetmelik, Türkiye'ye gelen geçici koruma altındaki yabancıların yasal statülerini, haklarını ve alacakları yardımları netleştirmiştir. Krizin başlangıcında Türkiye, Suriyeli mültecilere yönelik geçici çözümler üretse de bu kanun ve yönetmelikler sayesinde daha kapsamlı ve kalıcı çözümler üretmeye başlamıştır. Bu çözümlerden bir tanesi de 2016 yılında çıkarılan "*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*" tir. Ayrıca Türkiye; sınırları içinde bulunan tüm Suriyelilerin biyometrik kayıt altına alınmasını, eğitim hizmetlerinden mahrum kalan Suriyeli çocukların elektronik sistem üzerinden okullara kayıt olmalarını sağlayan "*Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS)*"ni kurmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz üzere Türkiye, göç politikalarını AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmek amacıyla yaptığı çalışmalar ile daha kapsamlı ve sistematik bir göç yönetimi sağlamıştır. Özellikle son dönemde tarihinin en büyük düzensiz göç akını ile karşılaşan Türkiye için daha sistematik ve uzun erimli politikalar üretmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu politikalar genel itibariyle AB müktesebatına uyum süreci ile geliştiği için de Türkiye'de AB devletleriyle paralel bir şekilde "göçün kontrol edilmesi" konusuna ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda AB'nin Türkiye'den beklentisi de aynı yönde olmuş ve AB daha çok sınır kontrollerinin sıkılaştırılarak düzensiz geçişlerin önlenmesi politikaları üzerinde durmuştur.

Sonuç itibariyle küreselleşen dünyada göç olgusunun getirdiği sorunlarla tek başına başa çıkamayan AB, önemli bir göç kontrol mekanizması olan geri kabul anlaşmaları ile sorunu üçüncü devletlerle işbirliği kurarak sınırları dışında çözmeye çalışmıştır. Türkiye, gerek önemli göç güzergahlarından biri olması gerekse de AB ile düzensiz göç konusunda Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde işbirliği içinde olması sebebiyle önemli bir aktör konumundadır. İzledikleri göç politikalarından doğrudan etkilenen Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler konjonktür gereği kontrol edilemeyen "düzensiz göç sorununun" çözümü üzerine odaklanmış ve bu konu iki aktör arasındaki diğer dinamikleri de kaçınılmaz bir şekilde etkilemiştir.

---

²⁵⁷ Tam metni için bkz.; T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "*Geçici Koruma Yönetmeliği*", http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf, (e.t. 01.05.2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSUNUN AVRUPA BİRLİĞİ- TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Çalışmamızın üçüncü bölümünün ilk kısmında Avrupa Toplulukları (AT) ve Türkiye ilişkilerinin oluşmaya başladığı Soğuk Savaş Dönemi'nde göç olgusunun AT - Türkiye ilişkilerine olan etkisi özellikle “işgücü göçleri” kapsamında incelenecektir. İkinci kısımda ise Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de göç olgusunun AB- Türkiye ilişkilerine olan etkisi AB'nin hazırladığı “İlerleme Raporları” göz önüne alınarak incelenecektir. Son kısımda ise günümüzde AB- Türkiye ilişkilerinin temel dinamiği sayılan “Geri Kabul Anlaşması” ve “Vize Muafiyeti” çerçevesinde tarafların beklentileri incelenerek AB'nin son dönemde izlediği güvenlik odaklı göç politikasının Türkiye'ye ve iki aktör arasındaki ilişkilere olan etkisi analiz edilecektir.

1. Soğuk Savaş Dönemi'nde Avrupa Toplulukları - Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi

Günümüzde AB- Türkiye ilişkilerinin odak noktasını oluşturan göç olgusu, iki aktör arasındaki ilişkileri ilk kez İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem'de “işgücü göçü”(emek göçü) temelinde etkilemeye başlamıştır. Etkileri günümüze kadar devam eden bu göç dalgası başlangıcında Avrupa devletlerinin birçoğunun ekonomik kalkınmasında etkili rol oynasa da ilerleyen dönemlerde bir güvenlik unsuru haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem'de savaşın tahrip ettiği ekonomik dengeyi sağlamak ve yavaş gelişen nüfus artışı ve işgücü ile hızla gelişen endüstrileşme arasındaki orantısızlığı düzenlemek adına Batı Avrupa devletleri yabancı işçileri yardımcı işgücü olarak transfer etmişlerdir.²⁵⁸ Bu bağlamda 1960'ların başında başta (F.)Almanya olmak üzere Fransa, İsviçre, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ikili anlaşmalar yolu ile ihtiyaç duydukları işgücünü dışarıdan karşılamaya çalışmışlardır.

Avrupa'da 1960'lı yıllardan 1973 Petrol Krizi ile başlayan sürece kadar yüksek bir büyüme hızı tutturarak (F.)Almanya, en fazla yabancı işçi alan devlet olmuştur. (F.) Almanya'yı bu kadar geniş çaplı bir yabancı emek gücü kabul etmeye iten demografik sebeplerin başında,

²⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Özdal, *op.cit.*, s. 111; Çağla Unlutürk Ulutaş, Handan Kumaş, “Uluslararası Emek Göçü: Göç Kavramı, Türleri, Nedenleri ve Sonuçları”, *Uluslararası Sosyal Politika*, 2. Baskı, Ed. Pir Ali Kaya, Ceyhan Güler, Umutepe Yayınları, Kocaeli, 2017, s. 458.

savaş sonrası aktif nüfusun azalması ve işgücü bakımından atıl olan nüfusun artış göstermesi gelmektedir.²⁵⁹ (F.) Almanya'yı geniş çaplı yabancı emek gücü kabul etmeye iten ekonomik sebeplere baktığımızda ise İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda başta ABD olmak üzere diğer müttefik devletlerin yaptığı yardımlarla özellikle demir ve çelik sanayinde büyük bir ekonomik gelişme göstermesi gelmektedir. Bu amaçla öncelikle 1955'te İtalya ile bir işçi alım anlaşması yapan (F.) Almanya, 1960 yılında İspanya ve Yunanistan, 1963'te Fas, 1964'te Portekiz, 1965'te Tunus ve son olarak 1968'de Yugoslavya ile anlaşma sağlamıştır. Türkiye'nin Cumhuriyet sonrası dönemde artan bir şekilde dünya ekonomisinin ve politikasının bir parçası olmaya başlaması ile birlikte 1950'lerde öncelikle ulusal düzeyde olan göç hareketleri 1960'lı yıllarda Avrupa'ya kitlesel bir şekilde gerçekleşmiştir.²⁶⁰

Türkiye'den resmi anlamda ilk işgücü göçü(F.) Almanya ile 30 Ekim 1961'de imzalanan "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk İşçilerinin Almanya'da İşe Yerleştirilmelerine Dair Anlaşma*" kısaca ifade edecek olursak "*Türkiye- Almanya İşgücü Anlaşması*" ile gerçekleşmiştir. Bu Anlaşma'yı sırasıyla diğer gelişmiş Batı Avrupa devletleri ile olan anlaşmalar izlemiş ve Türkiye: 15 Mayıs 1964'te Avusturya; 16 Temmuz 1964'te Belçika; 19 Ağustos 1964'te Hollanda; 8 Nisan 1965'te Fransa ile ve son olarak 10 Mart 1967'de İsveç ile ikili işgücü anlaşmaları imzalamıştır.²⁶¹

Türkiye'den Avrupa devletlerine yapılan işgücü göçlerinin dışsal sebeplerini Avrupa konjonktürüne dayalı olarak açıkladıktan sonra kitlesel bir şekilde seyreden emek göçünün içsel sebeplerine de bakmak gerekmektedir. Temeli ekonomik gerekliliklere dayanan işgücü göçleri görece olarak da demografik ve sosyo - politik sebeplere dayanmaktadır.²⁶²

- "*Türkiye nüfusunun 1950'den sonra hızla artmaya başlamasının akabinde 1950'lerin ikinci yarısında itibaren sınırlı kaynakların kullanımı üzerine oturan Türk ekonomisinin bu artıştan etkilenmesi ve istihdam edilemeyen insanların da buna bağlı olarak artış göstermesi,*
- *İşsizlik, geçim sıkıntısı gibi ana etmenler başta olmak üzere bu kişilerin fazla işgücünün ihraç edilmesine ve ülkeye yüklü miktarda döviz girişine sebep olmaları,*

²⁵⁹ Özdal, *op.cit.*, ss. 116-117.

²⁶⁰ Faruk Şen, Sedef Koray, *Türkiye'den Avrupa Topluluğu'na Göç Hareketleri*, Önel Yayınevi, 1993, Ankara, s. 9.

²⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*, (Ed: Fazıl Aydın), Ankara, 2014, <https://www.csgb.gov.tr/media/2075/iscucuanlasmalari.pdf>, (e.t. 01.02.2017).

²⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz.; Özdal, *op.cit.*, ss. 122-124; İçduygu, Erder, Gençkaya, *op.cit.*, s. 183.

- *İşçilerin öğrendikleri teknik bilgi ve becerileri ile yabancı dil sayesinde kendi ülkelerine döndüklerinde diğer işçilerin eğitimi konusunda yapacakları katkılar düşünülerek işgücü göçlerinin mevcut hükümet tarafından da desteklenmesi,*
- *Yurt dışına eğitim görmek ve bilgi düzeylerini arttırmak amacıyla çıkanların yanı sıra Avrupa devletlerinin izlediği aile birleşimi politikası ile gerçekleştirilen göçler de sosyo-politik sebepli göçlere örnek olarak gösterilebilir.*

Sıralanan içsel ve dışsal sebeplerle Türkiye’den Avrupa devletlerine yönelik işgücü göçü hareketleri küresel bir etkiye sahip olan ve Avrupa devletlerini de ekonomik açıdan olumsuz etkileyen 1973 Petrol Krizi’ne kadar devam etmiştir. Başlangıçta geçicilikleri vurgulanan ve katı bir rotasyon sistemi ile kalıcılıkları engellenmeye çalışılan misafir işçi sayısı giderek artış göstermiş, aile birleşimi politikaları ile de göç alımları durdurulmasına rağmen artmaya devam etmiştir.²⁶³ Avrupa’daki misafir işçilerin buradaki durumlarını düzenleyen yasalarda açıkça, işçilerin sermayenin ihtiyacı karşılanır karşılanmaz Avrupa’dan ayrılmaları öngörülerek işçilerin varlıkları geçici olarak addedilmiş ve otuma izinleri de sadece çalışma iznine bağlı verilmiştir.²⁶⁴ Bu anlamda Avrupa devletlerinin misafir işçi programları ile gelişen süreçte yabancı işçileri sadece işgücü kaynağı olarak görmesi bir takım sosyal sorunlara sebep olmuştur. Avrupa devletlerinin göz ardı ettiği bir diğer konu ise göç olgusunun şekil değiştirip göçü tetikleyen sebepler ortadan kalksa bile elde var olan insan kaynağının kendini başka talep ve iş alanlarına tadil edilebilirliği olmuştur.²⁶⁵ Bu anlamda AB üye devletlerinin izlediği göç politikaları 1973 Petrol Kriz sonrasında gereksiz olarak addedilen yabancı işçilerin geri dönmelerini teşvik etmeyi amaçlayan bir seyir izlese de Avrupa’ya yönelen göç tamamıyla son bulmayarak başta aile birleşimi olmak üzere diğer düzenli ve düzensiz göç hareketleriyle devamlılığını sürdürmüştür.

Batı Avrupa devletlerinde başlangıçta uygulanan misafir işçilerin entegrasyonuna yönelik politikalar, 1980’li yılların başından itibaren yerini yabancıların dışlanmalarına ve geri gönderilmelerine yönelik faaliyetlere bırakmıştır.²⁶⁶ Genel ekonomik durgunluktan olumsuz etkilenen Avrupa devletlerinde göç artık “*ekonomik olarak lazım olmayan, bu yüzden de siyasi olarak da istenmeyen*” bir olgu haline gelmiştir.²⁶⁷ Bu konjonktürde yabancı

²⁶³ Özdal, *op.cit.*, s. 112.

²⁶⁴ Meyda Yeğenoğlu, *Avrupa’da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2016, s. 58.

²⁶⁵ Ayşe Akalın, “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı / Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”, *Küreselleşme Çağında Göç*, (Der: S.Gülfer İhlamur - Öner, N.Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 96.

²⁶⁶ Özdal, *op.cit.*, s. 154.

²⁶⁷ Akalın, *op.cit.*, s. 101.

işçilerin ötekileştirilerek toplum tarafından düşman olarak addedilmeleri; günümüz tartışmalarında sıkça yer edinen Avrupa toplumunda yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın da başlangıç noktası olarak görülmüştür. Sonuç olarak yabancı göçmenler özellikle de Türk göçmenler başlangıçta Avrupa’da yaşanan ekonomik sıkıntıların sebebi olarak görülmüşler, daha sonraki süreçte ise Avrupa’nın toplumsal güvenliğine tehdit olarak gösterilmişlerdir.

2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi

Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de AB - Türkiye ilişkilerinde göç olgusu iki aktör arasındaki ilişkilere doğrudan etki etmeye devam etmiştir. Bu durum Avrupa Komisyonu’nun her sene AB’ye katılım sürecinde olan devletlerin üyeliğe hazırlık süresince yaptıkları düzenlemeleri ve gelişmeleri değerlendirdiği “İlerleme Raporları”nda da açıkça görülmüştür. Avrupa Komisyonu, Türkiye’ye yönelik ilk raporunu 1998 yılında yayımlamış, bu tarihten günümüze kadar da 20 rapor hazırlanmıştır. AB’nin Türkiye’den göç ve sığınma politikaları, sınır kontrolleri ve yabancıların haklarının düzenlenmesi ile ilgili beklentilerin ve tavsiyelerin yer aldığı raporlar AB - Türkiye ilişkileri ve uyum çalışmaları açısından önemli görülmektedirler.

İlk İlerleme Raporları genel olarak incelendiğinde AB’nin daha çok sınır kontrolleri, müktesebat uyumu, göç konusunda daha etkin işbirliği ve Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekincenin kaldırılması üzerinde durduğu söylenebilir.²⁶⁸

Türkiye’nin AB’ye katılım müzakerelerinin başladığı 2005 yılından 2013 yılına kadar yayımlanan İlerleme Raporları’nda genel olarak coğrafi çekincenin kaldırılması elzem olarak görülmekle beraber;

- Schengen müktesebatı ve dış sınırların yönetimi,
- AB vize listesi ve uygulamalarına uyum sağlanması,
- Kabul merkezlerindeki kapasitenin artırılması,
- Geri kabul müzakerelerinin sonuçlandırılması ile ilgili konulara değinilmiştir.²⁶⁹

²⁶⁸ 1998 yılında yayımlanan ilk İlerleme Raporu’ndan başlanarak 2005 yılına kadar yayımlanan İlerleme Raporları göz önüne alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “İlerleme Raporları”, 18.07.2017, <https://www.ab.gov.tr/46224.html>, (e.t. 15. 03. 2018).

²⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “İlerleme Raporları”, 18.07.2017, <https://www.ab.gov.tr/46224.html>, (e.t. 15. 03. 2018).

2005 yılında yayımlanan *İlerleme Raporu'nda*;²⁷⁰ idari kapasitenin artırılması ve sınır yönetiminde birlik sağlanması önemsenirken, Türkiye'nin AB vize listesine uyum sağlaması, 2005 Eylem Planı'nın uygulanması ve konsoloslukların sahteciliğe karşı önlem almasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca Mayıs 2005'te başlatılan Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması müzakereleri memnuniyetle karşılanmıştır. Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekincenin kaldırılmasının gerekliliği üzerinde durulurken sonuç olarak Türkiye'nin göç ve iltica alanında AB ile mevzuat uyumunu belli ölçüde gerçekleştirdiği saptanmıştır.

2006 yılında yayımlanan *İlerleme Raporu'nda*;²⁷¹ Mart 2006'da kabul edilen Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetim Stratejisinin uygulanmasına yönelik oluşturulan Ulusal Eylem Planı'nın AB standartlarına uyum açısından olumlu karşılandığından bahsedilmiştir. Sınırdaki vize verme işlemlerinin kaldırılması önemli görülmeyle beraber sınırda görevli kurumların eşgüdüm halinde çalışmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Geri Kabul Anlaşması müzakerelerinin yavaş ilerlediğinden hareketle Türkiye'nin bu konuda daha fazla çaba göstermesi gerektiği üzerinde durulmuştur. İlerleme Raporları'nın başlangıcından bu yana coğrafi çekincenin kaldırılması yönündeki öneriler tekrarlanmakla beraber Türkiye'nin coğrafi sınırlamayı 2012'de kaldıracağı yönündeki düşüncesi belirtilmiştir.

2007 yılında yayımlanan *İlerleme Raporu'nda*;²⁷² göç alanında Türkiye'nin sınırlı bir ilerleme kaydettiği belirtilerek diğer raporlarda olduğu üzere coğrafi çekincenin kaldırılması önerisi tekrarlanmıştır. Geri Kabul Anlaşması müzakerelerinde herhangi bir yeni gelişmenin olmadığı vurgulanarak Türkiye'nin AB vize listeleriyle uyum sağlaması, havalimanında transit vize uygulamasını ve sınırda vize verilmesi uygulamasını kaldırması gerektiği belirtilmiştir.

2008 yılında yayımlanan *İlerleme Raporu'nda*;²⁷³ göç alanında bir miktar ilerleme olduğundan bahsedilerek Türkiye'nin 6 sınır geçiş noktasında modernizasyonu sağladığı, 5

---

²⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel, 09.11.2005, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2006 İlerleme Raporu*, Brüksel, 08.11.2006, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*, Brüksel, 06.11.2007, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2008 İlerleme Raporu*, Brüksel, 05.11.2008, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, (e.t. 15.03.2018).

geçiş noktasında ise modernizasyon çalışmalarına başlayacağı belirtilmiştir. Türkiye'ye yönelik iltica taleplerinin artması sonucu Türkiye'nin İltica Yasası'nı gözden geçirmesi ve yeni bir iltica birimi kurmak için çalışmalara başlaması gerektiği vurgulanmıştır.

*2009 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda;*²⁷⁴ Türkiye'nin düzensiz göç konusunda çok önemli bir transit ve hedef ülke olmaya devam ettiği vurgulanmakla birlikte Aralık 2006'dan beri durdurulan Geri Kabul Anlaşması müzakerelerinin tekrar başlatılmasının ve tamamlanmasının AB için öncelikli olduğu savunulmuştur. Türkiye'nin coğrafi çekinceyi hala kaldırmadığına değinilen Rapor'da Türkiye'ye gerçekleşen yasadışı göç akımı göz önüne alındığında komşu ülkelerle işbirliğinin oldukça önemli olduğu belirtilmiştir.

*2010 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda;*²⁷⁵ genel anlamda düzensiz göçün önlenmesi faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin düzensiz göçü önlemek adına yaptığı düzenlemelerden bahsedilen Rapor'da göçmen kaçakçılığına karşı cezaların arttırılması, Şubat 2010'da Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu'nun kurulması ve Mart 2010'da İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan düzensiz göçle mücadeleye ilişkin genelge ön plandadır. Tüm bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin bu konuda temel uluslararası standartlara ve AB standartlarına uyumda erken bir aşamada olduğunun belirtildiği Rapor'da göç ve iltica alanında yapılan düzenlemelerin ilgili kurumların etkili bir şekilde görevlerini yerine getirmeleri için gerekli kaynakların sağlanmasının ve bu kurumların vasıflarının iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

*2011 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda;*²⁷⁶ Türkiye ve AB arasında bir Geri Kabul Anlaşması gerçekleştirilmesine yönelik müzakerelerin tamamlandığı fakat Anlaşma'nın henüz imzalanmadığından bahsedilerek Anlaşma'nın hızlı bir şekilde akdedilmesi ve yürürlüğe girdikten sonra da etkili bir şekilde uygulanmasının büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Türkiye'de iltica ve göç alanında ulusal bir mevzuatın bulunmadığı

---

²⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Toplulukları Komisyonu, *2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu*, Brüksel, 14.10.2009, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 09.10.2011, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 12.10.2011, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

belirtilerek henüz yasalaşmayan YUKK'un yasalaştıktan sonra Türkiye'de etkin bir iltica ve göç sistemi oluşturacağı belirtilmiştir.

*2012 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda;*²⁷⁷ YUKK'un önemine bir kere daha vurgu yapılarak söz konusu Kanun'un kabul edilmesinin Türkiye'deki göçmen ve mültecilerin haklarının AB standartları ile uyum sağlaması açısından kilit bir nitelikte olduğu belirtilmiştir. Sınırların geçirgenliği bu Rapor'da da eleştirilen Türkiye'nin hem komşu ülkelerle hem de kaynak ve transit ülkelerle sınır yönetimi açısından işbirliğini geliştirmesi tavsiye edilmiştir. Ayrıca düzensiz göçü engellemek adına kapasitesini geliştirmesi gerektiği belirtilerek 2009'da başlatılan vize muafiyetlerine rağmen Türkiye'nin sınır denetimlerine dair ilave tedbirler almaması eleştirilmiştir. Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması'nın 21 Haziran 2012'de parafe edilmesi ile başlayan sürecin tamama erdirilmesi ve Anlaşma'nın etkin bir şekilde uygulanması bu Rapor'da da önemsenen başlıca konular arasında yer almıştır. Yine benzer bir şekilde Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince bu Rapor'da da bahsedilmiştir.

*2013 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda;*²⁷⁸ YUKK'un kabul edilmesi ile Türkiye'nin iltica ve göç politikalarını AB standartlarına uygun hale getirmeyi amaçlayan hukuki ve kurumsal bir çerçeve oluşturması memnuniyet verici olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün bu Kanun'a dayanarak kurulması Türkiye'nin artık güvenlik odaklı göç politikası izlemekten uzaklaştığı yorumlarına sebep olmuştur. Fakat bununla çelişen bir şekilde güvenlik odaklı göç politikası izlediği savunulan Türkiye'nin katı olmayan vize prosedürleri sebebiyle pek çok düzensiz göçmeni kabul etmesi eleştirilmiştir. Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması'nın hala imzalanmadığından bahsedilen Rapor'da Anlaşma'nın hızlı bir şekilde akdedilip uygulanmasının büyük önem taşıdığına vurgu yapılmıştır. Sonuç kısmında ise kısaca Suriye'deki durumun hala kritik olduğu bir ortamda dahi Türkiye'nin iyi düzeyde bir ilerleme kaydettiği ve Suriyeli sığınmacı akını ile mücadelede önemli çabalar saf ettiğinden bahsedilmiştir.

*2014 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda;*²⁷⁹ Diğer raporlarda da olduğu gibi Türkiye'nin düzensiz göçlerde kullanılan önemli bir transit ve hedef ülke olmaya devam ettiği

---

²⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu*, 10.10.2012, https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 16.10.2013, https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 08.10.2014, https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

vurgulanmakla birlikte ilk defa bu Rapor'da Türkiye'nin düzenli göç konusunda hedef ülke haline geldiği belirtilmiştir. Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı'nı doğrultusunda hazırlanan Sınır Güvenliği Kanunu Tasarısı'nı henüz kabul etmemesinden yola çıkarak kanun kabul edilinceye kadar sınır güvenliğine yönelik alınması gereken önlemler ayrıntılı bir şekilde sıralanmıştır. Sonuç kısmında ise Türkiye'nin "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" alanında zorlayıcı bir ortamda iyi düzeyde ilerleme kaydettiğinden bahsedilerek, bu ağır yüke rağmen göç ve iltica alanında önemli adımlar attığı vurgulanmıştır. Ayrıca Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması ve yürürlüğe girmesi ile paralel Vize Serbestisi Diyaloğu'nun başlatılması memnuniyet verici olarak ifade edilmiştir.

*2015 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda,*²⁸⁰ Türkiye'nin giderek artan düzensiz göçmen akını karşısında diğer devletlere nazaran emsalsiz bir insani yardım ve destekle hareket ettiğinden bahsedilmiştir. Ekim 2015'te gerçekleştirilen AB- Türkiye Ortak Eylem Planı memnuniyetle karşılanmakla beraber Türkiye'nin 2016 yılında özellikle YUKK'un etkin bir şekilde uygulanması için eksiklerini tamamlaması ve geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin işgücü piyasasına erişimleri için hazırlanan mevzuatın kabul edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Türkiye'nin "yabancı terörist savaşçılar"ın kavşak noktası ve kaynak ülkesi haline geldiği ve Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya göç eden düzensiz göçmenler için de transit ülke olma konumunu devam ettirdiği belirtilmiştir. Daha önceki raporlarda da önemli üstünde durulan sınır güvenliğinin güçlendirilmesi meselesi tekrar vurgulanmakla beraber Türkiye'nin Ege sahillerinden düzensiz geçişleri önlemek adına daha yoğun çaba sarf etmesi gerektiği söylenmiştir.

*2016 yılında yayımlanan İlerleme Raporu'nda,*²⁸¹ Türkiye'den AB üye devletlerine yönelik düzensiz göçün sona erdirilmesi ve Türkiye'nin göç konusunda AB standartlarına uyumunun gerçekleştirilmesi amacıyla AB- Türkiye Ortak Eylem Planı ve Mutabakatı'ndan sonra göç konusunda işbirliğinin arttığı savunulmuştur. Denizlerde yaşanan göçmen facialarının ve Yunanistan'a varmak amacıyla ülkeden ayrılan düzensiz göçmenlerinsayılarının azaltılması için önemli adımlar atan Türkiye'nin, Vize Serbestisi Yol Haritası kriterlerini karşılamaya yönelik olarak çalışmalarını hızlandırdığından bahsedilmiştir. Bunların yanı sıra 2017 yılında Türkiye'nin:

²⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 10.11.2015, https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

²⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2016 İlerleme Raporu*, Brüksel, 09.11.2016, https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

- AB- Türkiye Mutabakatı'nı uygulamaya devam etmesi,
- AB - Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nı tüm hükümleriyle uygulaması,
- Kişisel verilerin korunması ile ilgili Avrupa standartlarına uyum sağlaması,
- Terörle mücadele mevzuat ve uygulamasını AB standartlarına göre düzenlemesi ile ilgili beklentiler sıralanmıştır.

Nisan 2016'dan Eylül 2017'ye kadar geçen sürede Türkiye ve AB arasında 18 Mart 2016'da gerçekleştirilen Mutabakat sonrası süreç değerlendirilmiştir. *Eylül 2017'de yayımlanan 7. ve son Rapor'da*;²⁸² AB ve Türkiye arasında geliştirilen koordinasyon ve işbirliği süreçleri, düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye geri dönüşleri ile ilgili sayısal verilerin yanında konuyla ilgili yapılan yasal ve operasyonel düzenlemeler, AB'nin Türkiye ve Yunanistan'a yönelik mali desteği ile ilgili bilgiler ve Suriye'deki insani durum ele alınmıştır. 18 Mart Mutabakatı'ndan sonra Türkiye ve AB'nin Doğu Akdeniz'deki düzensiz göç sorununun çözümünde etkin bir rol oynamaya devam ettikleri vurgulanmıştır. AB'ye yönelik düzensiz göçlerin oldukça azalmasının yanında Akdeniz'de yaşanan mülteci ölümlerinin de buna paralel bir şekilde azalmış olması da 18 Mart Mutabakatı'nın olumlu sonuçları arasında gösterilmiştir.

*17 Nisan 2018'de yayımlanan son Türkiye Raporu*²⁸³'nda ise Türkiye'nin göç ve iltica alanında iyi bir ilerleme kaydettiği, Mart 2016 Mutabakatı'na bağlı kaldığı ve Doğu Akdeniz güzergahı boyunca düzensiz göç akışlarını etkin bir şekilde yönettiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin Şubat ayı başında Vize Serbestisi Yol Haritası'nın uygulanmasına yönelik olarak Komisyon'a sunduğu çalışma raporunun da değerlendirildiği belirtilmiştir. 1 Ekim 2017'de yürürlüğe girmesine rağmen Türkiye'nin, AB- Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın üçüncü devlet vatandaşları ile ilgili hükmünü henüz uygulamaması ve vize serbestisi söz konusu olduğunda süreci devam ettireceği yönündeki tutumu eleştirilmiştir.

Önümüzdeki yıl Türkiye'nin özellikle; 18 Mart 2016 Mutabakatı'nı uygulamaya devam etmesi, AB- Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın bütün hükümlerini tüm AB üye devletlerine yönelik uygulaması, daha yüksek güvenlik standartlarına sahip Türk vize etiketlerini uygulamaya koyması, sınır kontrollerinde uzman personelleri görevlendirmesi ve sınır geçiş noktalarına risk analizi birimleri kurması önerilmiştir.

²⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *Seventh Report on the Progress Made in the Implementation of the EU- Turkey Statement*, COM (2017) 470 final, Brussels, 06.09.2017.

²⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz.; European Commission, *Turkey 2018 Report*, SWD (2018) 153 final, Strasbourg, 17.04.2018.

İlerleme Raporları genel itibariyle incelendiğinde AB'nin başlangıçta müktesebat uyumu ve Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanarak koyduğu coğrafi çekincenin kaldırılması konusu üzerinde durduğu görülmektedir. Fakat özellikle kendi üye devletlerine yönelik düzensiz göç baskısının artış gösterdiği Arap Baharı sonrası süreçte AB daha çok işbirliği içinde olduğu ve düzensiz göçmenlerin geçiş güzergahı olan devletler ile geri kabul müzakerelerinin hızlandırılması ve bu devletlerin sınır kontrollerini sıkılaştırarak AB sınır yönetimi ile uyumlu hale getirilmesine odaklanmıştır. Müktesebat uyumu ve coğrafi çekincenin kaldırılması konusu yine elzem görülmele beraber AB'nin bu konulara yönelik söylemleri başlangıçta yayımlanan raporlarda olduğu gibi öneri mahiyetinde değil daha çok durum değerlendirmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Burada AB'nin önceliklerinin değişmesi ana sebep olmakla beraber Türkiye'nin coğrafi çekinceyi kaldırarak geçici koruma altındaki Suriyelilere mülteci statüsü vermesi AB'nin "daha az mülteci" politikasını zora sokacağı ihtimalini de akıllara getirmektedir.²⁸⁴

Geri kabul anlaşmalarının AB için oldukça elzem olduğu bu konjunktürde bölgeye geçişlerde sıkça kullanılan geçiş güzergahlarından biri olan ve dünya üzerinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye, üyelik müzakerelerinin durağanlaşmaya başladığı bir dönemde önemli bir aktör konumuna gelmiş ve sürece dahil edilmiştir.

3. Arap Baharı Sonrası Dönemde Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi

Sınır aşan yapısı itibariyle tek bir devletin kendi başına çözüm getiremeyeceği bir sorun alanı olarak görülen uluslararası göç hareketleri –özellikle düzensiz göç- devletler arası işbirliğini kaçınılmaz kılmış, önemli göç güzergahlarından biri olan Türkiye de AB ile bu alanda bir işbirliği süreci içine girmiştir. Fakat özellikle Arap Baharı sonrası tarihlerinin en büyük göç dalgası ile karşılaşan AB ve Türkiye özelinde incelenen krizler sadece göç yönetimini değil iki aktör arasındaki diğer ilişkileri de doğrudan etkilemiştir.

AB'nin düzensiz göç ile mücadelede etkin bir araç olarak kullandığı Geri Kabul Anlaşmaları genel tanımı itibariyle "*Düzensiz durumdaki yabancıların anavatanlarına veya*

---

²⁸⁴ Murat Erdoğan, "İlkeler – Çıkarlar İkileminde Türkiye – AB Mülteci Uzlaşısı", *Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye – AB İşbirliği*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, Ekim 2016, s. 16.

onları geri göndermek isteyen devlete ulaşmak için üzerinden geçtikleri Devlete geri gönderilmeleri için Devletlerin izlemeleri gereken usulleri öngören anlaşmalardır”.²⁸⁵

Avrupa’daki tarihi 19. yüzyıla kadar dayanan geri kabul anlaşmaları, 3 ayrı dönemde analiz edilmektedir:²⁸⁶

- *Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları* olarak nitelendirilen 1950’li ve 1960’lı yılları kapsayan dönemde Avrupa devletleri, düzensiz göç ile mücadele edebilmek amacıyla Topluluk iç pazarı tamamlanana kadar kendi aralarında geri kabul anlaşmaları yapmışlardır.
- *İkinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları* olarak adlandırılan dönemde Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte Orta ve Doğu Avrupa’dan gelen yoğun düzensiz göç akımı sebebiyle Avrupa devletleri ikili geri kabul anlaşmaları yapmışlardır. Genel olarak iki kısımdan oluşan bu anlaşmalarda ilk kısım, devletlerin kendi vatandaşlarını geri kabul etmesi ile ilgili hükümleri içerirken; ikinci kısım üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulü ile ilgili hükümleri içermiştir. Yürütme süreci diğer döneme göre daha başarılı sayılan bu anlaşmaların başarılı olmasında Avrupa devletlerinin geri kabul anlaşması imzaladığı devletlerle vize uygulamalarını kaldırması ve bu devletlere üyelik vaat etmesi etkili olmuştur.
- 2000’li yılların başında başlayan ve *Üçüncü Nesil Geri Kabul Anlaşmaları* olarak adlandırılan dönemde ise farklı bir yapıya dönüştürülen geri kabul anlaşmaları, üye devletler tarafından değil doğrudan AB tarafından yapılmaya başlamıştır. Ayrıca düzensiz göçmenlerin çoğu zaman hangi devletin vatandaşı olduğunun tespit edilmemesi ve dolayısıyla kaynak ülkelere gönderimlerinin gerçekleştirilememesi üzerine kimlikleri tespit edilemeyen fakat geçiş güzergahları tespit edilen düzensiz göçmenlerin transit ülkelere gönderilmesi çözümü ortaya atılmış bu da transit ülkelerle geri kabul sürecini başlatmıştır.

Bu bağlamda AB’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 79(3). Maddesi’ni²⁸⁷ yasal dayanak olarak kabul eden AB, 1990’ların ortalarından itibaren ortak bir geri gönderme prosedürü belirlemiş ve şu devletlerle geri kabul anlaşmaları imzalamıştır:²⁸⁸

²⁸⁵ Uluslararası Göç Örgütü, *op.cit.*, s. 21.

²⁸⁶ Bkz.; Melike Akkaraca Köse, *Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum*, Derin Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 8 – 10; Kerem Batır, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, 2017, ss. 588 – 594.

²⁸⁷ Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın 79 (3). Madde’si şu şekildedir: “Birlik, üye devletlerden birinin topraklarına girme, bu topraklarda bulunma veya ikamet etme koşullarını karşılamayan veya artık

- 1 Mart 2004'te Hong Kong,
- 1 Haziran 2004'te Makao,
- 1 Mayıs 2005'te Sri Lanka,
- 1 Mayıs 2006'da Arnavutluk,
- 1 Haziran 2007'de Rusya Federasyonu,
- 1 Ocak 2008'de Ukrayna, Makedonya, Bosna- Hersek, Karadağ, Sırbistan ve Moldova,
- 1 Aralık 2010'da Pakistan,
- 1 Mart 2011'de Gürcistan,
- 1 Ocak 2014'te Ermenistan,
- 1 Eylül 2014'te Azerbaycan,
- 1 Ekim 2014'te Türkiye,
- 1 Aralık 2014'te Yeşil Burun Adaları.

AB, göçe yönelik küresel yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü geri kabul anlaşmaları sayesinde güvenlik meselesi olarak gösterdiği düzensiz göç ile mücadeleyi kendi sınırları dışında vermeyi amaçlamıştır.²⁸⁹ Bu bağlamda AB'nin güvenlik odaklı komşuluk politikasının²⁹⁰ en önemli mekanizmalarından biri olan geri kabul anlaşmaları insan hakları ihlalleri açısından da riskler barındırmaktadır. Bu riskler Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 2010'da yayımladığı *Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu*'nda şu yönleriyle ele alınmıştır:²⁹¹

- Üçüncü devlet vatandaşlarının kendi kaynak ülkeleri olmayan bir ülkeye gönderilmeleri sonucu sosyal hakları bakımından sürdürülemez bir durumla karşılaşabilirler. Ayrıca bu kişiler gönderildikleri ülkede sığınma başvurusu yapma imkanı bulamadan kendi kaynak ülkelerine geri gönderilebilirler.

---

karşılama hale gelen üçüncü ülke uyruklarının, uyruğu oldukları veya geldikleri ülke tarafından geri kabul edilmeleri için üçüncü ülkelerle anlaşmalar akdedebilir."

²⁸⁸ European Commission, *Return and Readmission*, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en, (e.t. 25.04.2018).

²⁸⁹ Bkz: Elmas, *op.cit.*, s. 235.

²⁹⁰ Yusuf Furkan Şen, Gözde Özkorul, "Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Temmuz – Aralık 2016, s. 101.

²⁹¹ Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, "Geri Kabul Düzenlemeleri: Düzensiz Göçmenlerin Geri Gönderilmesine Yönelik Bir Mekanizma", *Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu*, Doc. 12168, 16 Mart 2010, ss. 27-33.

- Devletler, belirli nedenlerle kendi topraklarında bulunmasını istemedikleri ve sınır dışı etmek istedikleri kişileri transit ülkelerle yaptıkları geri kabul anlaşmaları hükümlerine dayanarak bu ülkelere gönderebilirler.
- Geri Kabul Anlaşması yoluyla bir iadenin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, geri gönderilen kişinin yararlanabileceği veya yararlanması gereken tüm hukuki telafi yollarına erişimini engelleyebilir.
- Düzensiz göçmenlerin artış gösterdiği kimi devletler bu artışı önlemek amacıyla geri kabul anlaşması yaptıkları devletin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni uygulama ve insan haklarına saygı gösterme gibi özelliklerine bakmaksızın kişileri bu devlete geri gönderebilir.

Bu risklere rağmen sınırlarına yönelik olası düzensiz göç hareketlerine karşı göç güzergahlarındaki devletlerle “karşılıklılık” esasına dayalı olarak geri kabul anlaşmaları yapan AB için üçüncü devletlerle işbirliği sağlamak oldukça önemlidir. Fakat geri kabul anlaşmaları AB gibi göçmenlerin hedefi olan bölgeler açısından fayda sağlasa da menşe ve transit ülkelere potansiyel olarak maliyet yükü getirebilmektedir.²⁹² Üçüncü devletler açısından riskli görülen geri kabul anlaşmalarının imzalanması ve maddelerinin gereğince yerine getirilmesi karşılığında AB bu devletlere vize serbestisi başta olmak üzere çeşitli vize kolaylıkları vaat etmektedir. Vize kolaylıklarının içeriğini ve yol haritasını her devlete özel olarak hazırlayan AB; bazı devletlerin vatandaşları için Schengen vize başvurularında kolaylık, başvuru ücretlerinde indirim ve çoklu giriş hakkı gibi ayrıcalıklar sunarken, bazı devletlerin vatandaşları için vizeleri kısa süreli olarak tamamen kaldırabilmektedir.²⁹³

Geri kabul anlaşmalarının üçüncü devletler açısından kabul edilebilirliğini arttıran temel unsur olan vize serbestisinin sağlanması; düzensiz göç ile mücadele, seyahat belgelerinin güvenliği, göç ve sınır yönetimi, kamu güvenliği, kamu düzeni, dış ilişkiler ve temel hakları içeren yol haritasındaki reformların söz konusu devlet tarafından gerçekleştirilmesine bağlıdır.²⁹⁴ Bu bağlamda geri kabul anlaşmalarını ve vize diyalogunu eş zamanlı olarak yürüten AB için önemli bir aktör konumunda olan Türkiye, bölgeye geçişlerde sıkça kullanılan göç güzergahlarından biri olması sebebiyle bu sürece dahil edilmiştir.

²⁹² Mehmet Uğur Ekinci, “Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu”, *SETA Yayınları*, İstanbul, 2016, s. 12.

²⁹³ *Ibid.*, ss. 12-13.

²⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Kamuran Reçber, “Geri Kabul Anlaşması'nın İçeriği ve Yaratabileceği Sonuçlar”, *Prof. Dr. Mehmet Genç'e Armağan*, (Ed: Kamuran Reçber, Barış Özdal, Zeynep Özgenç), Dora Yayıncılık, Bursa, 2016, s. 75; *Ibid.*, s. 13.

AB'nin düzensiz göçü önlemek amacıyla kullandığı geri kabul anlaşmalarının tarihi Türkiye'de 2000'li yılların başlarına dayansa da, bu anlaşmalar AB'de olduğu gibi Türkiye'de de düzensiz göçü önlemek amacıyla yapılmaktadır.²⁹⁵ Türkiye'nin AB ile yapılan geri kabul anlaşmasında yine düzensiz göç ile mücadele ana hedef olmakla beraber, vizesiz Avrupa fikri ve AB ile üyelik müzakerelerinin canlandırılması da anlaşmanın imzalanmasında etkili olmuştur. Türkiye, AB dışında şu devletlerle geri kabul anlaşmaları imzalamıştır:²⁹⁶

- 2001'de Yunanistan ve Suriye,
- 2003'te Kırgızistan,
- 2004'te Romanya,
- 2005'te Ukrayna,
- 2010'da Pakistan,
- 2011'de Rusya Federasyonu, Nijerya ve Yemen,
- 2012'de Moldova ve Bosna Hersek,
- 2013'te Belarus.

AB ve Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması görüşmeleri 2005'de başlasa da çekincelerine rağmen Türkiye ilgili anlaşmayı imzalamayı ancak vize kolaylığı önerileri söz konusu olduğunda kabul etmiştir. Bu bağlamda 16 Aralık 2013'te Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması ile birlikte vize serbestliği için diyalog süreci de buna paralel bir şekilde başlatılmıştır. 1 Ekim 2014'te resmen yürürlüğe giren Geri Kabul Anlaşması'nın yalnızca Türk vatandaşlarını, vatansızları ve Türkiye ile ikili geri kabul anlaşmaları bulunan üçüncü devletlerin vatandaşlarını kapsamayı; diğer üçüncü devlet vatandaşlarının geri kabulüne ise 1 Ekim 2017 itibarıyla başlanması öngörülmüştür. Fakat Türkiye'nin yol haritasındaki şartları hızlıca yerine getirmeye başlaması ve AB'nin artan düzensiz göç akımına karşı geri kabulleri bir an önce gerçekleştirme gereksinimi bu tarihin 1 Haziran 2016'ya çekilmesine sebep olmuştur.

Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanmasından sonra artan düzensiz göç baskısına yönelik olarak AB ve Türkiye arasında 29 Kasım 2015'te *Birinci Türkiye – AB Zirvesi* gerçekleştirilmiştir. Zirve sonrası ortaya çıkan AB - Türkiye Ortak Eylem Planı'nda:²⁹⁷

²⁹⁵ Resmi Gazete, Sayı: 28974, 16 Nisan 2014.

²⁹⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'de Düzensiz Göç", http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa, (e.t. 01.04.2018).

²⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.; T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, "Türkiye- AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi", 29 Kasım 2015,

- “AB ve Türkiye sınır güvenliklerinin sağlanması, düzensiz göçün engellenmesi, terörle mücadele edilmesi, dış politika ve güvenlik alanında düzenli görüş alışverişlerinin yapılarak işbirliğinin güçlendirilmesi,
- Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması'nın Haziran 2016'da tam olarak uygulanması ve buna müteakip vize serbestliğinin Ekim 2016'ya kadar gerçekleştirilmesi,
- AB'nin Türkiye'ye başlangıç olarak 3 milyar Euro ek yardım yapması,
- Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin üst düzey diyaloglar ile canlandırılması,
- Gümrük Birliği'nin güncellenmesi,
- Ekonomi ve enerji alanında işbirliğinin sağlanması gibi konularda kararlar alınarak AB ve Türkiye'nin ortak geleceklerinin inşası için sonuç odaklı hareket etmeleri gerektiğine vurgu yapılmıştır.”

Ortak Eylem Planı sonrası Türkiye, Geri Gönderme Merkezleri'nin sayılarının artırılması, deniz yoluyla gerçekleşen düzensiz göçlerin azaltılması için Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın kapasitesinin artırılması, Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanması için gerekli olan uygulama protokollerinin hazırlanması, biyometrik kimlik kartına geçiş için işlemlerin hızlandırılması ve Suriyelilerin iş piyasasına kazandırılması gibi konularda gerekli olan çalışmaları hızlandırmıştır.²⁹⁸ Ayrıca iki aktör arasında başlatılan bu işbirliği, AB'nin düzensiz göç anlamında rahatlaması; Türkiye'nin ise göç ve sınır yönetimini modernleşirmesi ve vize serbestisine yönelik önemli aşamalar kaydetmesi ile sonuçlanmıştır.

29 Kasım 2015'de ilan edilen AB – Türkiye Ortak Eylem Planı genel itibariyle incelendiğinde iki aktör arasındaki ilişkinin ortak sorun olarak görülen “düzensiz göç” olgusu üzerinde ilerlediği söylenebilir. 7 Mart 2016'da gerçekleştirilen *İkinci Türkiye- AB Zirvesi*'nde de benzer şekilde Ege Denizi'ndeki düzensiz göçlere yönelik derinleşen Türkiye – AB işbirliği ve Türkiye'nin düzensiz göçlere yönelik şu önerileri görüşülmüştür:²⁹⁹

- 1) Ege Denizi'nde gerçekleşen ölümlerin engellenmesi,
- 2) İnsan kaçakçılığının önüne geçilmesi,

https://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf, (e.t. 18.03.2018).

²⁹⁸ T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, “Reform Eylem Grubu Üçüncü Toplantısı Basın Bildirisi”, 12.12.2015, <https://www.ab.gov.tr/50136.html>, (e.t. 18.03.2018).

²⁹⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye – AB İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (e.t. 18.03.2018).

3) *Yasadışı göçün yeniden yerleştirme programları yoluyla “yasal göç” haline getirilmesi.*

Türkiye ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması yürürlüğe girinceye kadar artan düzensiz göç baskısına yönelik çözüm arayışına giren AB üyesi devletler, kendi aralarında bir uzlaşmaya varamadıkları için çözümü yine üçüncü devletlerle işbirliğinde aramışlardır.³⁰⁰ Aynı zamanda bu kriz ortamında Türkiye'nin gerekli çalışmaları hızlandırmasını olumlu bulan AB, Türkiye ile başlatılan geri kabul sürecini hızlandırmak adına yeni girişimlerde bulunmuştur. Bu bağlamda 18 Mart 2016'da Brüksel'de gerçekleştirilen *Üçüncü Türkiye – AB Zirvesi*'nde “*Türkiye – AB Mutabakatı*” ortaya çıkmıştır. Mutabakat metninde genel itibariyle şu konular ele alınmıştır:³⁰¹

- *“20 Mart 2016'dan itibaren Türkiye'den Yunan Adaları'na geçen tüm yeni düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iade edilmesi,*
- *Yunan Adaları'ndan Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için Türkiye'den kayıtlı bir Suriyelinin AB'ye yerleştirilmesi (1'e 1 Formülü),*
- *Türkiye'nin, AB'ye düzensiz geçişleri önlemek adına her türlü tedbiri alması ve gerekli gördüğü komşularla işbirliği kurması,*
- *Türkiye ve AB arasında düzensiz göç geçişleri sona erdiğinde veya büyük ölçüde azaldığında “Gönüllü İnsani Kabul Planı”nın devreye girmesi ve AB üye devletlerinin bu plana gönüllü bir şekilde katılması,*
- *AB'nin tüm beklentilerinin karşılanması şartına bağlı olarak Türkiye'nin vize serbestisi için gerekli tüm kriterleri karşılamak için çalışması,*
- *3 milyar Euroluk kaynağa ek olarak 2018 yılı sonuna kadar 3 milyar Euroluk ek kaynak sağlanması,*
- *Türkiye ve AB arasındaki Gümrük Birliği'nin güncellenmesi çalışmalarının devam ettirilmesi,*
- *Üyelik müzakerelerinin canlandırılması,*
- *Türkiye sınırına yakın belirli alanlarda Suriye'deki insani durumun iyileştirilmesine yönelik olarak Türkiye ile her türlü ortak çabanın gösterilmesi.”*

³⁰⁰ Bkz.; Ekinci, *op.cit.*, s. 20.

³⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, (e.t. 18.03.2018).

18 Mart'ta gerçekleştirilen Türkiye – AB Zirvesi'nden önce bir araya gelen AB üye devletleri, düzensiz göç meselesinde öncelikle üzerinde durulması gereken konuların dış sınır güvenliğinin güçlendirilmesi ve bu sayede Schengen alanının yeniden tesis edilmesi olduğunu yinelemişlerdir.³⁰² AB üye devletlerinin de yinelediği gibi Mutabakat metninde genel anlamda AB üye devletlerinin sınır güvenliklerini gözetin ve yapılan düzensiz geçişleri düzenli hale dönüştürmeyi amaçlayan kararlar alınmıştır. Mutabakat'tan sonra Türkiye, bahsi geçen konularda yükümlülüklerini yerine getirirse de Konsey ve Parlamento, Komisyon'un 4 Mayıs 2016'da yayımladığı raporunda açıkladığı vizelerin kaldırılması yönündeki tavsiye kararı ile ilgili somut adımlar atmamıştır.³⁰³

3.1. Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Ana Hatları ³⁰⁴

Geri Kabul Anlaşması, mütakabiliyet ilkesi çerçevesinde Türkiye'de veya AB üyesi devletlerde ülkeye giriş, ülkede bulunma veya ülkede ikamet etme koşullarını sağlamayan veya sağlayamaz duruma gelen kişilerin anlaşmada belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili devlete geri gönderilmesini içermektedir.

Resmi adı "*Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma*" olan ve kamuoyunda Geri Kabul Anlaşması olarak ifade edilen Anlaşma; 8 bölüm ve 25 maddeden oluşmaktadır. İlk Bölüm'de Türkiye'nin kendi vatandaşlarını ve üçüncü devlet vatandaşları ile vatansız kişileri kabulüne yönelik hükümler yer alırken, İkinci Bölüm'de AB'nin kendi vatandaşlarını ve üçüncü devlet vatandaşları ile vatansız kişileri kabulüne yönelik hükümler sıralanmıştır. Diğer bölümlerde kısaca geri kabul usulü, transit geçiş işlemleri, masraflar, verilerin korunması, yürürlüğe giriş ve son olarak da nihai hükümler yer almaktadır.

İki aktörün de göç akınlarını "*ortak sorumluluk*", "*dayanışma*" ve "*eşit ortaklık*" ilkelerine dayanarak yürütecekleri konusunda mutabık oldukları *Geri Kabul Anlaşması* kısaca:

³⁰² İktisadi Kalkınma Vakfı, "18 Mart Türkiye – AB Zirve Sonuçları Hakkında İKV Değerlendirmesi", http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=1331, (e.t. 18.03.2018).

³⁰³ Bkz.; Ekinci, *op.cit.*, s.20.

³⁰⁴ İlgili başlık atkında yapılan mevzuat alıntıları için bkz.; T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, "Türkiye- AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları", https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, (e.t. 18.03.2018).

- *“Yasadışı yollarla AB üye devletlerine giden veya burada buldukları sırada yasadışı duruma düşen (vize süresini geçiren) Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden Anlaşma’ya taraf diğer ülke veya ülke grubuna geçiş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının Anlaşma’da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde Türkiye’ye geri alınmasını,*
- *Yasadışı yollarla AB üyesi devletler üzerinden ülkemize gelen veya Türkiye’de buldukları sırada yasadışı duruma düşen AB üyesi devletler ve ‘üçüncü ülke vatandaşlarının’ Anlaşma’da belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili AB üyesi devlete iade edilmesini”* düzenlemektedir.

Geri Kabul Anlaşması ile birlikte yürütülen “Vize Muafiyeti Yol Haritası”nda ise AB:

- *“Seyahat Belgeleri’nin güvenliği, pasaportların AB standartlarına uygun hale getirilmesi ve bu tür belgelerin güvenliğinin temin edilmesini,*
- *Göç yönetimi konusunda sınırlarda yeterli kontrolün yapılmasını, uluslararası koruma ve yabancılarla ilgili işlemlerin AB müktesebatına uyumlu olmasını,*
- *Kamu düzeni ve güvenliği konusunda terör, insan ticareti, örgütlü suçlar ve siber suçlara ilişkin yine AB müktesebatına uyum sağlanmasını,*
- *Temel haklar konusunda, vatandaşlar arasında ayırım yapılmaması, herkesin serbest seyahat imkânlarından yararlanmasının yanı sıra mülteciler ve vatansızların kimlik belgelerine erişiminin sağlanmasını da beklemektedir.”*

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Yol Haritası’nda Geri Kabul Anlaşması ve vize muafiyeti konusunda doğrudan ilişkisi bulunmayan değerlendirme ve taleplere karşılık Türkiye kendi çekincelerinin yer aldığı bir “Meşruhatlı Yol Haritası” oluşturmayı gerekli bulmuştur. Bu görüşe göre Türkiye:

- *1951 Cenevre Konvansiyonu’na koyduğu coğrafi çekinceyi ancak AB’ye tam üyeliği söz konusu olduğunda değerlendirebileceğini,*
- *Bazı üçüncü ülkelere transit vizeyi içeren AB’nin vize politikasını yine AB’ye üye olduğunda üstlenebileceğini,*
- *Yol Haritası’nda sayılan bazı uluslararası anlaşma, sözleşme ve protokollerden sadece vize muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşması’nın düzgün işlemeyle doğrudan ilgisi bulunanlara taraf olabileceğini eklemiştir.*

3.2. Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Sürecinin İki Aktör Arasındaki İlişkilere Etkisi

Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti süreci başlangıçta AB açısından topraklarına yönelen düzensiz göçleri azaltması; Türkiye açısından ise sınır ve göç yönetimi modernizasyonu konularında itici güç olmasının yanı sıra Gümrük Birliği ve üyelik müzakereleri sürecini canlandırması sebebiyle memnuniyetle karşılanırsa da süreç ilerledikçe bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır.

AB'nin düzensiz göç ile mücadelede etkin bir araç olarak kullandığı Geri Kabul Anlaşması ve AB - Türkiye Ortak Eylem Planı'nda görüldüğü üzere AB, düzensiz göçü Türkiye topraklarında engellemeye çalışarak göç kontrolünü dışsallaştırmış ve Türkiye'yi tampon bölge olarak görmüştür.³⁰⁵ Bu fikirden hareketle AB'nin Geri Kabul Anlaşması'nda vurguladığı “karşılıklılık” esasını da gerçekçi görülmemektedir. Çünkü AB devletlerinin zaten hâlihazırda Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti Yol Haritası gibi araçlara ihtiyaç duymadan Türk vatandaşlarına yönelik vize uygulamalarını, iki aktör arasındaki ortaklık mevzuatı gereği kaldırmaları gerekmektedir.³⁰⁶

Ortak Eylem Planı sonrası gündeme gelen 18 Mart 2016 tarihli AB - Türkiye Mutabakatı ise kamuoyunda daha ciddi tartışmaları beraberinde getirmiştir. Mutabakatın kapsamının Yunanistan'a Türkiye üzerinden geçen Suriye vatandaşlarını kapsıyor olması Geri Kabul Anlaşması'nda kabul edilen sığınma başvurusu yapmış ya da sığınma başvurusuna ilişkin değerlendirme süreci devam eden kişilerin de söz konusu hükümlerle geri gönderilebileceği riskini doğurmuştur.³⁰⁷ Mutabakat kapsamında ayrıca kişilerin geri gönderilmelerinde de sıkıntılar yaşanmıştır. Yunanistan'a sığınma başvurusunda bulunan düzensiz göçmen sayısının fazla olması, başvuru inceleme süresinin de uzamasına sebep olmuştur. Hâlihazırda Mart 2018 verilerine göre 1-1 Formülü kapsamında Türkiye'den çıkış yapan Suriyelilerin sayısı 12.702; üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilen Suriyeli sayısı ise

³⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; “Prof. Dr. Kamuran Reçber’le Son Dönem AB – Türkiye İlişkilerini ve Geleceğini Konuştuk”, *EuroPolitika*, 16. 11. 2016.; Elmas, *op.cit.*, s. 282.

³⁰⁶ Reçber, “Geri Kabul Anlaşması’nın İçeriği ve Yaratabileceği Sonuçlar”, s. 76.

³⁰⁷ Elmas, *op.cit.*, s. 288.

13.744'tür.³⁰⁸ 4 Nisan 2016 itibariyle de Türkiye'ye gönderilen düzensiz göçmenlerin genel toplamı 1.575 olmakla birlikte bunlardan sadece 275 kişi Suriye uyrukludur.³⁰⁹

Bütün bunların yanı sıra AB, Türkiye'ye yapılacak maddi yardım konusunda da Birlik içinde sıkıntılar yaşamış, kimi Birlik üyelerinin itirazları sebebiyle süreç yavaşlamış ve vaat edilen yardım gecikmeli bir şekilde verilmiştir. Türkiye'ye Suriyeli mültecilere destek olma amacıyla 2016'nın başından 2017'nin sonuna kadar gerçekleştirilmek üzere 72 proje yolu ile 3 milyar Euro mali yardım yapılması öngörülmüş, Avrupa Komisyonu'nun verilerine göre ise Aralık 2017 itibariyle bu projelere 1 milyar 85 milyon Euro ödenmiştir.³¹⁰ Ayrıca Ortak Eylem Planı'nda ve Mutabakat metninde yer alan ve Türkiye'yi ekonomik anlamda rahatlatacak olan Gümrük Birliği revizyonu ise hala gerçekleştirilmemiştir. Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye'nin üzerine yüklediği sorumlulukların yarattığı haklara oranla oldukça fazla olduğu düşünüldüğünde³¹¹ AB'nin Türkiye'ye veremediği mali yardımların da yetersiz olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Almanya'nın 2016 yılında ülkesindeki 1.1 milyon mülteci için 40 milyar Euro bütçe ayırdığı göz önüne alındığında AB'nin Türkiye'ye 3.9 milyar mülteci için ayırdığı yardım durumu açıklar niteliktedir.³¹²

İki aktör arasındaki ilişkiler, Türkiye'de 15 Temmuz 2016 yaşanan darbe girişimi sonrası gelişen olaylar sonucu da kesintiye uğramış bu durum göç konusuna da yansımıştır. Türkiye'de alınan Olağanüstü Hal kararı sonrası gerçekleştirilen tutuklamaları tepki ile karşılayan AB, uyum yardımlarını kısmış, Gümrük Birliği ve vize muafiyeti görüşmelerinin askıya alındığını ilan etmiştir.³¹³ Türkiye buna karşılık olarak vize muafiyeti ile doğrudan bağlantılı olan Geri Kabul Anlaşması hükümlerini uygulamada isteksiz davranmıştır.

Türkiye, Geri Kabul Anlaşması'nın karşılığı olarak vize muafiyetinin sağlanması için AB Komisyonu'nun belirlediği 72 kriterin yerine getirildiğini ve adım atması gerekenin AB olduğunu dile getirmesine rağmen, AB Komisyonu'nun son yaklaşımı şu 7 kriterin hala karşılanmadığı yönünde olmuştur.³¹⁴

1. "Terörle Mücadele Yasası'nda AB ile uyumun sağlanması"

2. Geri Kabul Anlaşması'nın tam olarak uygulanması

³⁰⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Göç İstatistikleri", 26.03.2018, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (e.t. 19.03.2018).

³⁰⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Göç İstatistikleri", 26.03.2018, http://www.goc.gov.tr/icerik6/geri-alim_363_378_10093_icerik, (e.t. 19.03.2018).

³¹⁰ "AB Türkiye'ye 3 Milyar Euro Yardımı Denetleyecek", *Deutsch Welle Türkçe*, 27.03.2018.

³¹¹ Reçber, *op.cit.*, s.78.

³¹² Erdoğan, *op.cit.*, s. 17.

³¹³ "AB'den Türkiye İçin 3 Milyar Euro Yardım Önerisi", *Deutsch Welle Türkçe*, 14.03.2018.

³¹⁴ "Türlere Vizesiz Avrupa' Konusunda Kritik Gelişme", *Hürriyet*, 08.03.2018.

3. *Kişisel verilerin korunması*
4. *Yolsuzlukla mücadele*
5. *AB ile uyumlu biyometrik pasaportlara geçilmesi*
6. *Avrupa Polis Teşkilatı (European Police Office - EUROPOL) ile operasyonel işbirliği sağlanması*
7. *Suç bağlantılı konularda işbirliği sağlanması”*

Vize Muafiyeti Yol Haritası’nda Türkiye’nin gerçekleştirmesi beklenen kriterlere genel olarak bakıldığında bu kriterlerde göç olgusu ve vize muafiyeti dışında siyasi hususlara da yer verildiği açıktır. Zaten halihazırda Türkiye ve AB arasındaki anlaşmazlık da esasında sadece Terörle Mücadele Yasası’nda değişiklik öngören kriter üzerinde devam etmektedir. Türkiye’nin yasalarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarıyla uyumlu hale getirmesi, İç Güvenlik Paketi’ni gözden geçirmesi ve ifade ve toplanma özgürlüğüne dair uygulamaların da Avrupa standartlarına uyumlu hale getirilmesi beklentisinde olan Avrupa Parlamentosu özellikle bu kriter üzerinde ısrarla durmaktadır.³¹⁵ AB ile Türkiye arasında 26 Mart 2018’de Varna’da gerçekleştirilen görüşmelerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Gümrük Birliği, Geri Kabul Anlaşması, Vize Serbestisi ve terörle mücadele konularını ön plana çıkararak terörle mücadelede haksız eleştiriler değil, güçlü destek bekliyoruz diyerek bu konudaki kararlılığı yinelemiştir.³¹⁶

Uzun zamandır durağan olan Türkiye - AB ilişkileri düzensiz göç olgusu gibi ortak bir sorun sebebiyle yeniden canlanmış, iki aktör bu sorunun işbirliği sağlanarak çözülmesi taraftarı olmuştur. Başlangıçta Türkiye açısından bu işbirliği süreci AB ile ilişkilerin tekrar canlanması ve katılım sürecine destek sağlaması bakımından fırsat olarak görülürken son dönemde yaşanan gelişmeler, üyelik perspektifinden uzaklaşıldığını ve düzensiz göç sorununa odaklanıldığını göstermektedir.³¹⁷ AB açısından ise krizin başlangıcında üçüncü ülkelerle işbirliği kurularak dışsallaştırılan göç politikası, kısa vadede düzensiz göçleri durdursa da Türkiye’yi mültecilere karşı jeopolitik bir tampon bölge olarak görme³¹⁸ eğilimi orta ve uzun

³¹⁵ “AB Heyeti Vize Görüşmeleri İçin Türkiye’ye Gelecek”, Sputnik Türkiye, 27.03.2018.

³¹⁶ “AB: Çözüm veya Uzlaşma Yok”, *Deutsch Welle Türkçe*, 26.03.2018.

³¹⁷ Yonca Özer, “Mülteci Krizi’nin Türkiye- AB İlişkilerine Yansımaları”, *Türkiye- AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye- AB İşbirliği*, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Temmuz 2017, s. 46.

³¹⁸ Can Büyükbay, *Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Aralık 2016, s. 102.

vadede Türkiye - AB ilişkilerindeki güvensizliğin boyutunu derinleştirecek gibi gözükmektedir.

Sonuç olarak üç ana döneme ayırıp analiz ettiğimiz AB – Türkiye ilişkilerinde göç olgusu, İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem’den günümüze kadar iki aktör arasındaki ilişkileri farklı boyutlarda etkileyen temel meselelerden biridir. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde göç olgusu, AB – Türkiye ilişkilerini ekonomik ve sosyal boyutlarıyla etkilemiş, AB’nin 1973 Petrol Krizi sonrası dönemde izlediği politikalar hem göçmenlerin ekonomik alanda tehdit olarak görüldüğünü gözler önüne sermiş hem de etkileri günümüze kadar devam eden göçmen karşıtlığının başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bu dönemde göç olgusunun güvenleştirilmesi önce ekonomik alanda başlamış daha sonra da toplumsal alana yayılan bir gelişim izlemiştir. Göç olgusunun güvenleştirilmesinin bir diğer göstergesi de Avrupa’da ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının yükselmesi olmuştur. Bu anlamda yabancılara yönelik saldırılar ve söylemler Avrupa’da nüfusları yaklaşık 6 milyon olan Türkleri de doğrudan etkilemiş, bu da iki aktör arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur.

2000’li yılların başında üyelik müzakerelerinin başlaması ile gelişen ilişkiler, Türkiye’nin AB göç müktesebatına uyum çalışmaları ile daha da iyileşse de Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekince iki aktör arasındaki ilişkide sorun alanı oluşturmaya devam etmiştir. Bu durum Arap Baharı sonrası tarihinin en büyük göç dalgası ile karşılaşan AB için düzensiz göçü kontrol mekanizması olarak kullandığı Geri Kabul Anlaşması müzakerelerinde değişmiş ve AB daha çok sınır güvenliğinin sağlanması meselesine odaklanmıştır. Sorumluluğu üçüncü ülkelere bırakan bir anlayışla hareket eden AB, bu süreçte jeopolitik bir tampon bölge olarak gördüğü Türkiye’nin transit ülke konumundan çıkıp hedef ülke konumuna gelmesinde büyük pay sahibi olmuştur. İzledikleri göç politikalarından doğrudan etkilenen Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler konjonktür gereği üyelik perspektifinden uzaklaşmış ve kontrol edilemeyen “düzensiz göç sorununun” çözümü üzerine odaklanmıştır. Fakat karşılıklı sorumluluk gerektiren düzensiz göç sorununda taraflar, kısa vadeli çözümlere odaklanarak uzun vadede aralarındaki güvensizliğin daha da derinleşmesine yol açmışlardır.

SONUÇ

Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de değişen güvenlik algısı, uluslararası sistemdeki tehdit algılamalarının da değişimine sebep olmuştur. Küreselleşmenin etkisi ile dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen tehlike ve sorunlar hayatımızı, alışkanlıklarımızı ve güvenliğimizi tehdit eder boyuta ulaşmıştır. Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de karar alıcı aktörler salt ulus siyasetinin yetersiz olduğu bu dönemde devletler arası işbirliğini zorunlu kılan bir anlayış ile hareket etmek durumunda kalmışlardır. Bu konjonktürde küresel bir sorun olarak güvenikleştirilen göç olgusu, her hangi bir devletin tek başına çözemeyeceği bir karaktere bürünmüştür. Bu anlamda sınır aşan yapısı itibariyle tek bir devletin kendi başına çözüm getiremeyeceği bir sorun alanı olarak görülen uluslararası göç hareketleri –özellikle düzensiz göç hareketleri- devletler arası işbirliğini kaçınılmaz kılmaktadır.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de devletler arası işbirliği süreçlerini açıklayan tartışmalarda Kopenhag Okulu, Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de uluslararası güvenliğin ulusal güvenliğe göre daha fazla önemsendiğinden yola çıkarak devletlerin sadece kendilerini referans alarak yürüttükleri güvenlik politikalarını terk ederek komşularının da güvenlik çıkarlarını dikkate almaları gerektiğini savunmuştur. Soğuk Savaş Dönemi’nde çatışmacı olan devletlerin Soğuk Savaş Sonrası Dönem’de işbirliğine daha yatkın olmaları durumunu olgun anarşi kavramı ile açıklayan Okul, devletlerin ulusal güvenliklerine verdiği önemi yadsımamakla birlikte, devletler arasında kendi politikalarını belirlerken komşularının da çıkarlarını hesaba katma gerekliliğinin düzensiz göç olgusu gibi ortak sorun alanlarında ortaya çıktığını belirtmiştir.

Bu bağlamda geçmişten günümüze göç olgusunun farklı boyutları ile karşılaşan ve göçmenlerin hedefi konumunda olan AB, bu durumun sonucu olarak göçe yönelik politikalarını ve yaklaşımlarını zamanın koşullarına göre uyarlamak durumunda kalmıştır. Başlangıçta Birlik içinde ortak bir göç politikası geliştirmeye çalışan AB, küreselleşmenin de etkisi ile göç yönetiminde üçüncü devletlerle işbirliğine önem vermeye başlamıştır. Bu anlamda önemli göç güzergahlarından biri olan Türkiye de AB ile bu alanda bir işbirliği süreci içine girmiş ve bu durum iki aktör arasındaki diğer dinamikleri de kaçınılmaz olarak etkilemiştir.

Soğuk Savaş Dönemi’nde işgücü göçü kapsamında ekonomik ve sosyal olgular üzerinden iki aktör arasındaki ilişkilere doğrudan etki eden göç olgusu, özellikle etkileri günümüze kadar devam etmekte olan ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını da etkilemiştir. 1980’li yıllardan itibaren başlangıçta uygulanan işçilerin entegrasyonuna yönelik politikalar yerini

yabancı olarak addedilen işçilerin dışlanması ve ötekileştirilmesi ile sonuçlanmıştır. Diğer bir deyişle Avrupa'nın ekonomik güvenliğine tehlike olarak addedilen yabancı işçiler daha sonra Avrupa'nın toplumsal güvenliğine de tehdit olarak görülmüşlerdir. Bu durum orta ve uzun vadede AB – Türkiye ilişkilerinin zaman zaman gerilmesine de sebebiyet vermiştir.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de ise AB tam üyelik müzakerelerinin 2005 yılı itibariyle başlaması ile Türkiye, göç politikalarını AB müktesebatına uyumlaştırmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunsa da Birlik için oldukça önem teşkil eden coğrafi çekincenin kaldırılması konusu, İlerleme Raporlarında da görüldüğü üzere iki aktör arasındaki ilişkileri etkilemeye devam etmiştir. Fakat AB özellikle kendi sınırlarına yönelik “düzensiz göç tehdidinin” artmaya başladığı Arap Baharı Sonrası Dönem'de coğrafi çekincenin kaldırılmasından ziyade Türkiye gibi göç politikalarını ihraç etmeye çalıştığı komşu ülkelerin daha çok sınır güvenliğine odaklanmıştır. Bu anlamda AB topraklarına geçişte sıkça kullanılan göç güzergahlarından biri olan Türkiye ile işbirliği sürecini canlandırmak adına daha önceden gündeme gelen fakat Türkiye tarafından kabul edilmeyen Geri Kabul Anlaşması sürecini tekrar başlatma gereği duymuştur. Türkiye ise Geri Kabul Anlaşması'nı imzalamayı Vize Muafiyeti önerileri söz konusu olduğunda kabul etmiştir.

AB, göçe yönelik küresel yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olan Geri Kabul Anlaşması mekanizması sayesinde güvenlik sorunu olarak gördüğü göç olgusuna yönelik mücadeleyi kendi toprakları dışında vermeye çalışarak tek taraflı bir politika izlemiştir. Bu bağlamda AB, küresel göç yönetimi algısına sahip olsa da günümüze kadar yürüttüğü politikalarından ve işbirliği süreçlerinden görüldüğü kadarıyla göçün kontrol edilmesine odaklı geleneksel güvenlik yaklaşımı ile hareket etmeye devam etmiştir. Göç olgusunun güvenlik meselesi olarak gören AB, “sorunu” sınırları dışında çözmeyi daha avantajlı olarak görse de bu politikaların uzun vadede Birliğe zarar vereceği açıktır. Zira sorumluluğu üçüncü ülkelere bırakan bu anlayış kendini AB - Türkiye Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti süreci ve sonrasında yaşanan gelişmelerde de göstermiştir.

Çalışmamızda da analiz ettiğimiz üzere Geri Kabul Anlaşması ve Vize Muafiyeti süreci başlangıçta AB'ye yönelik göç baskısını azaltsa da politikaların düzensiz göçe yönelik uzun vadeli sonuçlar doğurması mümkün gözükmemektedir. Türkiye ise sürecin başlangıcında göç ve sınır yönetimi alanlarında modernleşme sağlamış, Gümrük Birliği'nde revizyon kararı aldırtmış ve üyelik müzakere sürecine yönelik aşama kaydetmiş olmasına rağmen ilerleyen süreçte bu konularda somut kazanımlar elde edemediği için geri kabullerde isteksiz davranmıştır.

Sonuç olarak göç politikaları konusunda sorumluluğu üçüncü ülkelerin inisiyatifine bırakan AB, bu süreçte jeopolitik bir tampon bölge olarak gördüğü Türkiye'nin transit ülke konumundan çıkıp hedef ülke konumuna gelmesinde büyük pay sahibi olmuştur. İzledikleri göç politikalarından doğrudan etkilenen Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler konjonktür gereği üyelik perspektifinden uzaklaşmış ve kontrol edilemeyen “düzensiz göç sorununun” çözümü üzerine odaklanmıştır. Fakat karşılıklı sorumluluk gerektiren düzensiz göç sorununda taraflar, kısa vadeli çözümlere odaklanarak uzun vadede ilişkileri olumsuz etkileyecek söylem ve davranışlarda bulunarak ilişkilerin geleceği ile ilgili belirsizlikler yaratmışlardır. Bu bağlamda AB'nin izlediği güvenlik odaklı göç politikası iki aktör arasında halihazırda var olan güvensizliğin derinleşmesine sebep olmuştur.

KAYNAKLAR

Kitaplar

ACER Yücel, İbrahim KAYA, Mahir GÜMÜŞ, *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*, USAK Yayınları, Ankara, 2010.

AKALIN Ayşe, "Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri", *Küreselleşme Çağında Göç*, der. S. Gülfer Ihlamur-Öner, N.Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

ARENDS J. Frederik M., "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde 'Güvenlik' Kavramı", *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, der. Mustafa Aydın, v.d., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 8. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa, 2013.

BİRDİŞLİ Fikret, *Teori ve Güvenlikte Uluslararası Güvenlik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ocak 2014.

BOZKURT Enver, Mehmet ÖZCAN, Arif KÖKTAŞ, *Avrupa Birliği Hukuku*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

BUZAN Barry, Ole WAEVER, *Regions and Power: The Structere of International Security*, Cambridge University Press, New York, 2003.

BUZAN Barry, *People, States And Fear*, 2. Baskı, Wheat sheaf Books, Brighton, 1983.

BÜYÜKBAY Can, *Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Aralık 2016.

COŞKUN Bezen Balamir, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar", *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, (Der: Tayyar Arı), Dora Yayıncılık, 2014, Bursa.

ERDOĞAN Murat, "İlkeler – Çıkarlar İkileminde Türkiye – AB Mülteci Uzlaşısı", *Mülteci Krizi Ekseninde Türkiye – AB İşbirliği*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, Ekim 2016.

FRIBERGH Erik, Morten KJAERUM, *Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Birliği El Kitabı*, Avrupa Birliği Resmi Yayınlar Ofisi, 2014 Baskısı.

HOBBS Thomas, *Leviathan*, çev. Semih Lim, 14. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.

- İÇDUYGU Ahmet, “Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal Arkapları: Küreselleşen Dünyada ‘Ulus- Devleti İnşa Etmek ve Korumak”, *Türkiye’ye Uluslararası Göç*, (Ed: Barbara Pusch, Tomas Wilkoszewski), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010.
- KABAAĞAÇ Sina, Erdal ALOVA, *Latince- Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1995.
- KARDAŞ Tuncay, “Güvenlik”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı, İstanbul, Küre Yayınları, 2014.
- KÖSE Melike Akkaraca, *Güvensizlik Sarmalında AB Göç Politikalarına Uyum*, Derin Yayınları, İstanbul, 2014.
- Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, (ed.) Richard Perruchoud, No 18, İsviçre, 2009.
- MCSWEENEY Bill, *Security, Identity and Interests A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- ÖZDAL Barış, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Ders Notları*, Dora Yayıncılık, Bursa, 2017.
- ÖZER Yonca, “Mülteci Krizi’nin Türkiye- AB İlişkilerine Yansımaları”, *Türkiye- AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye- AB İşbirliği*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, Temmuz 2017.
- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, *Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2012.
- REÇBER Kamuran, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku ve Temel Metinleri*, Alfa Aktüel Yayınları, I.Baskı, Bursa, Mart 2010.
- REÇBER Kamuran, “Geri Kabul Anlaşması’nın İçeriği ve Yaratabileceği Sonuçlar”, *Prof. Dr. Mehmet Genç’e Armağan*, (Ed: Kamuran Reçber, Barış Özdal, Zeynep Özgenç), Dora Yayıncılık, Bursa, 2016.
- REÇBER Kamuran, *Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri*, Alfa Akademi Aktüel Yayınları, Bursa, Kasım 2004.
- SANDIKLI Atilla, Bilgehan EMEKLİER, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, (Ed: Atilla Sandıklı), İstanbul, BİLGESAM Yayınları, 2012.
- ŞEN Faruk, Sedef KORAY, *Türkiye’den Avrupa Topluluğu’na Göç Hareketleri*, Önel Yayınevi, Ankara, 1993.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, BMMYK Türkiye, *İltica ve Göç Mevzuatı*, Başkent Matbaası, Ankara, 2005.

ULUTAŞ Çağla Unlutürk, Handan Kumaş, “Uluslararası Emek Göçü: Göç Kavramı, Türleri, Nedenleri ve Sonuçları”, *Uluslararası Sosyal Politika*, 2. Baskı, Ed. Pir Ali Kaya, Ceyhan Güler, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, 2017.

YEĞENOĞLU Meyda, *Avrupa’da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2016.

YILMAZ – ELMAS Fatma, *Avrupa ‘Kapı Duvar’: Göç Yaklaşımında Söylem- Eylem Tutarsızlığı*, USAK Yayınları, Ankara, Nisan 2016.

WAEVER Ole, “Securitization and Desecuritization”, *On Security*, (Ed: Ronnie D. Lipzchutz), Columbia University Press, 1998, New York.

Makaleler

AÇIKMEŞE Sinem Akgül, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 8, Sayı: 30, 2011, ss.43 – 73.

ALAGÖZ Emine Akçadağ, “Avrupa Komşuluk Politikası”, *BİLGESAM*, 26 Aralık 2009, <http://www.bilgesam.org/incele/800/-avrupa-komsuluk-politikasi/#.WPtwj8uKCP8>, (22.04.2017).

BALDWIN David A., “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, Cilt 23, 1997, ss.5 – 26.

BATIR Kerem, “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, 2017, ss.585 – 604.

BAYSAL Başar, Çağla LÜLECI, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 11, Sayı 22, Ekim 2015 ss.61 – 96.

BİLGİN Pınar, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *SAREM*, Cilt: 8, Sayı: 14, Ocak 2010, ss.69 – 96.

BOOTH Ken, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, Vol: 17, No: 4, October 1991, ss.313 – 326.

BRAUCH Hans Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, çev. Zeynep Arkan, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:5, Sayı:18, 2008, ss. 1 – 47.

BUZAN Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, çev. Burcu Yavuz, Cilt:5, Sayı:18, Yaz 2008, ss.107 – 123.

BUZAN Barry, “New Patterns of Global Security in the Twenty- First Century”, *International Affairs*, Vol: 67, No: 3, July 1991, ss. 431 – 451.

CANPOLAT Hasan, Hakkı Onur ARINER, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, *ORSAM*, Rapor No:113, Haziran 2012, ss.1 – 23.

EKİNCİ Mehmet Uğur, “Türkiye- AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu”, *SETA Yayınları*, İstanbul, 2016, ss. 1 – 88.

ERDOĞAN İbrahim, “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 6 Sayı 12, Yaz 2013 ss. 265 – 292.

ERGÜVEN Nasih Sarp, Beyza ÖZTURANLI, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 4, 2013, ss. 1007 – 1061.

GEDDES Andrew, “International Migration and State Sovereignty in an Integrating Europe”, *International Migration*, Volume 39, Issue 6, February 2001, ss. 1 - 14.

GÜLEÇ Cansu, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Temmuz 2015, ss. 81 – 100.

HANSEN Randall, “Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons”, *The Political Quarterly Publishing*, Volume 74, Issue s1, August 2003, ss. 25-38.

HEINITZ Amir, “Migration and Security in the Eastern Mediterranean”, *DCAF*, September 2013, Brussels, ss. 1 – 33.

HUYSMAN Jef, “The European Union and the Securitization of Migration”, *Journal of Market Studies*, Vol: 38, No: 5, December 2000, ss. 751 – 777.

İÇDUYGU Ahmet, Sema ERDER, Ömer Faruk GENÇKAYA, “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, *Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi*, İstanbul, Ocak 2014, ss. 1 – 406.

KÖKTAŞ Arif, “Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları”, *SDE Analiz*, Temmuz 2011, ss. 1 - 27.

LEONARD Sarah, “EU Border Security and Migration in to the European Union: FRONTEX and Securitisation Through Practices”, *European Security*, 19:2, 18 January 2011, ss. 231 – 254.

MANDACI Nazif, Gökay ÖZERİM, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:10, Sayı:39, Güz 2013, ss. 105 – 130.

ÖZBİLGİN İzzet Gökhan, “Risk ve Risk Çeşitleri”, *Bilişim Kültürü Dergisi*, Yıl:40, Sayı:145, Ankara, ss. 87 – 91.

PRODI Romano, The Seville Summit: Enlargement, Immigration and Reform, SPEECH/02/311, Strasbourg, 2 July 2002.

SEEBERG Peter, “The Arab Uprisings And The EU”, *Center for Mellemost studier Analyse*, December 2011.

SEEBERG Peter, “The Arab Uprising and the EU’s Migration Policies- The Cases of Egypt, Libya and Syria”, *Democracy and Security*, 9:1-2, 11 March 2013, ss. 157 – 176.

ŞEN Yusuf Furkan, Gözde Özkorul, “Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Temmuz – Aralık 2016, ss. 86 – 119.

TOPÇUOĞLU Reyhan Atasü, “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 34, 2016, ss. 1 – 20.

ULLMAN Richard H., “Redefining Security”, *International Security*, Vol. 8, No. 1, Summer 1983, ss. 129 – 153.

UZUN Ertuğrul, “Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003-2004, ss. 1 – 32.

YILMAZ - ELMAS Fatma, Mustafa KUTLAY, “Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi”, *USAK Analiz*, No:11, Temmuz 2011, ss. 1 – 22.

WAEVER Ole, “European Security Identities”, *Journal of Common Market Studies*, Vol: 34, No: 1, March 1996, ss. 103 – 132.

WAEVER Ole, “Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in E.U. Studies”, *Journal of International Affairs*, Winter 1995, Vol: 48, No: 2, ss. 389 – 431.

WAEVER Ole, “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, ss. 151 – 178.

WOLFERS Arnold, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No: 4, December 1952, ss. 481 – 502.

Resmi Belgeler ve Elektronik Yayınlar

“AB: Çözüm veya Uzlaşma Yok”, *Deutsch Welle Türkçe*, 26.03.2018.

“AB’den Türkiye İçin 3 Milyar Euro Yardım Önerisi”, *Deutsch Welle Türkçe*, 14.03.2018.

“AB’de Schengen’e Bakış Değişiyor”, *Anadolu Ajansı*, 10.07.2015.

“AB Heyeti Vize Görüşmeleri İçin Türkiye’ye Gelecek”, *Sputnik Türkiye*, 27.03.2018.

“AB Türkiye’ye 3 Milyar Euro Yardımı Denetleyecek”, *Deutsch Welle Türkçe*, 27.03.2018.

“Almanya’dan Sığınmacılara Geri Dönüş Teşviki”, *Deutsche Welle*, 03.12.2017.

Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, (e.t. 02.04.2017).

“Avrupa’da Aşırı Sağ Nasıl Yükseldi?”, *Aljazeera Türk*, 19.03.2017.

“Avrupa Kalesi: Göç Politikası Krizde”, *Deutsch Welle*, 27.08.2015.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel, 09.11.2005, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2006 İlerleme Raporu*, Brüksel, 08.11.2006, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*, Brüksel, 06.11.2007, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2008 İlerleme Raporu*, Brüksel, 05.11.2008, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 16.10.2013, https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 08.10.2014, https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 10.11.2015, https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2016 İlerleme Raporu*, Brüksel, 09.11.2016, https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, “Geri Kabul Düzenlemeleri: Düzensiz Göçmenlerin Geri Gönderilmesine Yönelik Bir Mekanizma”, *Göç, Mülteciler ve Nüfus Komitesi Raporu*, Doc. 12168, 16 Mart 2010.

Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 09.10.2011, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 12.10.2011, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu*, 10.10.2012, https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Avrupa Toplulukları Komisyonu, *2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu*, Brüksel, 14.10.2009, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, (e.t. 15.03.2018).

Barcelona Declaration adopted at the Euro - Mediterranean Conference, 27-28 November 1995, https://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/policy/barcelona_declaration.pdf, (e.t. 25.03.2018).

“Belçika da Sınır Kontrollerine Başladı”, *Euronews*, 24.02.2016.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%b1ler%b1nhukuk%b1statusune%b11%b1sk%b1nsozlesme.pdf>, (e.t. 02.02.2016).

Commissioner for Human Rights, *Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications*, Issue Paper, 2009.

Conclusions and Resolutions adopted by the Conference, “Fourth Conference of European Ministers Responsible for Migration Affairs”, Luxembourg, MMG- 4, (91) 9 Final, 17-18 September, https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Ministerial_Conferences/4th_Conference_Luxembourg_1991_Conclusions_en.pdf, (e.t. 25.03.2018).

Council of European Union, *European Pact on Immigration and Asylum*, 13440/08 Limite, Brussels, 24 September 2008.

Council of European Union, *The Stockholm Programme- An open and secure Europe serving and protecting the citizens*, 17024/09, Brussels, 2 December 2009.

Council of the European Union, *Global Approach to Migration: Priority Actions Focusing on Africa and Mediterranean*, 15744/05, Brussels, 13 December 2005.

Council of the EU, “Schengen Area: Council Recommends up to Six Month Prolongation of Internal Border Controls”, *Press Office- General Secretariat of the Council*, 11.05.2017, (27.11.2017).

Criteria for Rejecting Unfounded Applications for Asylum, 30.11.1992, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:133102&from=EN>, (e.t. 23.03.2018).

“Danimarka Göçmenlerin Paralarına El Koydu” *Euronews*, 30.06.2016.

“Danimarka Mültecilerin Mücevherlerine El Koyabilir” *BBC Türkçe*, 18.12.2015.

Dublin II Regulation, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:133153&from=EN>, (e.t. 25.03.2018).

European Commission, *A Dialog for Migration, Mobility and security with the Southern Mediterranean Countries*, Brussels, 24.05.2011.

European Commission, *A European Agenda on Migration*, COM (2015) 240 final, Brussels, 13.05.2015.

European Commission, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, COM (2011) 200 final, Brussels, 08.03.2011.

European Commission, *Communication on Migration*, COM (2011) 248 Final.

European Commission, *EU Immigration Portal*, 2015, http://ec.europa.eu/immigration/glossary_en#glosI, (e.t. 01.02.2016).

European Commission, “European Neighbourhood Policy”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/overview_en, (e.t. 25.03.2018).

European Commission, “*Global Approach to Migration and Mobility*”, <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/global-approach-to-migration>.

European Commission, *Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan on Migration*, Luxembourg, 20 April 2015.

European Commission, “Legal Migration and Integration”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration_en, (04.12.2017)

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_a_en.htm, (e.t. 01.02.2016).

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/whatwedo/networks/european_migration_network/glossary/index_f_en.htm#forcedreturn, (e.t. 10.05.2016).

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_i_en.htm, (e.t. 01.02.2016).

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_l_en.htm#long-termmigration, (e.t. 01.02.2016).

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_m_en.htm, (e.t. 01.02.2016).

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_n_en.htm, (e.t. 09.02.2016).

European Commission, *Migration and Home Affairs*, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_r_en.htm, (e.t. 02.02.2016).

European Commission, “Mobility Partnerships, Visa Facilitation and Readmission Agreements”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/eastern-partnership/mobility-partnerships-visa-facilitation-and-readmission-agreements_en, (e.t. 27.11.2017).

European Commission, *Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Border and Coast Guard*, COM (2015) 671 final, Strasbourg, 15.12.2015.

European Commission, “Refugee Crisis: European Commission Takes Decisive Action”, https://ec.europa.eu/malta/news/refugee-crisis-european-commission-takes-decisive-action_en, 9 September 2015, (e.t. 27.11.2017).

European Commission, *Return and Readmission*, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en, (e.t. 25.04.2018).

European Commission, “Schengen Information System”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en, (e.t. 25.03.2018).

European Commission, *Seventh Report on the Progress Made in the Implementation of the EU- Turkey Statement*, COM (2017) 470 final, Brussels, 06.09.2017.

European Commission, *Turkey 2018 Report*, SWD (2018) 153 final, Strasbourg, 17.04.2018.

European Commission, “Work”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/work_en, (04.12.2017).

European Council Meeting in Laeken 14 and 15 December 2001, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/68827.pdf, (27.03.2001).

European Parliament, *Situation of fundamental rights in the European Union 2004-2008*, Strasbourg, 14.01.2009, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-gh//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0019+0+DOC+XML+V0//EN>, (e.t. 25.03.2018).

“Fransa, Afrika’da Göçmen Geçiş Noktaları Kuracak”, *Mepa News*, 29.08.2017.

“Fransa Schengen’e Ayar İstiyor”, *Deutsche Welle*, 26.04.2011.

“Filistinli Mülteci Kızı Ağlatan Merkel’e Eleştiri”, *BBC Türkçe*, 17.07.2015.

Frontex, “Mission and Tasks”, <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, (30.03.2017).

“Hollandalı Siyasetçilerin Nefret Söylemleri”, *SETA*, <https://www.setav.org/hollandali-siyasetcilerin-nefret-soylemleri/>, (e.t. 08.12.2017).

https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/elibrary/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf, (e.t. 04.12.2017).

<http://ufmsecretariat.org/>, (e.t. 25.03.2018).

<https://www.budapestprocess.org/about>, (e.t. 10.03.2017).

<http://www.statewatch.org/semDOC/assets/files/keytexts/ktch1.pdf>, (e.t. 25.03.2018).

Human Development Report 1994, New York, Oxford University Press, 1994.

International Organization for Migration (IOM), *Key Migration Terms*, 2011, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>, (e.t. 01.02.2016).

“İki AB Ülkesi Arasında Tel Örgü”, *Euronews*, 07.12.2015.

İktisadi Kalkınma Vakfı, “18 Mart Türkiye – AB Zirve Sonuçları Hakkında İKV Değerlendirmesi”, http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=99&id=1331, (e.t. 18.03.2018).

“İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”, [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf), (e.t. 01.05.2017).

“Macaristan’a Giren Tüm Sığınmacılar Gözaltına Alınacak”, *BBC Türkçe*, 07.03.2017.

“Macaristan Başbakanı: Brüksel’in Göçmen Politikası İflas Etti”, *Sputnik Türkiye*, 15.02.2016.

“Macaristan: Göç, Terörizmin Truva Atıdır”, *Sputnik Türkiye*, 08.03.2017.

“Macaristan’ın Sırbistan Sınırına Çit Örne Kararı Hoş Karşılanmadı”, *Euronews*, 17.06.2015.

“Mülteciler Damgalanıyor”, *T24*, 19.12.2012.

“Mülteciler Fakir Avrupa Ülkelerinde Kayıt Olmak İstemiyor”, *Euronews*, 10.09.2015.

Official Journal of the European Communities, *Dublin Convention*, C 254/2, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819(01)&from=EN), (e.t. 23.03.2018).

Official Journal of the European Union, *Establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)*, Regulation (EC) No 562/2006, 15. 03.2006.

“Orban: Göç Zehirdir”, *Deutsche Welle*, 27.07.2016.

Presidency Conclusions European Council, Madrid, 26-27 June 1989, http://www.consilium.europa.eu/media/20589/1989_june_-_madrid_eng_.pdf, (e.t. 25.03.2018).

“Prof. Dr. Kamuran Reçber’le Son Dönem AB – Türkiye İlişkilerini ve Geleceğini Konuştuk”, *EuroPolitika*, 16. 11. 2016.

Resmi Gazete, Sayı: 22127, 30 Kasım 1994.

Resmi Gazete, Sayı: 26301, 26 Eylül 2006.

Resmi Gazete, Sayı: 28974, 16 Nisan 2014.

“Schengen Bilgi Sistemi Merkezi Nasıl İşliyor?”, *Deutsche Welle*, 20.02.2015.

“Slovenya’ya Göçmen Akını”, *BBC Türkçe*, 22.11.2015.

Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a, (e.t. 24.03.2017).

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, “İlerleme Raporları”, 18.07.2017, <https://www.ab.gov.tr/46224.html>, (e.t. 15. 03. 2018).

T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, “Reform Eylem Grubu Üçüncü Toplantısı Basın Bildirisi”, 12.12.2015, <https://www.ab.gov.tr/50136.html>, (e.t. 18.03.2018).

T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye- AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları”, https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, (e.t. 18.03.2018).

T.C Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye- AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi”, 29 Kasım 2015, https://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf, (e.t. 18.03.2018).

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*, (Ed: Fazıl Aydın), Ankara, 2014.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye – AB İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (e.t. 18.03.2018).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’de Düzensiz Göç”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-de-duzensiz-goc.tr.mfa>, (e.t. 01.04.2018).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geçici Koruma Yönetmeliği”, http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf, (e.t. 01.05.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç İstatistikleri”, 26.03.2018, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (e.t. 19.03.2018).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç İstatistikleri”, 26.03.2018, http://www.goc.gov.tr/icerik6/geri-alim_363_378_10093_icerik, (e.t. 19.03.2018).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Şartlı Mülteci”, http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-multeci_409_546_550, (e.t. 05.02.2016).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Türkiye’de Geçici Koruma”, 22.12.2015, http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097, (e.t. 01.05.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Türkiye ve Göç”, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf, (e.t. 02.02.2016).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Türkiye ve Göç”, <http://www.goc.gov.tr/files/files/trkiye.pdf>, (e.t. 01.05.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (e.t. 01.05.2017).

“Tusk Uyardı: AB Hızlı Davranmazsa Schengen Anlaşması Çökebilir”, *Euronews*, 19.01.2016.

“Türlere Vizesiz Avrupa’ Konusunda Kritik Gelişme”, *Hürriyet*, 08.03.2018.

“10 Soruda AB Sınırlarının Korunması”, *Deutsche Welle*, 07.10.2016.

18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf, (e.t. 18.03.2018).

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Esra Vardar Tutar
Tez Adı	Sosyal Savaş Sonrası dönemde Avrupa Birliği - Türkiye İlişkilerinde Gelişmelerin Analizi
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Tez Türü	Tetik Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Zeynep Özdemir
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 18.06.18
İmza :